

Tartalom

MÉCSÉS A TE IGÉD

JAN GREŠO / Mit jelent új teremtésnek lenni?	201
--	-----

TANULMÁNYOK

CSERHÁTI SÁNDOR / A korinthusi gyülekezet úrvacsorai életének megreformálása I.	202
ELISABETH SCHWARZ / S ha holnap megkérdez téged a gyermeked...	206

FIGYELŐ

SZABÓ LAJOS / Család és hivatás lelkészeknél	208
SCHALLER BERNADETT / Gyülekezeti mozaik	212
SZŰCS PETRA – GERŐFI GYULÁNÉ / Élő vizek a Bibliában	214
VARGA GYÖNGYI / Teológia és lelkiesség	220

FÓRUM

REUSS ANDRÁS / Észrevételek az új liturgiáról gyülekezeti kipróbálása idején	222
TEKUS OTTÓ / Hogyan ünnepelt Jézus?	226
SZABÓ-PAP GABRIELLA / A régi és az új liturgiáról – egy hívő gondolatai	229

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

BOZORÁDY ZOLTÁNNÉ / Szentháromság ünnepe	234
LABORCZI GÉZA / Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap	236
GYŐRFI MIHÁLY / Szentháromság ünnepe után 2. vasárnap	237
RÉZ-NAGY ZOLTÁN / Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap	238

JAN GREŠO

Mit jelent új teremtésnek lenni?*

2Kor 5,17

A mai május elseje számunkra különösen is fontos: ez az első napunk az Európai Unióban. Abban a nagy családban, amelyhez voltaképpen hozzátartoztunk, de amelytől hosszú időn át elszakítva kellett élnünk. Az utóbbi tizenöt évben ennek a családnak a gondolatvilágából és életmódjából sok mindent megismerhettünk, ám sok felismerés még várat magára.

Reménységgel, ugyanakkor naiv illúziók nélkül, kérdésekkel, sőt szorongással, egyúttal azonban bizakodással és várakozásokkal lépünk az Unióba. Vajon ez a berendezkedés automatikusan jóízű gyümölcsöket fog teremni? Nagyon is jól tudjuk, hogy nem így lesz. Jócskán vannak tapasztalataink olyan rendszerekről, amelyek kezdetben ígéretesek voltak, amelyek feltételezték, hogy az ember bennük és általuk magától értetődően megváltozik és megújul, továbbá hogy a szóban forgó rendszer mindenki számára nagy jólétet fog biztosítani, a valóságban azonban az ellenkezőjét kellett átélnünk. Megszámlálhatatlanul sok, államilag kezdeményezett bűncselekményt lehetett elkövetni, számtalan tragédiát lehetett okozni egy-egy ilyen rendszer ürügyén.

Egy rendszer csak akkor tud tartósan jó gyümölcsöket hozni, ha abban a jogrend feltétlen tekintélyt élvez, és a polgárai valamint minden tisztségviselője tisztességes. Nincs az a mégoly csodás rendszer, amely megújult, igaz és becsületes emberek nélkül jó célokat képes volna megvalósítani. Az Európai Unió sem ilyen. Ezért életbevágó és létfontosságú, hogy minden, vagy legalábbis a legtöbb európai új emberré váljon. Ezért ma a következő kérdésen kell elgondolkoznunk: Mi lehet a mi személyes és keresztény hozzájárulásunk egy új jövő megteremtéséhez az Európai Unió viszonyai között? A felelet meglehetősen egyszerűen hangzik: A mi hozzájárulásunknak abban kell állnia, hogy új emberré leszünk, és hogy egyházunk tagjait hozzásegítjük ahhoz, hogy új emberré, új teremtéssé váljanak.

Ez a felelet utópiának tűnik, mert a valóságban nem sok

új emberre, új teremtésre találhatunk. Mégis olyan utópia ez, amely valósággá lehet. Feltétlenül szükségünk van ilyen megvalósítható utópiákra, és szólnunk is kell ilyenekről, mert nekünk, keresztény embereknek semmiképpen sem szabad meglegednünk az elavult „status quo”-val.

Milyen út vezethet az új teremtéshez? Mi most a leginkább hitelt érdemlő válasza szeretnénk mutatni: Jézus Krisztus ez az út. Ő az embervoltunk igazi mértéke. Ő az egyetlen normális ember. Ez a kijelentés talán túlzottnak tűnik. Meg kell azonban fontolnunk a következőket: Olykor a normálist, merőben tévesen, azonosítjuk azzal, ami átlagos, amit a többség képvisel. Ám amikor az lép fel, aki valóban normális, akkor amit mi normálisnak véltünk, mindenestől abnormálisnak fog bizonyulni. Pontosan ez történt, amikor Jézus Krisztus közénk, emberek közé jött. Ez történik ma is, ha Jézus Krisztust, mint a hamisítatlan ember modelljét, komolyan vesszük. Egyszerre milyen időszzerűvé válnának egyházaink, ha minket, ha tagjainkat hozzásegítenék ahhoz, hogy Jézus Krisztus mintájára legyenek normális emberek!

Miben áll Jézus Krisztus normális volta? Mi az ismertetőjegye az új teremtésnek? Csak néhány dologra szeretnénk utalni. – Ő teljesen mentes minden önzéstől. – Az övé a helyes, bár számunkra paradox értékrend. – Ő mutatja meg, mi is az ember önmagában, nem pedig azáltal, amit birtokol. – Ő azért jött, hogy szolgáljon, és nem azért, hogy neki szolgáljanak. – Tudta, hogy mi az igazság, és az igazságot ki is mondta. – Nem hagyta magát a gazdagok gazdagságától elszédíteni. – A kisemberben éppúgy meglátta Isten gyermekét, mint mindenki másban. – Megmutatta, hogy az ember a maga szerény környezetében is építheti Isten országát. – Így lehetne – és kell is! – hosszasan folytatni.

Jézus Krisztust, a normális embert – aki egyúttal a mi Megváltónk – követni, ezt jelenti új teremtésnek lenni. Ha mindannyian, akik kereszténynek tartjuk magunkat, erre az útra lépünk, ugyan nem materiális, de nagyon kézzelfogható beruházást jelentene az új Európa számára. Senkit nem kényszeríthetünk erre, viszont elkezdhetjük önmagunkon.

* Reggeli áhítat 2004. május 1-jén, Pozsonyban, a közép-európai protestáns fakultások konferenciáján.

CSERHÁTI SÁNDOR

A korinthusi gyülekezet úrvacsorai életének megreformálása I.*

AZ ÚRVACSORÁVAL ÖSSZE NEM FÉRŐ
MAGATARTÁS (11,17–34)

Ebben a szakaszban folytatódnak Pál apostolnak a korinthusi gyülekezet összejöveteleit érintő észrevételei és lelkipásztori intelmei. A több fejezetet átívelő mondanivaló felépítését igyekeztünk bemutatni a 11,2-vel kezdődő rész magyarázata előtt. Most az úrvacsorával és az ezzel összefüggő szeretetvacsorával foglalkozó részt a mondanivaló jelentősége és terjedelme miatt mégis szükségesnek látszik további bontásban kifejteni. a) A 7–22-ig terjedő versekben látéleletet kapunk az úrvacsorára és a szeretetvacsorára összejövő gyülekezet magatartásáról. b) A 23–26. versekben az összejövetelen kialakult rendellenességek az úrvacsora páli hangsúlyokkal kibővített szereztetési ígérének megvilágításába kerülnek. c) Majd a 27–34. verseket átfogó zárószakaszban az előzőekből adódó tennivalókról olvashatunk.

Módosak és nincstelenek a szeretetvacsorán
(11,17–22)

(17) *Amikor pedig így rendelkezem¹, afelől nem dicsérhetlek² meg titeket, hogy nem javatokra, hanem károtokra jöttök össze.* (18) *Először is mert hallom³, hogy amikor összejöttök a gyülekezetben⁴, meghasonlások⁵ vannak közöttetek, amit bizonyos mértékben el is hiszek.* (19) *Mert szükséges létrejönniük még szembenálló csoportosulásoknak is⁶ közöttetek, hogy azután⁷ a megbízhatók⁸ nyilvánvalóvá legyenek közöttetek.* (20) *Eszerint amikor egybegyülekezték⁹, nincs mód az Úr vacsorájának evésére¹⁰.* (21) *Az étkezésnél ugyanis ki-ki a saját vacsoráját veszi elő¹¹, és van, aki éhez, és van, aki megittasodik.* (22) *Mert talán nincs házatok, hogy ott egyetek és igyatok? Vagy talán az Isten egyházát¹² vetitek meg, és megszegyenítitek a nincsteleneket¹³?! Mit mondják nektek? Dicsérjelek meg titeket? Ebben a dologban nem dicsérlek titeket.*

* Részlet a szerző készülő könyvéből. A tanulmányt 3 részben közöljük.

A szöveg értelme

1. *Amikor pedig így rendelkezem:* Vita van afelett, hogy Pál itt az előző szakaszban említett rendelkezéseire hivatkozik-e, vagy inkább a következő, az úrvacsorával foglalkozó gondolatmenetet vezeti be. Mivel a görög szövegben a τοῦτο δὲ παραγγέλλων fordulat található, és ez mindkét értelmezést lehetővé teszi, a vitát nem könnyű eldönteni. Az ige participiuma (melléknévi igeneve) ugyanis egyidejű időhatározói mellékmondatokkal is feloldható. A τοῦτο semleges mutatószó pedig vissza, de előre is utalhat. Lang (Komm 147. o.), Ch. Wolff (Komm 76. o.) és Schrage (Komm III. 18. o.) szerint a szó már a következő témára mutat. Lindemann viszont azzal kerüli ki a kérdést, hogy Pál itt nemcsak a következőkre irányítja a figyelmet, hanem az egész összefüggésre. Az εἰπαίνω (dicsérlek) ige azonban már az előző szakasz bevezetésében is szerepelt. Nyilván azzal állítja szembe a következő mondanivalót, amiben már nem lehet dicsérnivalót találni. Így tehát ha a rámutató szót visszamutatónak fogjuk fel, simább értelmet kapunk.

2. *nem dicsérhetlek:* Az előzőekben már említettük, hogy a szó már 11,2-ben is előfordult. Újra fogunk találkozni vele 11,22-ben is. Olyan szóval van tehát dolgunk, amely összekapcsolja a 11. fejezet egyes szakaszait. Pál hol egyetértését, hol pedig ellentétét fejezi ki vele. Jól jellemzi tehát azt a kritikus lelkipásztori magatartást, amellyel Pál a korinthusi istentiszteleti életet mérlegeli.

3. *mert hallom:* A korinthusi gyülekezet maga is írt levelet Pálnak (1Kor 7,1), de hírek másképp is eljutottak hozzá. Khloé emberei is jártak nála (1Kor 1,11), de Sztefanásztól is sok mindent megtudhatott. (1Kor 16,15.17 → 1Kor 1,16)

4. *amikor összejöttök a gyülekezetben:* Itt az ἐκκλησία nem magát az emberek által alkotott közösséget, hanem a gyülekezeti alkalmat jelenti. (Lásd még: 1Kor 14,4.23.34; Róm 16,23) Ez a szó jelentésében meglévő mozzanat teológiailag rendkívül jelentős: „Gyülekezet ott van, ahol emberek »gyülekezetbe« (ἐν ἐκκλησίᾳ) összejönnek.” (J. Roloff: EWNT I.1003. kol. Lásd még: K. L. Schmidt: ThW III. 508. o.)

5. *meghasonlások:* A σχίσματα szóval találkozhattunk 1Kor 1,10-ben, ahol Pál a gyülekezetben szolgálatot végzőkre hivatkozó pártoskodást jellemzi. Sok magyarázó szerint a levél két helye ugyanarról a szembenállásról tudósít. Abból viszont, hogy az 1Kor 11,18-ban még enyhébben ítéli meg a helyzetet, J. Weiss óta (Komm XLI.) többen is arra következtetnek, hogy ez a rész előbb keletkezett, mint az 1Kor 1–4. fejezetet tartalmazó levél. A két közlés „a szakadásokról” azonban aligha vitathatóan két egy-

mástól eltérő helyzetre vonatkozik. 1Kor 11,18-ban még az úrvacsorai közösség is fennáll, a gyülekezet különböző csoportjai ezen a téren még nem szakítottak egymással. A szóban forgó elentét inkább társadalmi, mint felfogásbeli. Ezért tűnik alkalmasabbnak itt a kevésbé erős „meghasonlás” kifejezést használni.

6. *szembenálló csoportosulásoknak is:* Az eredeti szövegben αἰρέσις-t találunk. Ebből alakult ki a nemzetközi szakkifejezés: herezis, vagyis szektás eltévelyedés. A szónak ez a jelentése túl erős lenne a korinthusi úrvacsorai gyülekezet megosztottságának jellemzésére. A választott fordítói megoldás talán megfelel az ott kialakult helyzetnek.

7. *azután:* Néhány jelentős kézirat ezen a szokatlan helyen egy και kötőszót hoz, amely ebben az összefüggésben értelemszerűen egy az előzményre logikusan bekövetkező eseményre utal.

8. *a megbízhatók:* A δόκιμος a páli szóhasználatban fontos teológiai jelentést hordozó melléknév. Azt az embert jellemzi, aki valamilyen nehéz helyzetben sikeresen helytállt. Magyarul általában a „kipróbált” szóval szokás visszaadni. Ez a megoldás azonban erőltetettnek tűnik. A „megbízható” szó jó választásnak tűnik, csak éppen a megállott próbatétel haszna felől közelíti meg a jelentést.

9. *amikor egybegyülekeztek:* Az επι το αυτο kifejezés pontos értelme: ugyanarra. Magyarul összevonható az ige jelentésével.

10. *nincs mód az Úr vacsorájának evésére:* Itt találjuk az úrvacsora elnevezés biblikus eredetét. A δεῖπνον elsődleges jelentése: étkezés. Tehát nem volt kimondottan napszakhoz kötve. Palesztinai kultúrkörben naponta kétszer étkeztek. A második étkezés munkanapokon délutánra esett, szombatnapon pedig az istentisztelet utáni időre. Ez volt a tulajdonképpeni δεῖπνον. De így hívták az ünnepi étkezést is, amely viszont rendszerint napnyugta után kezdődött. Így volt ez a széder-estén, azaz a páskavacsorán is. A hagyomány szerint ehhez az alkalomhoz kötődött az úrvacsora szerzése is. Alapos okunk van tehát arra, hogy „vacsorának” hívjuk. (Lásd: J. Wanke: EWNT I. 674k o.) Az eredeti szöveg szó szerint azt állítja, hogy (Korinthusban) „nincs Úrnak vacsorája”, hogy azt egye (a gyülekezet). A helyzet azonban éppen az, hogy a gyülekezet az úrvacsorához járul, de vételében az Úr szándéka nem érvényesül. Hogyan ezt Lampe megfogalmazza: „Pál elvitatja tőlük azt, amire ők (a korinthusiak) igényt formálnak.” (I. m. 183. o.)

11. *ki-ki a saját vacsoráját veszi elő:* Pál néhány elejtett megjegyzésből próbálunk képet alkotni magunknak arról, hogy pontosan mi mehetett végbe egy étkezéssel egybekötött gyülekezeti összejövetelen. Pedig az apostoli bíráló és iránymutatás értelme akkor világosodik meg előttünk, ha pontosabb képünk van arról, amire vonatkoznak. Újabban két újszövetségi kutató is, akik igyekeznek a szociológiai összefüggéseket tisztázni, G. Theissen (Soziale Integration. In: *Studien*. 290–317. o.) és P. Lampe (Das korinthische Herrenmal. In: *ZNW*. 82. o. 1991. 3/4. 183–213. o.) foglalkozott a korinthusi gyülekezetben kialakult helyzet felderítésével. Ahhoz nem fér kétség, hogy úrvacsorával összekötött közös gyülekezeti étkezésről van szó. Már korán „agapé”-nak – szeretetvendégségnek – nevezték ezt az alkalmat, nyilván arról a keresztény testvérszeretetről, amelyet ki kellett fejeznie, és amelynek ezen értelemszerűen meg is kellett nyilvánulnia (Jud 12; Ign Szmirm. 8,2; Clem Al. Strom III. 2,10 →G. Schneider: EWNT I. 28.

kol.). Justinus mártír óta (2. század közepe!) az „agapé”-t és az úrvacsorát külön ülték meg (vö.: Lampe, i. m. 184. o., 4. jegyzet). Mindenekelőtt tisztázandó, hogy mi került a közös asztalokra. Aból az észrevételből, hogy „ki-ki a saját vacsoráját veszi elő”, Theissen a következő megállapításra jut: „A gazdagabb keresztények a kenyéren és boron túlmenően még ráadást is ettek, amelynek a szétosztásáról a közösség tagjai között a szerzetesi igék nem rendelkeztek.” (I. m. 307. o.) P. Lampe Pál észrevételeiből több, a pogány múltból („a keresztség előtti időből”) visszamaradt szokás továbbélésére következtet. Már Homérosz óta ismert a magánéletben, de a vallásos összejöveteleken is az „eranosz” intézménye, vagyis olyan összejövetel, amelyre a meghívott egy kosárban magával hozza az enni- és innivalót, vagy pénzzel megváltja azt. Így történhetett a korinthusi gyülekezetben is. Ki-ki azt vette elő, amit magával hozott (i. m. 192kk o.). De közrejátszhatott ebben a viselkedésben a korabeli ünnepélyesebb vendégség menete is: 1. Istenek segítségül hívása. 2. Első étkezés (primes mensae). 3. Szünet. 4. A házi isteneknek és a császárnak bemutatott áldozat. 5. Második étkezés (secundae mensae), csemegék és italok. 6. Szimpozion kevert borral, énekkel, beszélgetéssel (i. m. 187. o.). P. Lampe amellet van, hogy Korinthusban a tehetősebbek, mivel ráérttek, már korán megérkeztek a vendéglátó házhoz (Gajusz? → Róm 16,23), beültek a „triclinumba” (étkezőbe), és megéhezvén elővették „a hazait”. A szegényebbek és rabszolgák, akik munkaidejük miatt nem jöhettek korábban, és csak a kenyér megtörésére és az azt követő „második étkezésre” érkeztek, már csak a közös étkezésre szánt étel maradékához juthattak (i. m. 197kk o.). Ezt a helyzetet teszi valószínűvé Pálnak a szakasz végén elhangzó intelme: „Amikor összejöttök, hogy egyetek, egymást megvárjátok. Ha valaki éhes, otthon egyék!” (1Kor 11,33k) Vitatott a szeretetvendégségnek és az úrvacsorának a kapcsolódása. Theissen a Pál által idézett szerzetesi hagyomány alapján kenyérigék-étkezés-kehelyigék sorrendet tétel fel. Klauck a márki hagyomány alapján étkezés-kenyér-kehely sorrendet javasol. Stuhlmacher Didakhé 9,1–5 közlésére támaszkodva úgy gondolja, hogy először a hálaadás hangzott el a bor és a kenyér felett (ebben a rendben! →1Kor 10,16), majd követte az étkezés, végül pedig a kenyér és bor kiosztása. (Lásd: P. Lampe, i. m. 184. o., 4. jegyzet.) Lampe a már mondottak értelmében a kenyér-étkezés-kehely program előtt még lehetségesnek tart egy „első étkezést”.

12. *Isten egyházát:* Ez a fogalmazás sokat elárul Pál egyházfogalmáról. Itt is a görög εκκλησια szóval él, amit gyülekezetnek is fordíthatnánk. Az egyes szám azonban világossá teszi, hogy ebben az esetben nem az egyes helyi gyülekezetre hivatkozik, hanem a világon szétszórt egyetlen népre, amelynek Isten a gazdája, hisz neki köszönheti létét, megmaradását. A szónak ezzel a fajta használatával Pálnál többször is találkozhatunk (lásd még: 1Kor 1,2-höz fűzött 4. szövegértelmező megjegyzésnél. Hasonlóképpen 2Kor 1,1-hez magyarázó 4. szövegértelmezésnél. Valamint →Cserhádi: Galata kommentár, 67k o.).

13. *a nincsteleneket:* Az eredeti nyelvben található fordulat (μη εχουντες) megjelölheti azokat is, akik nem hoztak magukkal ételmet. De bizonyára többről van itt szó. Olyanokról, akik egyébként is szegény sorsúak voltak, mint kétkézi munkások vagy egyenesen rabszolgák. 1Kor 1,26kk alapján arra következtethetünk, hogy a „nincstelenek” a gyülekezet többségét alkották.

A levélrészlet kibontása

(17. v.) Egyetlen gyülekezet, így a korinthusi gyülekezet sem önmagától kezdte életét, és formálódott olyanná, amilyenek az apostol leveleiben elszórtan található adatok alapján mutatkozik. Ahogy P. Lampe találóan megjegyzi, az apostoli szolgálat nyomán Krisztus-hitre jutottak életében „minden különösebb megfontolás nélkül továbbéltek a keresztség előtti magatartásformák.” (Der kor. Herrenmahl 201. o.) Ezért azután Pálnak sokat kellett fáradoznia azon, hogy megfelelő utasításokkal (1Kor 11,2) a gyülekezetek életét Krisztushoz igazítsa.

Az új életvitelből sok tennivaló adódik, s az apostolnak volt is mit meghagynia a gyülekezetnek, mielőtt Korinthust elhagyta (1Kor 11,2). De már önmagában az a tény, hogy Korinthusban virágzó gyülekezeti élet támadt, tanúskodik Pál „rendelkezéseinek” megtartásáról. Teret adtak Isten Lelke munkájának, többek között a nők prófétai szolgálatának. Bár a prófétáló nők külső megjelenését kifogásolhatónak találta, magát a tevékenységüket nem marasztalta el. *Amikor pedig* azzal kapcsolatban, amit helytelenített *rendelkezik*, egyúttal szóvá kell tennie olyasmit is, ami szintén a gyülekezeti összejövetelt érinti, de az előzőnél sokkal fenyegetőbb fejlemény, s emiatt már igazán *nem dicsérheti meg őket*.

A levél alapján az a benyomásunk, hogy a korinthusi gyülekezet tagjai szinte ösztönösen, belső indíttatásra keresték egymás társaságát, gyakran és rendszeresen összejöttek, mégpedig „az egész gyülekezet egy helyre.” (1Kor 14,23) A Krisztushoz tartozásból egyenesen következett számukra az egymáshoz tartozás tudata és átélése. Ezt a közösségi életformát az új életvitel nélkülözhetetlen feltételének tekintették. Pál a gyülekezet közösségének mint Krisztus testének titkáról a következő fejezetben bővebben fog szólni, de már most szem előtt kell tartanunk, hogy a gyülekezet Ura a gyülekezeti együttléteken formálja az övéit, akik ezeken az alkalmakon egyúttal az ő eszközei is lehetnek a közösség formálásában. Az egész gyülekezet java függ tehát az összejövetelektől, s ezért elengedhetetlen, hogy ezek az együttlétek a gyülekezet javát szolgálják. Ismerve az új életvitelnek ezeket a feltételeit, vésztjóslóan hangzik az apostol megállapítása: Aminek a javukat kellene szolgálnia, kárakra van. A korinthusi keresztyének *sem javukra, hanem kárakra jönnek össze*.

(18–19. v.) A kár felmérését Pál a legszembetűnőbb ártalommal kezdi. Nem személyes tapasztalatból beszél, hanem *hall* felőle. Kapcsolata van ugyanis a gyülekezettel azután is, hogy elhagyta őket. Bizonyára tudatosan ápolta az összeköttetés rendelkezésére álló lehetőségeit, mert meg volt győződve arról, hogy további gondozás nélkül munkájának eredménye előbb-utóbb megsemmisülne. Másfelől viszont a létrejött gyülekezetekben is akadt olyan felelőssége tudatában levő keresztyén, aki híradással szolgált az apostolnak a gyülekezetet érintő fejleményekről. Vagy levelet írt (1Kor 7,1), vagy felkereste a távolban (vö. 3. jegyzet).

Így szerzett Pál tudomást a *gyülekezeti összejöveteleken* támadt *meghasonlásokról*, csoportosulásokról. A legrosszabb még nem következett be. Még egy helyen jön össze az egész gyülekezet, talán valamelyik tehetősebb gyülekezeti tag házában (ApCsel 18,7; Róm 16,23 →1Kor 1,14), de az összejövetelen egyre többen kerülnek szembe egymással olyannyira, hogy az feltűnhetett annak, aki erről említést tett az apostolnak. Együtt vannak tehát, de nem találhatnak egymásra, összegyűlnek, de az ellentétek, feszültségek növekednek. „A gondolatok cseréje és egymásba fonódása megszakad.” (Barrett: Komm 261. o.) Mi válthatta ki a gyülekezetben, éppen az úrvacsorával egybekötött alkalmon ezt a meghasonlást? Van-e köze ennek a fejleménynek ahhoz az elbizakodottsághoz, amely a levélnek már az eddig magyarázott része alapján is a korinthusi gyülekezetben fellépő visszasságok háttérében meghúzódik (vö. 4,8; 8,1; 10,12)? Ezekre a kérdésekre feltétlenül választ kell találnunk a továbbiakban.

A szóvá tett helyzetképet Pál másodkézből kapta, és ezért nem is tartja teljesen hitelesnek. Csak *bizonyos mértékben hiszi el*. Úgy tűnik, számol azzal, hogy a híradás egyoldalú, talán éppen a mellőzöttektől származik. Az apostol azonban ismerve a gyülekezet egyes tagjainak öntudatát, lelki gögjét, valamint hajlamát a pártoskodásra (1Kor 1,10–17), feltételezi, hogy az úrvacsorai együttléten megfigyelhető szakadásról szóló hírből, legalább is részben, van igazság, és nem lehet csupán elfogult beállításnak tekinteni.

Jóllehet Pál a gyülekezeti összejövetelen tapasztalható meghasonlást károsnak minősíti, mégis szükséges rossznak tekinti. *Mert szükséges létrejöttük – jegyzi meg – még szembenálló csoportosulásoknak is közöttetek, hogy azután a megbízhatók nyilvánvalóvá legyenek közöttetek*. A görög szövegben álló személytelen igealak (δεῖ = kell) valami elkerülhetetlent, feltétlenül bekövetkezőt fejez ki. Az Újszövetségben gyakran Isten megmásíthatatlan tervére utal. (Például 1Kor 15,25.53; Mk 13,10; Mt 16,21; Jn 3,7; 20,9; ApCsel 27,24 stb.) Nem egy magyarázó úgy gondolja, hogy Pál a gyülekezeti összejövetelen kialakuló csoportosulások létrejöttét ennek „az isteni szükségszerűségnek” általánosabb összefüggésében értelmezi. Már azok a kéziratok, amelyekből kimaradt a „közöttetek” kifejezés (D F G lat) ebbe az irányba terelik a mondanivalót. Kriszostomosz pedig az ellenszegülés Istentől adott értelmét a felettük való győzelemben látja: „Az ellenállásnak sokféle kimenetele lehet” (PG 61., 226. o.). Kálvin szerint a meghasonlások „nem véletlenül keletkeznek, hanem Isten küldi azokat próbatétel szándékával” (Komm 154. o.). Schrage lehetségesnek tartja, hogy az apostol Isten népének a végidőkben bekövetkező olyan megrostálására gondol, mint amilyenről Mt 24,10kk-ben olvashatunk (Komm III. 22. o.; Lindemann: Komm 250. o.). Sokkal valószínűbb azonban, hogy Pál a szóban forgó esetben a „közöttük”, azaz a korinthusi gyülekezetben tapasztalható visszasságban látja a próbatételnek azt az alkalmát, amelyben kiviláglik kinek-kinek a valódi lelkülete. Majd fel is

fogja szólítani az úrvacsorázókat, hogy tegyék próbára és vizsgálják meg magukat, vajon megfelel-e a magatartásuk annak, amit az úrvacsorában kapnak (28. v.). Ha az úrvacsorai közösséget bomlasztó megosztottság nem is tekintendő üdvözlendő fejleménynek, arra mégis jó, hogy a helyzet egyértelművé váljon, „tisztá víz kerüljön a pohárba”.

(20–21. v.) A gyülekezet megosztottsága sajnálatos fejlemény, mégis csupán következménye egy még súlyosabb bajnak, az úrvacsora elsekélyesedésének. Amikor ugyanis a gyülekezet összejön, hogy a közös étkezéssel egybekötött úrvacsorai alkalmon vegyen részt, *nincs módja az Úrvacsorájának evésére*. Félreértenénk az apostolt, ha szavai alapján azt feltételeznénk, hogy a korinthusi gyülekezet istentiszteleti életéből, összejöveteleiről hiányzott az úrvacsoraosztás. Sokkal inkább azt kívánja tudatosítani a korinthusi hívekben, hogy amire összegyülekeznek – és ezt feltehetően rendszeresen, hetenként megteszik –, az nem felel meg eredeti rendeltetésének, Krisztus szándékának. Mert ahogy Schrage fogalmaz: „Az Úr vacsorájából saját vacsora lett.” (Komm III. 23. o.) Vagyis ahol a gyülekezet Ura a vendéglátó, elsikkad, amit ő ad, *mert az étkezésnél ki-ki a saját vacsoráját veszi elő*.

De miképpen osztja meg a gyülekezetet ez a magatartás? A magyarázók között sokáig az a nézet uralkodott, hogy a gyülekezet egy része, talán éppen a szabadabban gondolkodók (1Kor 6,12; 10,23), egybemosta az „agapét” és az úrvacsorát, az étkezési és a szentségi részt, azaz „nem különböztette meg” (1Kor 11,29) a közönséges ételt az úrvacsora szentségi elemeitől (lásd például Weiss: Komm 283. o.). Újabban ezt nem tartják kielégítő magyarázatnak, és ahelyett, hogy felszínes, könnyelmű gondolkodásra gyanakodnának, éppen misztérium-kultuszok által ihletett szakramentalizmust, vaskos szentségértelmezést tételeznek fel a háttérben. Conzelmann szerint „Pál azt kifogásolja, hogy ki-ki az Úr vacsorája helyett a saját vacsoráját eszi, nyilvánvalóan nemcsak testi kielégülés kedvéért, hanem lelki épülésére is.” (Komm 229. o.) Goppelt még továbbmegy, és arra gondol, hogy többen az úrvacsora ajándékaiban olyan szellemi eledelt és szellemi italt láttak, amely pneuma-szubsztanciát, magasabb rendű lényeket közvetít, és fölébe emeli őket testi megkötöttségeiknek (Theol 479. o.). Mindezt a szentségi elemek, a kenyér és a bor maguktól, az ember felfogásától, lelkületétől függetlenül, csupán a fogyasztásuk révén (ex opere operato) elvégzik. S ha ez így van, akkor az sem számít, hogy más étellel vegyítve él vele valaki.

Bármennyire kézenfekvőnek is tűnnek az ilyen és hasonló értelmezések, nem illenek bele a szöveg által megrajzolt képbe. Mert úgy tűnik, Korinthusban nem az úrvacsora megbecsülésével, hanem a keresztyén testvér megbecsülésével nincs rendjén valami. Némelyek ugyanis a maguk által hozott ételt, mielőtt mindenki megérkezne, idő előtt veszik elő és kezdik fogyasztani, és ezért a szeretetlakomán *van, aki éhezik, és van, aki megittasodik*.

Mi lehet a jelenség hátterében? A szövegértelmezés so-

rán a 11. jegyzetben részletesebben tájékozódhatunk a P. Lampe által gazdag ókori forrásanyaggal felidézett helyzetképről, és megtudhatjuk, hogy a görög-római kultúrkörben kedvelt „eranosz”-hagyományt követve a keresztyének közös étkezésein, az „agapékon” is a mintegy „piknik-alapon” összeadott étel került az asztalokra. Így ha egyesek idő előtt vették elő kosarukból „a hazait”, mert megéheztek (Schrage: Komm III. 27. o.), az elkésve érkezőknek vagy kevesebb maradt, vagy egyáltalán nem juthattak ételhez. Mivel az összejövetelekre később érkezők nem pontatlanság miatt késtek, hanem mert kézművesként, szántóvetőként, bér munkában vagy éppen rabszolga állapotban látástól vakulásig kellett dolgozniuk, és csak öreg este juthattak el a gyülekezetbe, éppen azok – a többség (1Kor1,26kk) – rövidültek meg a közös asztalnál, akik arra leginkább rászorultak. A tehetősek érthető türelmetlensége és jogos igényük a saját maguk által hozott étel elfogyasztására tehát a gyülekezet megosztottságát eredményezte, mégpedig olyan természetűt, amelyben a meghasonlás és a személyválogatás a vagyoni helyzet alapján létrejövő társadalmi rétegződés mentén ment végbe. Kialakult a jóllakottak és a mellőzöttek csoportja. Hasonló gyülekezeti helyzetről kapunk lesújtó képet Jakab levelében is (2,1–5). Pál apostol soraiban nem találunk utalást arra, hogy a pórul jártak zúgolódtak volna a kialakult helyzet miatt. Számára azonban, függetlenül az érintettek magatartásától, érzékenységtől vagy beletörődésétől, pusztán maga az a tény elfogadhatatlan, hogy Krisztus népében, és éppen a szeretetlakomán ilyen természetű megosztás előfordulhat.

Pál szenvedélyes kérdésekkel kísérli meg a gyülekezetet ráébreszteni a szeretetvendégségen kialakult helyzet tarthatatlanságára. Azért veszik elő a tehetősebbek idő előtt a magukkal hozott enni-innivalót, *mert talán nincs házuk, hogy ott egyenek és igyanak?* Ha az összejövetel célja az eszemiszmom volna, akkor ezért nem kellene keresniük a velük egyhiten levők társaságát, hiszen ezek a türelmetlenek nem kiszolgáltattott bérlők, hanem saját házzal rendelkeznek, ahol az étkezés idejét és módját ők szabhatják meg. Ha pedig úrhatalmúságukkal a gyülekezetben akarnak tüntetni, akkor a baj mélyebben fekszik és nagyobb annál, hogy csupán szeretelenségnek tekinthetnénk. Vagy *talán az Isten egyházát vertitek meg?* – feszegeti tovább Pál a kialakult helyzetet. Már rá kellett volna ébredniük, hogy nem akármilyen közösségnek lettek tagjai, hanem olyannak, amelybe maga Isten választja ki (vö. Komm 82. o.), hívja és gyűjti össze személyválogatás nélkül a társakat (lásd a 12. szövegértelmező jegyzetet). A szeretetvendégség fegyelmezetlen résztvevői ennek az egyedülálló közösségnek ezzel a sajátos vonásával nem törődnek, és önző, szeretetlen magatartásukkal megalázzák, *megszégyenítik a nincsteleneket*, a gyülekezetben is tudatosítva bennük a társadalom által kijelölt helyzetet. Hol kínosabb az ilyen tapasztalat, mint ott, ahol az együttérző testvéri szeretetnek kellene uralkodnia? Csak ha a testvéri szeretetnek ebből a fogyatékoságából kiindulva

közelítjük meg a szakasz mondanivalóját, rajzolódik ki előttünk a korinthusi szeretetvendégségen és benne az úrvacsoravétel kialakult helyzet képe, és derül fény sokat vitatott kérdések valódi értelmére.

A dolgok ilyen állása után *mit mondjak nektek?* – tér vissza az apostol a kiindulóponttra. *Dicsérjelek meg titeket?* A korinthusiakhoz írt levelek alapján az a benyomása az embernek, hogy ez a gyülekezet önmagával

kissé eltelt, öntudatos társaság lehetett, amire – tekintettel az eleven közösségi életre – adódhatott is némi alapja. Bizonyára számítottak a gyülekezet alapítójának dicséretére, és nem örültek bírálatainak. Pál viszont, ha volt is miért dicsérnie őket (vö. 1Kor 11,2.17), a szeretetvendégségen lejátszódó dologban *nem dicsérheti meg őket*, hiszen az semmiképpen sem fér össze Krisztus-hitük alapjaival.

ELISABETH SCHWARZ

S ha holnap megkérdez téged a gyermeked...

1. A kérdezés a gondolkodás kegyessége! A kegyesség alázat, annak tudása, hogy nincs minden a mi kezünkben. A kérdés szintén alázat, annak tudása, hogy nincs mindenre válaszunk. Aki kérdez, kérdésével azt mutatja, hogy semmi sem magától értetődő, hogy az élet tele van rejtélyekkel, emiatt rendkívül izgalmas. Ez az élettel szembeni kérdező beállítottság az én szememben pozitív és feltétel nélküli, még akkor is, ha természetes módon kérdező gyermekeinknél néha más impulzusokat érzünk, amelyek aztán olyan szavakat hoznak elő belőlünk, mint például „Ne kérdezz ilyen hülyeségeket!” és „Most aztán elég legyen a kérdezősködésből!”, illetve „Nem kell annyit kérdezgetni, csináld inkább!”

2. Kétféleképpen közeledem a kérdésekhez. Mint tanár magam is állandóan keresem a megfelelő kérdéseket. Olyanokat, amelyek felkeltik a tanulók érdeklődését és kíváncsiságát, amelyeken megéri gondolkodni. Nem olyanokat, amelyek gyakran bombázáshoz hasonlóan maguk alá gyűrik a tanulókat, s kihúznak belőlük egy igent, egy nemet vagy egy bökszót, amit már a kérdés elhangzása előtt tudtam. Természetes, hogy ezekre szükség van a kérdés kifejtő oktatás során!

Olyan kérdéseket keresek, amelyek segítségével a tanulókat bevonhatom a közös keresés, kutatás folyamatába. Kérdéseket, amelyek állásfoglalásra, elgondolkodásra ösztönzik őket. Kérdéseket, amelyekre különböző válaszokat lehet adni, amelyekre nemcsak egy helyes válasz létezik.

Másrészt találkozom olyan kérdésekkel, amelyeket a tanulók hozzám intéznek. Ilyenkor a feszültséget az ellentétes oldalról élem át. A legszebb órák azok, amelyek a tanulók érdekes kérdéseiből „nőnek ki.” Ezek az órák ajándékok, a felnövekvő korosztály sajátjai, és nem mindennaposak. Talán azért szoknak le gyermekeink a kérdező alapmagatartásról, mert nem kaptak ezzel kapcsolat-

ban elegendő pozitív visszajelzést. Hiszen ahhoz, hogy a gyermekek ne hagyják abba a kérdezést, át kell élniük, hogy kérdéseiket értékelik.

3. A korai gyermekkorban van egy szakasz, amelyet mi-ért-korszaknak¹ nevezünk, s amelynek idején a szülők és nagyszülők, akik fontos beszélgetőpartnerek a gyermekek számára, gyakran türelmetlenül reagálnak. Ebben az életkorban fektethetjük le a gyermekben a kérdező tudás és a kutatási kedv alapkövét. A négyévesek egyik legfigyelemreméltóbb sajátossága az úgynevezett miért-kérdések feltétele, amelyekkel gyakran valósággal elárasztanak bennünket. Rosszul értjük a gyermekek kérdéseit, ha azt hisszük, hogy pusztán pontos természettudományos magyarázatot kell adnunk nekik. A négyéves Kristóf kérdése: „Miért esik most az eső?” Ha erre elmondjuk neki a víz párolgásáról szóló elméletet, akkor elmegyünk a kérdés magja mellett. Hiszen az ilyen korú gyerekek e kérdést valójában úgy értik: „Mi célból esik? Van valami értelme, hogy esik az eső?” És legtöbbször teljesen elégedettek a válasszal, miszerint „A virágoknak a kertben szükségük van a vízre.” Hiszen ebben az életkorban a gyermek alapvető szükséglete, hogy értelmet találjon a saját és a világ életében.

„Jó, hogy itt vagyok? Megbízhatok az életben? Bele merjek vágni az életbe?” Ezek tulajdonképpen vallási kérdések, melyek ebben az életkorban sürgető válaszra várnak.

Figyeljük meg a következő négyéves korban feltett kérdéseket, és ne a tudományos magyarázatot keressük mögöttük, hanem a kérdések mélyebb értelmét! „Hol voltam, mielőtt a világra jöttem?” „Ha majd meghalok, akkor is kapok enni?” „Miért kellett meghalnia ennek a cicának?”

¹ Németül „Fragealter”, azaz kérdező korszak, kérdések korszaka (a ford.).

És hol van most?” A gyermekek sok efféle, tulajdonképpen vallási kérdést tesznek fel, ezzel pedig kihívás elé állítanak minket. Válaszainkkal egyértelműen lehetőségünk van a pozitív istenkép alapvonásainak megrajzolására.

4. Jó, ha pontosan, odafigyelve hallgatjuk meg a gyermekek kérdéseit. Néha azért kérdeznek, mert azt akarják, hogy figyeljünk rájuk, és keresik a kapcsolatot, amelyre a gyermekeknek nagy szükségük van. Néha azért is kérdeznek, hogy megfogalmazhassák saját válaszukat. Ha ilyenkor azt mondjuk, „Tényleg, ez érdekes kérdés! Te mit gondolsz róla?“, gyakran kapunk a gyermekektől azonnali, készséges választ. Ebben az életkorban gyakran nem igazi megvitatásra van szükségük, hanem arra, hogy a sok, gyakran véletlenszerűen összeszedetett információból kiformalódott (vallási) világlátásukat megerősítsük, jóváhagyjuk. István, aki korábban egyszer megkérdezte: „Nagyobb Isten, mint a ház, és erősebb, mint az elefánt?“, épp most fedezte fel a maga számára, hogy Isten mindennél nagyobb és erősebb. Vagy amikor Ruth megkérdezte „Miért van köldökünk?“, nem volt szükséges, hogy a nagymamája megfelelő választ találjon, elegendő volt, hogy kimutatta érdeklődését a kérdés iránt. Erre Ruth maga magyarázta el nagyon pontosan és azzal a mély bölcsességgel, ami néha csak a gyermekek sajátja, hogy „Azért, hogy tudjuk, hol van a közepünk.” És tényleg, ha a köldökünkre koncentrálnak, ellazulunk, és rátalálunk a „közepünkre”. Az ötéves Heide kérdezte: „Miért teremtette Isten azokat a hülye kígyókat?” Nagyon félt a kígyóktól. Lehet, hogy a kérdés arra irányult, hogy Isten miért engedi a szenvedést a világban. Óvatosan visszakérdeztem, és kiderült, tényleg nem az érdekelte, hogy miért teremtett Isten olyan állatokat, amelyek harapnak. Azt a kérdést tette fel, miért engedi Isten a szenvedést, tehát a teodícea nagy kérdését. Válaszomban elmondtam, hogy ezen már én is sokat gondolkoztam, és hogy ez tényleg nehéz kérdés, amelyet sok felnőtt is gyakran feltesz. És elkezdtek keresni a válaszokat, körülbelül ilyenformán: Isten megteremtette a kígyókat (az ötéves Heidének nem akartam ennél bonyolultabban beszélni erről), mi mégis bízhatunk benne. Hiszen adott nekünk, embereknek értelmet is, és tudjuk, hogy védekeznünk kell a kígyókkal szemben. Csak az a fontos, hogy ne okozzunk fájdalmat nekik eközben. Azt hiszem, hogy az ilyen kérdéseknél nyugodtan megmondhatjuk, hogy mi is keressük a választ. Ezzel bátorítjuk is a gyermekeket, hogy tovább gondolkodjanak róla, és ne elégedjenek meg a gyors sablonválaszokkal.

A gyermeki kérdésekkel és elképzelésekkel szemben tanúsítsunk elismerést és figyelmet, értékeljük őket. Mutasuk meg a gyermekeknek, hogy megéri kérdezni, végül is

mi is magunkkal hordozzuk még ezeket a kérdéseket, és érezzük, hogy a létünkről és az Istenről szóló kérdések elmélyítik az életünket. Nem úgy van, hogy a kérdések, és nem a válaszok teszik értékessé az életünket?

5. Később megváltoznak a gyermeki kérdések. Egyrészt az iskolás korban valóban sok tényszerű információra van szükségük. Mindenesetre gyakran elutasítják a nagy részletességet. Ok-okozati összefüggéseket szeretnének megtudni, és boldogok, ha maguk is rájönnek ilyenekre. Amikor kérdeznek, lépésről lépésre segítsünk nekik rátalálni a válaszra. Ilyenkor már nem engednek meg maguknak nagy fantáziálásokat, viszont fejleszthetjük intelligenciájukat és a világra való rácsodálkozás képességét bennük, ha kérdéseikre odafigyelünk, és bátorítjuk őket, hogy kérdezzenek. Ebben az életkorban is meglephetnek minket filozofikus kérdéseikkel. Egyre inkább az identitás megtalálására irányulnak e kérdések. „Más lennék, ha nem Hannának, hanem Klárának neveztetek volna?” hangzik a kilencéves Hanna kérdése.

6. Az ifjúkorban aztán a lényeges kérdések az identitás megtalálására és a világban való tájékozódásra vonatkoznak. Kihívó kérdéseket tesznek fel, és megkövetelik a tanároktól és a szülőktől, hogy kritikusan foglaljanak állást az élet nagy kérdéseiben.

„Apa, mondd, igaz, hogy / a 30-as években szocialista voltál, / és tényleg benne voltál az ellenállásban / és tényleg harcoltál a hazád ellen?” – hangzik a dal.

Szeretnék megtalálni saját válaszaikat, és ezáltal elhatárolódnak. Ilyenkor a feladatunk színt vallani, és rendelkezni azzal a bátorsággal, hogy akár a gyermek véleményével szemben is elmondjuk a sajátunkat.

Ha holnap megkérdez a gyermeked... ez azt jelenti, hogy a fiatalok egykor és most számon kérik tőlünk eddigi tetteinket, mindazt, ami beszívárgott felnőtt világunkba, és néha tényleg kiüresedetten adódott tovább a múltból. Ezért a fiatalok kérdései nélkülözhetetlenek – azért is, hogy újragondoljuk a régieket és továbbfejlődjünk.

S ha a gyermekünk ma vagy holnap kérdez minket... fogjuk fel egyszerűen úgy, mint lehetőséget!

AJÁNLOTT IRODALOM

Zoller, Eva: *Die kleinen Philosophen. Vom Umgang mit schwierigen Kinderfragen.* Zürich, 1991.

Zoller, Eva: *Philosophische Reise. Mit Kindern auf der Suche nach Lebensfreude und Sinn.* Freiburg, 2000.

Fordította: Zsugyel Adél

SZABÓ LAJOS

Család és hivatás lelkészéknél*

BEVEZETŐ EMLÉKKÉP

Különleges kép jelenhet meg bennünk, ha visszagondolunk az előttünk élő lelkészekre, családjukra és a régi parókiákra. Kinek ne lenne egy-két különleges élménye a régi paplakok illatáról, bútorairól és a szertartásos otthoni légkörről? Sokan lettünk úgy lelkészek, hogy bepillantottunk az elődök otthonába, családi életébe, és az élmények meghatározóvá váltak. Előttem van gyermekkorom egy-egy parókiája, ahová látogatába mentünk szüleimmel. A hatvanas, hetvenes években még nagyon erősen élt az a szokás, hogy a lelkészcsaládok sűrűn nyitottak ajtót egymásnak, mert volt mondanivalójuk egymás számára.

Gyermekfejjel az tette rám a legnagyobb hatást, amikor egy-egy lelkész belémkarolt, és beavatott féltve őrzött titkaiba. Volt, aki régi órákat javított és gyűjtött. Emlékszem egy keresztretjvényt fejtő papra is, akinek páratlan viccesmesélő képessége volt, vagy a szinte remeteként egyedül élő és mindent féltő lelkészre, akinek a kertjében füttyülni kellett cseresznyeszedéskor, nehogy túlegyűk magunkat. A papnék konyhája, süteményei és gyümölcsszörpjei, vagy fantasztikus kézimunkái nyilván hasonlóan hatottak a lelkészcsaládok lánytagjaira a látogatáskor. Kevés egyházpolitika, de annál több irodalom, zene, vagy éppen játék – tarokk-kártya – tör fel az emlékeimből. A hivatás témái és problémái inkább a Luther-kabáthoz kötődtek.

Egy régi gyakorlati teológus, Stráner Vilmos egy fejezetet szentelt poimenikájában a lelkipásztor magán- és családi életének. Érdekes látnunk azt, hogy nyolcvan év távlatából szinte mai problémák szólalnak meg írásában a hivatás és a család kérdésében. Külön kitér a házastárs, a papné személyére.

„Az evangélikus lelkészi hivatal ideálja a családi életben valósul meg, a római katolikus cölibátussal szemben. Luther részéről az ő házasságkötése reformatori ténynek tekinthető, bár erre Luther nehezen határozta el magát. A mi egyházunk

nem mondja ki kötelezőnek a házasságot, bár híveink elvárják, hogy papjuk családi életet folytasson. A papné minimum, hogy nemcsak jogi, hanem erkölcsi értelemben is feddhetetlen életű legyen. Ha a papnének nincs érzeke az iránt, hogy férjének mily szent a hivatása, akkor nem töltheti be azt a hivatást, amely rá mint papnéra vár. Az anyagi feltételek hiánya, vagy megléte nem lehet akadálya a házasságnak. Aki papnénak készül, abban Máriának és Mártának a lelkülete harmóniába jusson, így lesz férjének igazi élettársa. A papnénak először hitvestársnak és édesanyjának kell lennie, és ezen kötelességeit teljesítse híven, más tevékenysége nem történhetik ennek rovására. Nem a kifelé való szereplés, hanem a csendes visszavonulás az, amit mindenki legszívesebben lát a papnénál. Ha a választás Isten kedve szerint való volt és a lelkek megértik egymást, akkor ez biztosítja a harmóniát, melynek meg kell lennie a házastársaknál, s ezzel az evangélikus lelkész példát mutat a híveknek is.”¹

„Az evangélikus lelkész legyen feddhetetlen erkölcsű egyén, ha jogilag vizsgáljuk, akkor ez azt jelenti, hogy legyen bűntelen előéletű (...) Az evangélikus lelkésznel nem lehet megelégedni a feddhetetlen erkölcsűt jogilag véve, hanem legyen az keresztény etikailag feddhetetlen erkölcsű. Szükséges dolog volna a káromlást büntetendő cselekménynek venni. Egy evangélikus lelkésznel sokkal szigorúbb mértékről van szó, midőn azt mondjuk, hogy legyen feddhetetlen erkölcsű, mintha pusztán jogilag vesszük. Az evangélikus lelkész legyen hű tükre azoknak az igazságoknak, eszméknek, melyeknek hirdetésére hivatva van, nehogy saját életével azokat arcul csapkodja. (1Kor 9,27) Az evangélikus lelkipásztor élete egy nyitott könyv legyen, melybe megbotránkozás nélkül bárki beletekinthet, az evangélikus paplak falai üvegből vannak. A lelkész életét sokkal jobban és többen figyelik, mint bármelyik más hivatásbeli embert. Vita clerici, evangelium populi. A lelkész élete a nép evangéliuma. (Augustinus) A fekete kabátot minden porszem meglátszik. Erre szükségük van azoknak is, akik a lelkipásztori hivatásra készülnek.”²

* Előadás a *Családi ügyek pasztorálpszichológiai megközelítése* című II. pasztorálpszichológiai szimpóziumon a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen.

¹ Stráner Vilmos *Poimenika előadásai*. Kézirat. Sopron, 1923. 8–9. o.

² Uo. 6–7. o.

A nyolcvan évvel ezelőtt elhangzott tanácsok és szempontok mellett álljon itt egy másik megállapítás – ezúttal egy lelkész előadásából – a hivatás mai környezetrajzához: „Kedves testvérek, mintha fényévekre lenne tőlem az a mentalitás, amit szülőfalumban megtapasztaltam. Mikor is a parasztember tisztelte a tudós doktort, a papot, s minden előljárót. A tudós doktor, pap s minden előljáró pedig fejet hajtott a paraszt előtt, aki arca verítékével teremtette elő és tette asztalára – a tudós doktoréra, a papéra, és az összes előljáróéra – a kenyeret. Mintha fényévekre lenne ez az eszme, pedig 35–40 éve még a gyakorlatban láttam. Egymás fölé kerekedni! Pedig Jézus nyomatékkal mondja, olyanokká kell lenni, mint a kisgyermek. Nem vagyok pszichológus, de azt azért biztos állíthatom, hogy ez a sok lelki zavartság abból adódik, hogy az ember nem tudja, hol a helye.”³

„LELKÉSZÉKNÉL MÁS A VILÁG...” – VALÓBAN?

Nem szeretném elkülöníteni a címben szereplő lelkészcsaládot a többi, általános értelemben vett családtól. Érdekes kísérlet lehetne ebben a témában, ha megpróbálnánk feleletet adni néhány ártatlan kérdésre.

– Milyen magatartási megnyilvánulások vannak jelen a lelkészcsaládban, amelyek megegyeznek egy átlagos családi élet jellemzőivel?

– Mennyire azonos egy lelkészcsalád mindennapi élete más családokéval?

– Biztos, hogy a lelkési hivatás speciális jellege azt jelenti, hogy ez a specialitás a lelkészcsaládnak is automatikusan jellemzője?

Nem lenne jó elhamarkodott válaszokat adni. Érdemes inkább eltöprengni egy kicsit, belülről átérezve a kérdéseket éppen úgy, mint kívülről nézve. Ezekkel a gondolatokkal igyekeztem elmozdítani magamat attól a hagyományos megközelítéstől, hogy *a lelkészcsalád egészen más, a lelkészéknél minden másképpen zajlik*. Ott valami egészen különleges világ, egyedi légkör található. Sajátosan lelki módon élnek és természetesen hiba, súrlódás, bukás és veszélyhelyzetek „mintha” nem is léteznének. Ha summázni szeretném múltunkat és örökségünket a lelkészcsaládról, a „lelkészék” világáról, akkor az:

- elvarázsolt világ képe;
- különleges táj teljesen más növényekkel, színekkel és élőlényekkel;
- a templomi és az egyházi közéletből hazavitt légkör;
- a búra alatti és féltve őrzött kicsi világ a maga különleges melegségével;
- sokak által megálmódott szimbólum a maga egzotikus felhőjében.

³ Bencéné Szabó Márta: *Krisztusi lélekkel a család és az egyén boldogulásáért*. Elhangzott 2004. február 15-én a budahegyvidéki gyülekezet csendesnapján.

Lehet, hogy idegenül hat, vagy furcsán érezzük magunkat, ha így közelítünk a témához, mégis fontosnak tartom a felsorolt kérdéseket, két tényező miatt.

1. Ma nem nyílik ki könnyen – úgy, mint régebben – egyetlen parókia ajtaja sem. A lelkészcsaládokban ma állandó küzdelem folyik az *intimitás védelméért*.

2. Nagyon nehéz a „hivatás és család” összefüggésében korrekt elemző munkát végezni ott, ahol a *külső elvárások és igények* annyira erőszakosan jelennek meg. Más szavakkal: általános jelenség ma a magyarországi egyházakban az, hogy olyan minőséget és teljesítményt várnak el a gyülekezeti tagok a lelkésztől és a családjától, amit saját maguk esetleg képtelenek betölteni, megvalósítani.

Ennek a nagyon hirtelen és könnyen szerteágazó témának a következő két jellemzőjét húzom alá:

– *védelemért folyó küzdelem* a családjáért a hivatás közelségében;

– *állandó elvárás-rendszer* a környezet részéről.

Ebben a kettősségben, tehát a családi élet intimitásának megőrzéséért folyó küzdelemben, valamint a külső környezet elvárásainak szorításában élnek mindennapjaikat lelkészék.

„ETTŐL NEM LEHET ELSZAKADNI...” – BIZTOSAN? A CSALÁD ÉS HIVATÁS HELYZETÉT MEGHATÁROZÓ NÉHÁNY ADOTTSÁG, AVAGY A PARÓKIA ÖRÖME ÉS BÁNATA

Szükségünk van erre a jelenlegi helyzetet jellemző leírásra ahhoz, hogy a jelentkező frusztrációs forrásokat és krízis-kezdeményeket meg tudjuk vizsgálni. Adottságként kell kezelnünk a protestáns gyülekezeti élet sajátosságát, hogy a lelkész és a lelkész nő úgy gyakorolja hivatását, hogy a gyülekezeti élet középpontjában él családjával együtt, a parókia falain belül. Nincs nagy távolság, vagy talán úgy is fogalmazhatunk, hogy nincs meg a valódi közelség a hivatás és család „normális állapotának” tekintetében. A parókia ugyan Magyarországon is veszített hagyományos jelentőségéből és szerepéből, mégis máig döntően meghatározza a lelkészcsalád életét. Íme néhány jellemző tényező a parókiáról:

– *Feltűnő* helyen található. A település kiemelt helyén, többnyire a templom szomszédságában.

– *Mindig jöhet valaki*. Bármely időpontban lehetséges az otthonból munkahelyet „létrehozni”.

– *Időleges, ideiglenes*, átmeneti otthon. Főleg kisebb településeken nagyon érződik az, hogy az ott élő családok állandóan „otthoni helyzetben” vannak, a parókián lakók pedig gyakrabban költöznek.

– *Mások ízlése szerint kialakított terület*. Többnyire valamelyik előd lelkész, vagy egy gyülekezeti vezető elképzelései szerint kialakított lakás a parókia, melynek falait, belső tereit, berendezéseit nem lehet minden lelkészváltásnál újra szabni. Ezért a legtöbb lelkész életében állandóan jelen van a „kissé idegen otthonban élek” érzése.

Nem szerencsés nem ott élni, és nem is lehet nem ott élni gyülekezeti lelkészként vagy lelkészneként. Kivételt csupán a központi és speciális lelkési szolgálatokat végzők jelentenek. Valóban, nagy öröm is lehet a parókiára való beköltözés, különösen a szlovák háttérű gyülekezeteknél, ahol a lelkész fogadásával együtt jár, hogy az éléskamrát is teljesen feltöltik a gyülekezeti tagok, és többnyire a folyamatos utánpótlásról is gondoskodnak. Érdekes azonban számba venni, hogy milyen adottságokat és meghatározottságokat takar ez a parókia-modell a lelkészcsaládok mindennapi élete számára.

1. Ami a lelkész vagy a lelkész nő számára a munkavégzés során egyre természetesebbé és megszokottabbá válik, az nem biztos, hogy a család többi tagja számára is magától értetődő lesz. Sőt, sok esetben kifejezetten ellenségesen is viszonyulhatnak hozzá.

2. Ha a házaspár mindkét tagja lelkész, akkor különösen is problémás lehet, hogy a hivatás gyakorlásának helyszíne és a családi élet megélésének területe rendszeresen összekeveredik. Lehet, hogy csupán egy ajtó, vagy pár méter az elválasztó terület a lelkési hivatal és a család otthona között, így a két szféra gyakran átvándorolhat egymás területére.

3. Egyre gyakoribb helyzet, hogy egyedül élő lelkészek és lelkész nők élnek hat szobás, 200 négyzetméteres, magas belmagasságú, nagy teraszos, hatalmas kerttel körülvett parókiákon.

Ma még mindig nagyon természetesnek tekintjük, hogy problémamentes kérdés a parókiára való beköltözés. Azonban sok más, például nyugat-európai egyházban komoly viták és küzdelmek zajlottak le e körül a téma körül. A fiatalabb nemzedék számára egyáltalán nem könnyű elfogadni a parókia helyzetéből fakadó adottságokat. Nálunk a nehéz, és a nyugat-európaival ma még össze nem hasonlítható lakás- és anyagi helyzet miatt ennek a kérdésnek első rendben gazdasági „eleve meghatározottsága” van, és kicsi az esélye a szociálpszichológiai szempontokat is figyelembe vevő megközelítésnek. A parókiák lakhatási minőségét nézve a lelkészcsaládok helyzete még mindig messze jobb a magyar társadalom átlagánál. Elég, ha arra gondolunk, hogy milyen nehéz ma Magyarországon pályakezdőként lakáshoz jutni.

A parókia helyzetének és állapotának tárgyalása nem kitérő a témánk szempontjából, hiszen nagyon sok lelkésszel folytatott lelkigondozói beszélgetésben találkozom a parókia fizikai, szellemi és lelki adottságából fakadó problémákkal, kérdésekkel. A túlzott közelség, az állandó készenlét, az intimitás veszélyeztetettsége és az otthoni hivatal problémateremtő ereje nem becsülhető le.⁴

Adottságként kezelhető az az általános gondolkodásmód is, hogy a lelkési hivatás mint Krisztus követésének

⁴ Érdekes lenne Magyarországon is egy megelégedettségi vizsgálatot elvégezni ezen a téren. Az eredmény szomorú része lenne a hatalmas különbségek kimutatása az egyes parókiák és lelkési helyzetek között.

megélése – a szolgálat helyszínein túl – éppen a családban kell, hogy megmutatkozzon. Ami elhangzik a szószékről, éppen az vizsgázik a hétköznapokban. Az ünnepi szónoklat és vallástétel folytatódik a házastárssal, a gyerekekkel és a szélesebb családdal való kapcsolatokban. Nehéz helyzetet teremt a lelkész számára a hivatása gyakorlásában az, ha éppen a saját családi élete terén érik kínos, váratlan események. Amikor esetleg azzal a ténnyel kell számolnia, hogy az ő családja sem extra, vagy kivételezett, hanem természetes és átlagos, a konfliktusokat, küzdelmeket, kudarcokat és sikereket illetően egyaránt. A hivatás nem óvja meg a lelkészt a kegyetlen, kíméletlen és váratlanul érkező krízisektől a családjában. Sokszor éppen a túlzott hivatáskoncentráció miatt még fájdalmasabb a hirtelen jött családi krízis. Különösen fontos az a preventív munka, ami a lelkési pályára készülőknek ezen a területen erősíti és előkészíti. Kevesebb projekció és ritkább „elmesélések és tudósítások” születnének, ha az önálló feldolgozó erő fokozottan érvényesülne.

Egyértelműen igaz az a mondat, amit sokszor hallottam idősebb lelkészekről, és kellőképpen idegesített is mindig: „Akkor is lelkész marad a lelképásztor, amikor talán minden máshoz több kedve lenne a bukások, kudarcok és problémák miatt.” Tegyük fel magunknak a kérdést: lehet-e örömről prédikálni családi és személyes szomorúság idején, vagy lelkesedést sugározni a letargia napjaiban?

Mondhatja valaki azt, hogy maradjon természetes a lelkész, és nem kell „másképpen” tennie, vagy viselkednie. Az én tapasztalatom és meggyőződése szerint azonban nem tehetem ki a szolgálati tevékenységemet, a hivatásomat annak – és ez tényleg lelkési specialitás –, hogy alapjaiban meghatározzon a privát szférámban történt esemény vagy krízis. Lehet magyarázni azt, hogy egy igehirdetés mennyi személynek „sikert és kudarcot” vagy „győzelmet és veszteséget” tükröz vissza, de a hivatás professzionális helyzete éppen ettől őriz meg minket. Nem akarom a szakmai felkészülést és munkát abszolutizálni, de azt sem tudom elfogadni, amit ma sokszor lehet tapasztalni, hogy annyira szubjektívizálódik a hivatás, hogy a szakmai minőség már-már nem is kritérium. Minőségi hiányok nem magyarázhatók egy bizonyos határon túl a személyes élet, a családi krízis vagy egyéb nehézségek miatti helyzetre történő hivatkozással.

„LELKÉSZÉKNÉL” – SPECIÁLISAN

Szeretnék az alábbiakban megemlíteni néhány speciális problémát, amelyek a lelkési hivatás sajátos jellegéből fakadnak. Ezekre a területekre érdemes kiemelten figyelmet fordítani annak érdekében, hogy a bennük rejlő veszélyeket idejében felismerjük.

1. A lelkész, vagy a lelkész nő sokszor *képtelen hazaérkezni* a munkahelyéről. Otthon folytatja mindazt, amit egész munkaidő alatt végzett, és talán észre sem veszi, hogy mekkora teher ez a család számára. Mivel nem fejez-

te be a munkáját, nem tudja elkezdni a családi életet sem emiatt. Otthonában is prédikál, irányít, szervez, presbiteri ülést tart, zsinatot vezet stb.

2. A házastársi kapcsolatra rázúdul az egyházi élet mindenféle kérdése. A házastársak kommunikációja egy házasság számára nem kedvező kóddal történik. Olyan kérdések kerülnek előtérbe, amelyekre valójában nem is lenne szükség a kapcsolatban, például túl mélyen, szinte egzisztenciális kérdésként kezelt egyházi problémák. Ennek következményeként a lelkész vagy a lelkészről részéről háttérbe szorul a családtagok iránti figyelem, energia, türelem és a családi életben való konstruktív közreműködés.

3. Amikor olyan feladatokat is elvállal a lelkész/lelkész-nő, amelyeket neki nem kellene, akkor a „mindenért” való felelősség súlya összenyomja a magánélet területét. Munkaidejében végzi az előírt feladatokat, a szabadidejében pedig az „átvállalt”, önmaga által önmaga számára delegált teendőket. Ha a lelkész/lelkész-nő belekerül ebbe a „soha nincs megállás” csapdába, akkor a legjobb úton halad a kiégés és a magánéleti problémák felé. Alapvető volna mindannyiunk számára felismerni az „idegen” feladatokat, és határozottan azt mondani rájuk, hogy „ez nem az én dolgom”.

4. A példa kényszere, amikor a lelkész/lelkész-nő családjának élete „curriculum”. Mindenáron példát kell mutatni. Ezt elvárják tőle. Nem meri és esetleg nem is tudja vállalni a töredékességet. Ezen a téren nagyot változott a társadalmi felfogás, mert már ritkábban jelentkezik a lelkész meghatározó szerepe a közösség életében úgy, mint ötven évvel ezelőtt. Azon is érdemes elgondolkoznunk, hogy vajon él-e még ma is ilyen szigorú elvárás a közösség részéről a lelkésszel/lelkész-nővel kapcsolatban.

5. A gyülekezeti vezetők, bizonyos személyek és grémi-umok olyan igényekkel lépnek fel, ami ma már nem reális. Ehhez olyan problémakezelő technika szükséges, amely biztosítja, hogy együtt tudjon élni a lelkész/lelkész-nő az igénylistával, elvárásokkal, vágyakkal, a gyülekezetben élő álmokkal és követelésekkel stb. Mindehhez például nagyon komoly tartalék energiára van szükség, mert különben szüntelen konfliktust eredményeznek ezek a „realitást nélkülöző” cselekmények.

6. A tudatos szerezés és ehhez történő tényleges ragaszkodás elengedhetetlen. Nem szabad többet vállalni, mint amennyire tényleg szükség és lehetőség is van. A lelkészcentrikus gyülekezeti modell ma még legtöbbször lelkészcsaládcentrikusságot is takar. A passzív gyülekezeti tagság sok esetben emiatt alakul ki és fejlődik tovább. A lelkészcsalád pedig ennek következtében elveszti a család voltát. Ez a helyzet a gyerekekre nézve különösen is veszélyes lehet.

7. A színpadi helyzet veszélyével is számolni kell. Sokszor tűnik úgy, hogy a lelkész házastársa számára az a legnehezebb probléma, hogy nincs természetesség a társban, hanem egy begyakorlott és kialakított szerep játszódik folyamatosan. A gyerekeknek, a házastársnak elemi igénye van arra, aki a szülő, a társ, nem pedig pusztán egy hivatás állandó szimbóluma. A lelkészcsalád otthoni

kegyességének is őszintének, természetesnek és egyben töredékesnek és tökéletlennek kell lennie.

8. Kísértés a lelkészi hivatás és a családi élet összefüggésében az, ha a problémák nem a megfelelő helyen kerülnek nyilvánosságra. Amikor például a lelkészcsalád élete, kudarcai, problémái úgy jut a hívek, a gyülekezet tudomására, hogy a kibeszélési folyamat előttük zajlik le. A családi élet legtöbb kérdése nem tartozik a gyülekezetre, és természetesen fordítva is igaz: nem lehet a családot megtenni az egész gyülekezet problémaözönének hordozójává. A védettség, a nyugalom és az önmegvalósítás folyamatára a lelkészcsalád tagjai ugyanúgy jogosan tartanak igényt, mint bármely másik család. Kínosnak tartom azt, amikor a család funkciói, a barátok feladatai vagy a társadalmi érintkezés hiányossága miatt a szószékre kerülnek olyan témák és problémák, amelyeket a lelkész-szupervízió vagy lelkigondozói beszélgetés hivatott megoldani.

Nem olyan régen beszélgettem egy többgyermekes lelkésszel arról, hogy mit jelent számára a hivatás és a család különleges helyzete. Meglepő módon a következőket mondta: „Talán bele sem gondoltam soha, hogy milyen is ezt így, lelkészként és lelkészcsaládként élni. Sosem problémáztam különösebben a helyzet speciális voltán. De talán így jó ez, mert így van közel a normális családi élet az elhivatottként végzett, alapjaiban véve azonban mégiscsak normális hivatáshoz.”

Lehet, hogy túl laza ez a vélemény, de a mai diagnózis alapján mégis fontos lenne fellélegezni a valós és esetleg kevésbé valós terhek alól „lelkészeknél”, hogy a friss levegő, a természetes mozdulat és még a játékos humor is helyet kaphasson a parókia falain belül.

Álljon itt három bibliai ige iránymutatásul.

Drága kincs és olaj van a bölcs hajlékában, az ostoba ember pedig eltékozza azt. (Péld 21,20)

(...) és ha egy háznép hasonlít meg önmagával, az a háznép sem maradhat meg. (Mk 3,25)

Az örvendő szív megszépíti az arcot, a bánatos szív pedig összetöri a lelket. (Péld 15,13)

A lelkész/lelkész-nő hivatása és családi élete ott és úgy tud leginkább a normalitáshoz közelíteni és a speciális hivatás helyzetében emberközeli, családépítő és reálisan közösségi típusként működni, ha e fenti három bibliai idézet egy-egy szavával számol. Ne feledjük, hogy a „hívó” jelzővel ellátott emberek élete is igényli ezeket:

- a hajlékban „kincs és olaj” egerárat van;
- nem hasonlít meg a háznép;
- a család és a hivatás körül a léleképítés és a szép arcápolása folyik.

Érdemes lenne többet tenni ezért. Felmérni, értékelni, és a diagnózistól gyorsan eljutni a terápiás szakaszig. Talán érdemes lenne a „jóérzési és meglegedettség” kérdőívet nálunk is elkészíteni, és megkérdezni a lelkészeket, lelkész-nőket, hogyan is érzik magukat a hivatásukban és a családban. Ez a jólét nem pusztán anyagi alapon születik meg, hanem az odafigyelés, a törődés és a bizalom háromszögében. Még lelkészeknél is!

Gyülekezeti mozaik

Szeptemberben lesz öt éve, hogy elvégezve a Teológiát, a Nagymányok-Váraljai Evangélikus Gyülekezetbe kerültem. Két *nagyobb* és három *kisebb* gyülekezet (Máza, Izmény, Györe) tartozik a működési területemhez, ami persze relatív, hiszen a *nagyok* 100–120 fősek, a *kicsik* pedig 5–20-ig „terjednek”. Mivel családban lelkész felmenő nem volt, tapasztalatok nélkül, ám nagy lelkesedéssel láttam munkához.

Valamilyest már ismertek a gyülekezet tagjai, mert előzőleg helyettesítettem többször. Ma már hálát adok az első év „szent homályáért”, mely a szememet borította, mivel ez sokat segített abban, hogy a kezdeti nehézségeket nem igazán láttam. Mik voltak ezek?

A lelkészváltás traumája többeket eleve bizalmatlanná tett, sőt passzívává (nagyon szerették elődömet, Ócsai Zoltánt). Sokáig tartott, amíg lelki kapcsolatok alakultak ki, s közelebb engedtek magukhoz. Fiatal korom (25 évesen kezdtem) jó alap volt a gyermek- és ifjúsági munka területén, ám főként a középkorosztállyal nehezen jutottam dűlőre. Így tudva-tudatlanul igyekeztem azokat a pontokat megragadni, amelyek közelebb álltak hozzám, s ilyen módon elkezdni a lelki építkezést. A *konfirmációi előkészítőt* két évben határoztam meg, s a konfirmációt 13–14 éves korra tettem (sokaknak nem tetszett ugyan), mert így nagyobb esélyét láttam annak, hogy a konfirmandusok látóterébe hozhatom az ifjúsági munka örömeit. Az első év inkább a csapatépítés, közösség-kialakítás és az anyagra való ráhangolódás éve lett, a második évben kezdődött el az „igazi munka”. Sokat kirándultunk, hétvégeztünk együtt – a parókia mögött ifjúsági szálláslehetőségünk van –, s örömmel mondhatom, hogy a tíz konfirmandusból nyolc látóteremben maradt, akikhez csatlakozott még öt ifitag, persze vannak aktívabbak és kevésbé aktívak közöttük, de hat főre mindig számíthatok.

Váralján az előző önkormányzati ciklusig viszonylag kevés közösségteremtő alkalom volt (a jelenlegi vezetés sokkal inkább törődik ilyesmivel), így megalakítottunk a gyülekezeti gyermekmunkához egy *gyermekklubot* (Szi-várvány Klub), amely havonta egy szombat délelőtti programot szervez a gyerekeknek. Ennek témája kötődik az adott évszakhhoz, időszakhoz, egyházi ünnephez. Szeptemberben általában kirándulunk, októberben benti foglalkozást tartunk, például „egészséges élet” vagy „teremtett világunk” témakörben. Novemberben van egy Márton-napi lampionozás (az ovitól indulunk és a gyülekezeti terembe érve egy kis műsor következik a szülőknek, majd tea és kalács) és egy idősek napja: műsorral, ajándékkal kedveskedünk az időseknek, illetve szeretetvendégséget tartunk. Decemberben karácsonyi kézművesség,

éneklés a közös program (ilyenkor mindig telt ház van). Januárban nem mindig jön össze az imahét és egyéb elfoglaltságok miatt, februárban ismét egy benti foglalkozás következik, március-áprilisban a tavasz és a húsvét jegyében jövünk össze, májusban kirándulni szoktunk (akár busszal), júniusban pedig gyermeknap rendezvényt tartunk. A klub forma azért fontos, mert ide bárki eljöhet, nem csak a hittanosok. Nem kötelező a részvétel, ezért nagy a fluktuáció, de örömmel jönnek a gyerekek, s a szülőknek sem kényelmetlen, ha családi program miatt kimarad egy alkalom.

Az előzőkből sejteni lehet, hogy ilyen rendszeres és sok erőfeszítést igénylő programot csak lelkes és áldozatkész segítőkkel lehet végezni. A mi gyülekezetünkben ezt a munkaterületet óvónők és tanárnők vették pártfogásukba, s úgy gondolom, a gyermekek szeretete és a kellő szakértelem találkozott.

A programokat megelőzően természetesen megbeszélést kell tartanunk, amelynek végére érve nagyon fontos, hogy mindennek felelőse is legyen, különben csak jól elbeszgettünk a terveinkről. Eleinte ezen a téren akadtak hiányosságaink, lassacskán azonban belerázódunk.

Legnagyobb gyermek-rendezvényünk Nagymányokon a *gyülekezeti gyermeknap*. Ezen az óvodás kortól a felső tagozatosokig minden gyermek talál neki való „mulatságot”. A templom körül 15 állomáson ügyességi vetélkedők zajlanak (célbadobás, gólyalábazás, „horgászat”, zsákbanfutás...), van kézműveskedés, lovaglás, tűzoltó-bemutató. A két utóbbi évben egy bohócot is hívtunk a gyerekek nagy örömeire. Közben a szülők sörpadok mellett beszélgethetnek, s fogyaszthatnak a büfé kínálatából, amelynek „hatalmas” bevételeit a gyermeknap kiadásokra, illetve gyermekmunkára fordítjuk. Ezen a megmozduláson mintegy 20–25 szülő és szinte az egész presbitérium segítkezik, mert ez komoly előkészületet igényel.

Nyári tábor is rendezünk minden évben a hittanosoknak, az utóbbi két évben teológus segítők is voltak, ami különösen tetszett a kicsiknek. Táboraink egy bibliai személy vagy könyv közelebbi megismerését célozzák, a „szakos” tábori élményekkel körítve: akadályverseny, tábor-tűz, „rókavadászat”, reggeli torna, strandolás, sorverseny, éjszakai túra, bátorságpróba, (buszos) kirándulás, tánc-ház, bibliaverseny, éneklés, kézművesség (gyöngyfűzés, batikolás, üvegfestés, mécses-készítés, agyagozás, rafiafonás...). A reggeli áhítatok a templomban (ha van a közelben), az esti imák a táborban történnek. Külön öröm számomra, hogy ifjúságunk – mivel kinőttek a hittanos korosztályból – „elvárják”, hogy segítőként részt vehessenek. Ha jól tudom, a finn konfirmációs táborban is részt vesznek

ifisek segítőként az előző évi konfirmandusok közül – bár más téren is lennének közös vonásaink...!

Váralján két éve megalakítottuk a *Fiatalasszonyok Klubját*, ami egy átmeneti megoldás a gyülekezet fiatalasszonyainak megszólítására. Kéthetente találkozunk este 7–9-ig (egyre gyakrabban 10-ig), minden alkalomnak „témája” van, amiben közösen megegyezünk. Ezek a fiatal nőket érintő/érdeklő területekről valók: gyerek, család, egészségvédelem, sütés-főzés, kikapcsolódás, lakberendezés, barkácsolás, szépitészet. Az elején a témához illően áhítattal kezdünk, majd valaki (általában meghívott „profi”) előad. Vannak gyakorlati foglalkozásaink is, például karácsony előtt nemcsak beszéltünk az ünnepi menü-lehetőségekről és terítékről, hanem közösen elkészítettük és utána jókedvűen elfogyasztottuk azt. Emiatt a férjek és barátok kicsit nehezteltek (mert őket nem hívtuk), így farsang idején bepótoltuk a mulasztást. Előtte még az egyik óvónő nagy sikerű táncot tanított be nekünk, így a kienesztelés is könnyen ment.

Komolyra fordítva a szót: erre a csoportra (10–12-en szoktunk lenni) szeretnék a későbbiek során támaszkodni a gyülekezeti programok megvalósításában és akár egy későbbi választásnál, mivel itt a presbitérium átlagéletkora igen magas. Mivel a csoport tagjai között többen vannak olyanok, akik korábban nem, vagy csak lazán kötődtek a gyülekezetünkhöz, korábban nem lett volna bizalmuk-bátorságuk egy bibliaórai közösséghez.

S ha már itt tartunk, be kell vallanom, hogy lelkészi tevékenységem legnagyobb keserűsége, hogy képtelen vagyok *bibliaórai csoportot* létrehozni. Többször elindítottam, ám pár hét után mindig megszűnik látogatottság hiányában. Valahogy mintha „leszoktak” volna róla az emberek! A vidéki lelkésznek amúgy is nagy konkurencia kedvező időjárás esetén a kert (és mindig a bibliaóra idején van ehhez a legjobb idő...), ha esik az eső, nincs kedvük elindulni, ha jeges az utca, nem mernek... Próbáltuk már kora délután, estefelé, sőt a délelőtti időszakban, az eredmény ugyanaz volt. Viszont az ökumenikus imahét alkalmai a téli hideg ellenére is nagyon látogatottak. Úgy vagyok tehát, hogy nem erőltetem, ami nem megy, kicsit később újra megpróbálom, hátha valami változott azóta. Úgy érzem, nem az Istennel való közösséget nem igénylik az emberek, hanem talán egymással nem jutnak dűlőre. Ám ha mégis megszületik az igény bennük a közösségre, jönni fognak.

Érdekes módon mintha a *szeretetvendégségi* forma kedveltebb lenne. Annak ellenére, hogy nagyobb áldozatot kíván meg (nálunk az asszonyok hozzák a süteményt), ezen általában jóval többen vagyunk. Három éve februárban szeretetvendégséggel egybekötött *Ki mit tud?*-ot tar-

tottunk, amire nem sokan készültek produkcióval, de jól sikerült. Volt, aki verset szavalt, volt, aki énekelt, volt, aki kézműves remekét hozta megmutatni (én bűvésztrükköt adtam elő). Terveztük, hogy következő évben is megszervezzük, de valami miatt akkor elmaradt, s azóta megfeledkeztünk róla.

Erről jut eszembe, hogy Nagymányokon gyülekezeti jegyző asszonyunk a nagyobb rendezvényeinken fényképez, és *gyülekezeti albumot* készítünk. Legutóbbi templomszentelési ünnepünkön e fényképekből és gyermekmunkákból készítettünk *kiállítást*. Kiállítási témáink az utóbbi években: Biblia és énekeskönyv-kiállítás, régi búcsúk tárgyainak és fényképfelvételeinek kiállítása, gobelinkép-kiállítás.

Az istentisztelet körül is vannak újabb kezdeményezéseink, bár az idősebbek ezt gyanakodva fogadják. Bizonyos időközönként (évente úgy 6 alkalommal) *családi istentiszteletet* tartunk: a gyerekek olvasnak fel egy előre elkészített füzetkéből verseket, példa-történeteket, ifjúsági énekeket éneklünk, s a prédikáció is gyermekközpontú. Nagymányokon *német liturgiás istentiszteletet* is tartunk, amelyen a „német kórus” énekel, ami azért nagy szó, mert főként katolikus tagokból áll. Ez is sokat segít e katolikus faluban erősíteni az „ökumenikus szellemet”.

Tavaly elkezdtünk egy *közös istentiszteletet*, aminek az a lényege, hogy a gyönyörű és hatalmas izményi templomba menjen azon a vasárnapon mind a négy gyülekezet. Ezt buszrendeléssel próbáltuk elősegíteni, s nagy örömkre jöttek még a szomszédos egyházaskozári és a távolabbi pécsi gyülekezetből is.

Szintén tavalyi próbálkozásunk volt az *erdei istentisztelet*, amelyet a váraljai parkerdőben tartottunk. Padokat, ol-tárt vittünk ki, s úrvacsorás istentiszteletet tartottunk. Mivel az idősebbek közül többen nem tudták volna a kivezető utat vállalni, autóval szállítottuk őket. Istentisztelet után bográcsban főztünk, de erre már nem maradt ott mindenki. Az idősebbek között is jó visszhangja volt e kezdeményezésnek, ezért idén is tervezzük megvalósítani.

Missziói céllal szerveztünk tavaly nyár végére egy *Zenés nyári este* elnevezésű programot. Ezen Völgvessy Szomor Fanni evangélikus énekesnő lépett fel, aki nemcsak a szép zenével, hanem egész egyéniségével üdített fel bennünket. A nagymányoki templomkertben állítottunk fel padokat, s gyertyafényes hangulatban töltöttük együtt az estét. Ezt is szeretnénk idén nyáron megismételni.

Igyekeztem olyan programokról beszámolni, amelyek talán nem szokványosak, ám nálunk „belefértek” a gyülekezeti élet kereteibe. Valójában gyakran csak a forma új, kicsit modernizált, hogy a mai embert is elérjük, s minél többen tapasztalhassák meg: boldog az az ember, akinek szívében az ő útjai vannak...

Élő vizek a Bibliában

Variációk egy témára, avagy egyházi táborok lehetséges tematikája

Az alábbi írás egy lehetséges verzióját igyekszik felvázolni annak, hogy miként érdemes egyházi táborokban adott témát a táborozó gyerekekkel úgy feldolgozni, hogy az számukra egyfelől tanulságos, másfelől szórakoztató és lélekben gazdagító legyen. A következő sorokban ismertetett tematika adaptivitása konkrét tapasztalatokon alapszik.

Előljáróban: a Deák téri Evangélikus Egyházközség által szervezett táborban 9–13 éves iskolások vettek részt, a gyerekek többsége ezen belül is 10–11 éves volt. Szinte mindenki kötődött valamelyik keresztyény felekezethez, de alig több mint a táborozók fele jött evangélikus háttérű családból. A napirendben a reggeli és esti áhítatokon túl minden délelőtt másfél órás csoportos foglalkozás szerepelt. A reggeli áhítatokat mindig a tábor vezető lelkész tartotta, aki az adott napi témát mintegy meditációszerűen vezette fel. Sosem mondta el azonban, hogy konkrétan melyik történetről lesz szó. Az esti alkalmakat minden nap másik csoport állította össze, természetesen a csoportvezetők segítségével, de a táborlakók aktív közreműködésével. „Egy nap – egy történet” alapon tehát a tábor minden napját átszötte egy-egy kiemelt bibliai rész, amelyek az ötödik nap végére kerek egészé álltak össze.

Az előzetes tematikát hozzávetőleg hat héttel a tábor kezdete előtt tisztáztuk. Mivel az ENSZ a 2003-as évet az édesvizek évének nyilvánította, logikusnak tűnt a gondolat, hogy mi is foglalkozhatnánk ezzel a témával. (Ezzel a döntéssel már tulajdonképpen egyfajta hagyományt teremtettünk: a 2002-es év a hegyek éve volt, és a táborban is a Bibliában előforduló fontos hegyeket vettük sorra.) Végleges elhatározásunk az volt, hogy az öt nap folyamán a következő élő vizekkel kapcsolatos történetek kerüljenek elő.

1. A Jabbók-patak: Jákób tusakodása (1Móz 32) – Küzdelem az ismeretlen Istennel.

2. A Jordán-folyó: A leprás Naamán meggyógyítása (2Kir 5,1–19) – Hitetlenségből hitre.

3. A Jordán-folyó: Jézus megkeresztelése (Mt 3,13–17) – Kereszttségünk értelme.

4. A Genezárét-tó (Galileai-tenger): A tenger lecsendesítése (Mk 4,35–41) – Félelemből elrejtettségre.

5. Jákób kútja: Jézus és a samáriai asszony (Jn 4,1–14) – Örök életre buzdó forrás ígérete.

A koncepció a következő szempontokat igyekezett érvényre juttatni.

– Az élő vizek minél több fajtája kerüljön elő a tábor folyamán.

– A történetek feldolgozási sorrendjében mutatkozzanak meg a bibliai gondolkodás folyamatának jellemző motívumai és súlypontjai. Eszerint két ószövetségi és három új-szövetségi történet kerül elő, oly módon, hogy minden történet valamelyest előre is mutat már a következő napi témára. Így a Jabbóknál játszódó történetből kiindulva – amelyben a *haragvó Isten megszelídül*, sőt *megáldja* Jákóbot, mert bátran és alázatosan helytáll vele szemben – juthatunk el a leprás Naamán víz által való gyógyulásán és *hitre jutásán* át az üdvösség kapujáig, a *kereszttségig*. Ezt a tenger lecsendesítésének története követi, ahol a *Krisztusban való elrejtettség* gondolata dominál, végül mindennek *esztkatologikus távlatát* nyitja meg Jézus és a samáriai asszony történetében az örök életre buzdó forrás ígérete.

A KONCEPCIÓ MEGVALÓSÍTÁSA A GYAKORLATBAN

Az alábbiakban vázoljuk, hogy miként tartottuk lehetségesnek a fenti koncepciót a gyerekek számára közel hozni, érthetővé és élvezetessé tenni. A nyitó áhítat vázlatos leírása után külön tárgyaljuk az egyes napokat, tehát minden történetnél ismertetjük először a reggeli áhítatra szánt fő gondolatokat, majd a csoportfoglalkozások anyagát, végül az esti áhítathoz kívánunk néhány ötlettel szolgálni.

Nyitó áhítat (első este)

Az ünnep utolsó napján felállt Jézus, és így kiáltott: „Ha valaki szomjazik, jöjjön hozzám, és igyék! Aki hisz énbenem, ahogy az Írás mondta, annak belsejéből élő víz folyamai ömlenek!” (Jn 7,37–38)

Az élő vizeket keressük fel ezen a héten Palesztinában. A víz a legnagyobb kincs ezen a tájon. Jézushoz akarunk jönni, mert ő magához hívja a szomjazókat, nála örök élet vizének forrása van.

1. nap: Jákób tusakodása a Jabbók-pataknál (1Móz 32)

Reggeli áhítat

Ha vízen kelsz át, én veled vagyok, és ha folyókon, azok nem sodornak el. (Ézs 43,2a)

Múlt és jövő határán. Át kell menni a testvértől elválasztó patakon, szembesülni kell a múlttal. Emberünk mégsincs egyedül. *Ha vízen kelsz át, én veled vagyok.* Az átküzdött éjszaka után tudja: Isten nemcsak félelmetes, de megbocsátó, áldást adó Úr is, akivel együtt szembenézhet a rá váró nehézségekkel is. Nem kell félnie.

Délelőtti bibliakörök¹

A foglalkozást kezddük úgy, hogy két részre oszlik a csoport. Az egyik „J”-vel kezdődő, a másik pedig „E” illetve „É”-vel kezdődő személyneveket keres ki a Bibliából. Összesen 10 perc áll a csapatok rendelkezésére. Ezután mindkét csapat felolvassa, milyen neveket gyűjtött össze. (Az ismertebbeknél természetesen érdemes tisztázni, hogy ki kicsoda.) A feladat sikerességének feltétele az, hogy legalább az egyik csapat megtalálja Jákób, illetve Ézsau nevét. Ha valamelyik vagy esetleg egyik csapat sem talál rá a keresett nevekre, akkor még a gyűjtés utolsó perceiben különböző rávezető kérdések segítségével el lehet érni, hogy legalább Jákób neve szerepeljen a listán. (Például ki az, akinek 12 gyermekéről nevezték el Izrael 12 törzsét? Vagy: ki volt József apja? stb.) Akár szerepel Ézsau neve a másik listán, akár nem, a gyűjtött nevek felolvasásakor mondhatjuk azt, hogy figyeljenek arra, hogy a „J”-vel kezdődő nevek közül melyiknek ismerjük a testvére nevét is. (Logikusan, ha Ézsau nevét találták meg, Jákóbét pedig nem, akkor is ugyanaz a feladat, csak a feladat megadása fordítva hangzik el.)

Amikor kiderül, hogy Jákób és Ézsau a keresett testvérpár, fel lehet idézni, hogy mit is tudunk róluk. (Születésük, az elsőszülöttségi jog megszerzése, az atyai áldás sorsa.) Ezután következhet a történet elbeszélése, melynek legfontosabb kritériuma a tárgyilagosság és az egyszerű, világos nyelvezet.

Az elbeszélés felépítése.

1. Bevezetés: Jákób követeket küld Ézsauhoz – a békülés megtervezése.

2. Tárgyalás: A tusakodás szemléletes leírása – csúcspont.

¹ Itt kell megjegyezni, hogy a gyerekek ilyenkor értelemszerűen több csoportban foglalkoznak a kijelölt történettel. A szóban forgó táborban két csoportot alkottunk. Az egyik csoport munkáját leginkább a történethez kapcsolódó játékok és kézműves elfoglaltságok jellemezték. Ide elsősorban a kisebb gyerekek kerültek, vagy azok a nagyobbak, akiknél feltételezhető volt, hogy szívesebben rajzolnak vagy barkácsolnak, mint különböző feladatokat oldanak meg. A másik csoportban a táborozók a fel-felvezető tanulás módszerével különböző, nagyrészt játékos feladatokon keresztül ismerkedtek meg a történetekkel. A cikk további részében ez utóbbi csoporttal végzett tevékenységekről lesz szó.

3. Befejezés: Kibékülés – következmény.

Ezt követően rövid beszélgetésre kerülhet sor, ahol a következő kérdéseket érinthetjük.

– Szoktunk-e mi harcolni az Istennel? (Konkrét esetek, példák.)

– Van-e értelme?

– Miért harcolt Jákób? Milyen helyzetben került sor erre a harcra? Mit érezhetett?

– Vajon könnyebb lett-e a dolga ezután? Miért?

– Mi lehet annak a jelentősége, hogy mindez éjszaka történt?

– Miért történhetett mindez egy pataknál?

Összegzésként a gyerekek kreatív módon újragondolhatják az egész történetet Jákób szemszögéből. A kiosztott lapokon a következő sorok folytatandók:

„Most, amikor visszaemlékezésemben már megírtam, hogy hogyan telt gyermekkorom, miként játszottunk gyermekfejjel bátyámmal, Ézsauval, és arról is beszámoltam, hogy egy tál lencséért szereztem meg tőle az elsőszülöttségi jogot, majd csalással jutottam az atyai áldáshoz, egy másik fontos történetet elevenítek fel az életemből.

Érthető módon bátyám nagyon dühös lett, hogy végül engem áldott meg apánk, és ezáltal rajtam teljesül az ő összes kívánsága. Én azonban meglett férfiemberként már nem bírtam ezt a lelki terhet cipelni...”

Esti áhítat

Az esti áhítatokért minden este más-más csoport felelős. Az áhítat rendjét ezen a ponton vázolom, a későbbiekben inkább csak a 3–5. pontokra fektetek hangsúlyt.

Az áhítat menete: 1. Bevezető ének. 2. A csoport vezetőjének köszöntésével egybekötött imádság. 3. Zsoltározás (lehetőleg ének formájában). 4. Prezentáció: a történet közös feldolgozásának eredménye (például megjelenítés). 5. A súlypontok kiemelése röviden. 6. Közös imádság, Mi-atyánk. 7. Befejező ének.

Zsoltározás: A 42. zsoltár szavait – *Ahogy a szarvas kívánkozik a folyóvízhez, úgy kívánkozik a lelkem hozzád, Istenem* – énekelt formában is elmondhatjuk. Ez jelen esetben lehet az Evangélikus Énekeskönyv 76. számú éneke. Mivel a táborok nagy többségében – így a mieinkben is – általában túlsúlyba kerülnek az Új Ének-füzetből vett énekek, nagy jelentősége lehet, ha néhány dallamot a gyülekezeti énekkincs gazdag tárából is megtanítunk.

A prezentációban fel lehet eleveníteni Jákób szemszögéből a történetet. (Itt érdemes figyelembe venni azt, hogy a kiegészítendő feladatnál milyen mondanivalójuk volt a gyerekeknek, és ezeket beépíteni a megjelenítésbe.) További útmutatásra itt nincs szükség, hiszen hogy végül mi alakul ki a megjelenítésben, az majdnem teljes egészében a táborozók fantáziájára van bízva.

Az 5. pontban, a súlypontok kiemelésénél fontosnak tartjuk, hogy a csoport egyik vezetője röviden ismertesse, melyek voltak azok a tárgyalt pontok, amelyeket érintetünk a csoportmegbeszélésen. Természetesen nem komoly

teológiai eszme-futtatásra kell itt gondolni, hanem olyasmire, ami a megjelenítés láttán bárkiben felmerülhet, de amelyet egy rövid meditáció tudatosíthat és elmélyíthet.

2. nap: A leprás Naamán megtisztulása (2Kir 5,1–19)

Reggeli áhítat

Aki szomjazik, jöjjön! Aki akarja, vegye az élet vizét ingyen! (Jel 22,17b) Én adok majd a szomjazóknak az élet forrásából ingyen! (Jel 21,6b)

Az életben sok mindenhez kell hit. Rá kell bízni magunkat a vízre, hogy megtanuljunk úszni. Vállalni kell a hit kockázatát, hogy megtapasztaljuk Isten gyógyító, megtisztító hatalmát. A mai történet főszereplője is megtapasztalta, hogy a prófétának való engedelmesség elegendő volt a gyógyulásához. Nem kellett aranyat, ezüstöt fizetni Istennek. Az örök életért, a bocsánatért, a hitért nem fizethetünk eleget. Jézus már kifizette a számlát. Ingyen a miénk, ha hiszünk.

Délelőtti bibliakörök

Mivel Naamán története feltételezhetően kevésbé ismert a táborozók előtt, ezért már a történet ismertetése is többféle kreatív módszer alkalmazását teszi lehetővé.

Kezdehetjük az alkalmat az előző napi történet felelevenítésével. Mindenki, aki jól válaszol, húzhat egy papírcsíkot, amin szavak, illetve mondatok olvashatók, egyelőre mindenféle kontextus nélkül. Ezeket a papírcsíkokon a következő feliratok állnak.

Naamán

Arám hadseregparancsnoka

Bélpoklos lett.

Egy izraeli szolgálólány

Bárcsak eljuthatna az én Uram Izrael prófétájához, az majd meggyógyítaná őt bélpoklosságából.

Szólt arám királyának, aki levelet írt Izrael királyának.

Kérlek, gyógyítsd meg bélpoklosságából szolgálmat, Naámánt!

Megszaggatta ruháját.

Megijedt, mert azt hitte, hogy arám királya ellenséges szándékkal közeledik felé.

Elizeus próféta

Fürödjön meg Naamán hétszer a Jordán folyóban, és megtisztul.

Először nem akarta, de szolgálai tanácsára bement a Jordánba, és megtisztult.

Most már tudom, hogy nincs máshol Isten az egész földön, csak Izraelben.

Ezt követően mindenki kézbe kapja az alábbi feladatlapot, és egymást kérdegetve kell rájönni, hogy melyik kérdésre mi a helyes válasz. (Az egyértelműség kedvéért a feladat-

lapon a válaszok helyén a szavak és azon belül a betűk száma fel van tüntetve.)

1.) Hogy hívják történetünk főszereplőjét?

2.) Mi volt a foglalkozása?

3.) Mi történt vele?

4.) Ki figyelt fel rá?

5.) Mit mondott ekkor?

„-----,
-----,
-----!”

6.) Mit tett ekkor történetünk főszereplője?

7.) Mi volt a tartalma?

„-----,
-----,
-----!”

8.) Mit tett ekkor a címzett?

-----,
-----,

9.) Miért?

10.) Ki jelentkezett ekkor?

11.) Mit mondott?

-----,

12.) Megtette?

-----,

13.) Milyen következtetést vont le mindebből történetünk főszereplője?

„-----,
-----”

(Forrás: 2Kir 5,1–19)

Ezután megbeszéljük a helyes válaszokat. Ezt követően az egyik csoportvezető a saját szavaival elmondja újra a történetet, ügyelve a szakasz teológiai súlypontjaira.²

(Fontos tisztázni a következő mondatot: *Most már tudom, hogy nincs máshol Isten az egész földön, csak Izrael-*

² Lásd: *Biblia*. Magyarázó jegyzetekkel.

ben. – Itt nem a lokáció a fontos, hanem a környező népek politeizmusával szembenálló izraeli hit, a monoteizmus.)

A bibliakör végén mintegy levezetesként elővehetünk egy képet, amelyről beszélgethetünk, és amely már átvezet a következő napi témára, a keresztségre. Leginkább olyan képet érdemes választani, amelyben a megtisztulás konkrét vagy átvitt értelemben vett folyamatával találkozunk. Lehet ez egy egyszerű ruhamosástól rituális fürdőzésen át bármi, ami ezzel a témával kapcsolatos. (Szerencsésebb olyan képet választani, amelyen nem egyértelmű, hogy pontosan mi is látható rajta, mert akkor a gyerekek fantáziája szabadabban szárnyalhat.) Legyen bármilyen a kiválasztott kép, a következő kérdéseket mindenképp fel lehet tenni.

– Szerinted mi látható a képen?

– Sorolj fel minél több dolgot, amelyet a képen felismeresz!

– Hányféle szín van a képen? Milyen benyomást tesznek rád ezek a színek?

– Vannak-e alakok a képen? Ha igen, szeretnél-e valamelyik helyében lenni? Miért?

– Adj címet a képnek!

– Találj ki egy történetet a képhez!

– Milyen módon függhet össze a ma megismert történet a képen láthatóval?

Itt – némiképp lezáratlanul – be is fejezhetjük az alkalmat, ezzel is megteremtve a feszültséget a következő napi témához, Jézus megkeresztelkedésének történetéhez.

Esti áhítat

Zsoltár: A nap témájához jól illik az 51. zsoltár 9. verse: *Tisztíts meg izsóppal, és tiszta leszek, moss meg engem, és fehérebb leszek, mint a hó.* Énekként megtalálható az Új Ének 51. száma alatt.

Megjelenítés: Bábjáték. Az áhítatot tartó csoport a nap folyamán készíthet bábokat, amelyekkel megjelenítheti Naamán megtisztulásának történetét.

3. nap: Jézus megkeresztelkedése (Mt 3,13–17)

A táborban szerencsés egy napot kirándulásra szánni. Emiatt a szokásostól annyiban tér el a menetrend, hogy a délelőtti bibliakörök elmaradnak. A tematikába érdemes mégis beépíteni erre a napra is egy történetet, lehetőleg olyat, amit a gyerekek nagy része ismer, tehát nem feltétlenül szükséges a történet tartalmának megismeréséhez a délelőtti csoportos foglalkozás.

Reggeli áhítat

Bizony, bizony mondom néked, ha valaki nem születik víztől és Lélektől, nem mehet be az Isten országába. (Jn 3,5) *Másnap János látta Jézust, amint jön felé, és így szólt: „Íme, az Isten báránya, aki hordozza a világ bűnét.”* (Jn 1,29)

Jézus megkeresztelkedésének színhelyén vagyunk. A zsidóknál a rituális fürdőnek megtisztító ereje volt. Keresztelő János a bűnök bocsánatára keresztelt a Jordánban. A bűneink elválasztanak Istentől. A keresztségünkben mi is bocsánatot nyerünk, szabad az út. A keresztség belépő az Isten országába. De útközben el is lehet veszíteni, vagy eldobni. A Szentlélek segít minket, hogy megmaradjunk a helyes úton. Jézus hordozza bűneinket és emlékeztet minket keresztségünk erejére: Istenhez tartozunk.

Esti áhítat

Mivel ezen a napon elmaradnak a délelőtti bibliakörök, és a kirándulás miatt egyik csapat sem tud az áhítatra készülni, érdemes ezen az alkalmon elbeszélgetni a keresztségről, annak értelméről, esetleg közösen gondolkodni a gyerekekben felmerülő kérdésekről.

4. nap: A tenger lecsendesítése (Mk 4,35–41)

Reggeli áhítat

A föld még kietlen és puszta volt, a mélység fölött sötétség volt, de Isten lelke lebegett a vizek fölött. (Gen 1,2) *Füves legelőkön terelget, csendes vizekhez vezet engem.* (Zsolt 23,2)

A tenger mint félelmet keltő hatalom. Ósszörnyek lakóhelye. A víznek van romboló ereje is. Nagyobb az embernél. (Árvizek, szökőár.) Hiába van a tanítványokkal egy csónakban Jézus, mégis félnek. Nem tudják, hogy Isten lelke a káosz felett is ott lebeg. Isten nem hagy sorsunkra a borzalmak közepette sem. Nála elrejtettséget találhatunk. Jézus több volt, mint ember, isteni hatalmával megmentette az övéit. Szava erő. A Jó Pásztor csendes vizekhez vezeti azokat, akik bíznak benne.

Délelőtti bibliakörök

Kezdő impulzusként apró cédulákat osztunk ki a gyerekeknek, és arra kérjük meg őket, hogy ezekre írják rá félelmeiket, azaz, hogy mitől szoktak szorongani. A cédulákat ezután összeszedjük, és felragasztjuk őket egy lapra, amelyen egy háborgó tenger képe látható. Amikor ez megtörtént, együtt megnézzük, milyen cédulák kerültek fel a tengerre. Mindezek alapján beszélgethetünk a félelmeinkről. (Mikor érzünk ilyesmit? Miért rossz? Mi lehet az oka? stb.)

Ezután újabb cédulákat osztunk ki, melyekre azt írják rá a táborozók, hogy félelmükből mi jelentene megnyugvást. Ezeket a cédulákat egy előre elkészített hajóra ragasztjuk fel. Itt megszakítjuk a folyamatot, de a későbbiekben visszatérünk még rá.

Ezt követően mindenki kinyitja a Bibliáját, és kikeresi a megadott igeszakaszt. (Mk 4,35–41) A gyerekek magukban elolvassák a kijelölt részt, majd becsukják a Bibliát, és a következő feladatsort oldják meg.

1. *Igaz vagy hamis? Jelöld „I” vagy „H” betűvel!*⁵

Jézus a túlsó partra akart hajózni.

Csendesen ringatózott a hajó a vízen.

A hullámok felborították a hajót.

A hullámok majdnem felborították a hajót.

Jézus a hajó hátsó részében aludt.

Jézus ráparancsolt a szélre és a hullámokra, mire azok lecsillapodtak.

A tanítványok megnyugodtak, és megköszönték Jézusnak, amit értük tett.

2. Mit mondott Jézus, miután elült a vihar?

3. Mit mondtak erre a tanítványok?

4. Egészítsd ki a szöveget a Biblia használata nélkül!

„Ekkor nagy (1) támadt, és a (2) belesaptak a (3) úgy, hogy az már kezdett megtelni. Jézus pedig a (4) hátsó részében volt és (5) Ekkor (6) és így szóltak hozzá: (7), nem törődsz azzal, hogy elveszünk? Ő pedig felkelt, ráparancsolt a (8) és azt mondta a (9): Hallgass el, némulj meg! És elállt a (10) és nagy (11) lett. Ekkor ezt mondta nekik: „Miért (12) ennyire? Miért nincs (13)? Nagy (14) fogta el őket, és így szóltak egymáshoz: „Ki ez, hogy a szél és a tenger is (15) neki?”

Megoldások: 1. I, H, H, I, I, I, H. 4. (1) szélvihar, (2) hullámok, (3) hajóba, (4) hajó, (5) aludt, (6) felébresztették, (7) Mester, (8) szélre, (9) tengernek, (10) vihar, (11) csendesség, (12) féltek, (13) hitetek, (14) félelem, (15) engedelmeskednek.

A csoportfoglalkozást ezután zsolnártanulással folytathatjuk, oly módon, hogy párhuzamokat keresünk a 130. zsolnárt és a tenger lecsendesítésének története között.

– *A mélységből kiáltok hozzád, Uram!* (Zsolt 130,1) A zsolnártos a mélységből, a tanítványok a hullámok közül kiáltanak, képletesen tehát mind „hullámvölgyben” vannak.

– *Füled legyen figyelmes könyörgő szavamra!* (Zsolt 130,2) A tanítványok azt szeretnék, ha Jézus felébredne, és meghallaná kétségbeesésük hangját.

– *Lelkem várja az Urat, jobban, mint az örök a reggelt.* (Zsolt 130,5) A tanítványok is hasonló sóvárgással várták, hogy kiszabaduljanak szorult helyzetükből. Míg azonban a zsolnártos várakozása a zsolnárt folyamán beteljesületlen marad, és csak előrevetíti a majdani szabadulást, addig a tanítványoké teljesül: Jézus megmenti őket a kilátástalannak tűnő helyzetből. Isten ígérete tehát valóra vált. Jézusban elküldte a megígért szabadítót.

– *Bízzál, Izrael, az Úrban, mert az Úrnál van a kegyelem, és bőséges nála a szabadítás.* (Zsolt 130,7) Bár a tanítványok nem értik, Jézus tudtukra adja, hogy egyedül hit és bizalom kérdése, hogy megszabaduljanak nyomorúságukból.

³ A feladatot lásd: Bizik Eszter – Fillő Mónika: *Az Úr az én pásztorom*. 62. o.

A 130. zsolnártal azért is érdemes foglalkoznunk, hogy majd az esti áhítat részét képezhesse. Ezért énekelt formában is meg lehet tanulni. Az énekeskönyvben található verzió is megfelel a célnak, véleményünk szerint azonban szemléletesebb, ha a negyedik zsolnártónusban⁴ tanítjuk meg a *teljes* zsolnárt.⁵

Ha ebben a zsolnártónusban összekötjük a hangjegyeket, hullámalakzatot kapunk, amely jól kifejezi a két történet párhuzamát.

A csoportfoglalkozás végén térjünk vissza az első feladatra, és a hajót (amelyen a megnyugvással kapcsolatos cédulák szerepelnek) ragasszuk rá a háborgó tengerre (ahol félelmeinket soroltuk fel.) Itt a gyerekek már maguk meg is tudják fogalmazni, hogy Jézussal „egy hajóban evezni” olyan biztonságérzetet jelent, amely félelmeinken, szorongásainkon is képes úrrá lenni.

Esti áhítat

Zsolnártározásra tehát az előbb említettek szerint jól megfelel a 130. zsolnárt énekelt változata. Szerencsés lehet, ha kiválasztunk egy-két jó hangú előénekest is.

A történetet ezúttal meg lehet jeleníteni a mai korban. Az esti híradóban beszámolnak a legújabb szenzációról, amely a Galileai tengeren történt. Itt ismét csak a táborozók és a vezetők fantáziájára van bízva, hogy mi is „sül ki” a történetből.

Amikor a központi gondolatot szeretnénk elmélyíteni, bemutathatjuk a többi csoportnak a viharos tengeren hanykolódó hajónkat, és rövid magyarázatot fűzhetünk hozzá.

5. nap: Jézus és a samáriai asszony (Jn 4,1–14)

Reggeli áhítat

Mert a bárány, aki közében a trónusnál van, legelteti őket, elvezeti őket az élet vizének forrásaihoz, és az Isten letöröl szemükről minden könnyet. (Jel 7,17)

Egy szomjas ember megy a kúthoz. Életének csillapíthatatlan szomjúsága egyre nehezebb helyzetbe viszi őt. Hiába próbálkozik, nem találja meg azt, ami hiányzik. Az élet vizét keresi. De a Jézussal való találkozásban átéli: ő letörli minden könnyét, ismeri őt, és ennek ellenére szereti, elfogadja úgy, ahogy van. Mi is őhozzá indultunk ezen a héten. Örvénylő vizeken keresztül élet-szomjúságunkat nála csillapíthattuk. Ő a túlradó öröm forrása.

Délelőtti bibliakörök

A történetet ismét bevezethetjük indirekt módon, mégpedig egy kiegészítendő feladattal.

Két ember beszélget:

⁴ Az egyes zsolnártónusok dallamát lásd *Protestáns Graduál* 94. o.

⁵ A 130. zsolnárt énekelhető szövegét lásd uo. 81. o.

– Képzeld csak el, tegnap igen különös álomom volt. Egy sivatagban jártam, és gyalogoltam nagyon-nagyon hosszasan. Hirtelen megpillantottam egy kutat. Nagyon megörültem neki, mivel igen szomjas voltam már, és ki is melegedtem a hosszas menetelésben. Inni szerettem volna belőle, de...

– Efféle álom nekem is volt már, barátom. Én, amikor felébredtem, arra gondoltam, hogy biztosan...⁶ Ezt követően elbeszélgethetünk a tiszta víz jelentőségéről.

– Honnan erednek a vizek?

– Miben tér el a forrás a többi víztől?

– Mit jelenthet vajon a kifejezés: „Örök életre buzgó forrás”?

Itt már konkrétan rá is térhetünk a történetre. A gyerekek először magukban elolvashatják a szövegrészt, amelyet egy háromszereplős (narrátor, Jézus, samáriai asszony) hangos felolvasás követhet.

Ezen a ponton próbáljuk magunkat az asszony helyzetébe beleképzelni. Samáriai volt, nő volt, és mint a szöveg a későbbiekben utal rá, ötször elvált, azóta pedig bűnös kapcsolatban él egy újabb férfival. A kiközösítettség érzésére lehet tehát itt jól rávilágítani.

Ezt az érzést szemléltethetjük különböző fotókkal (a társadalom peremére sodródottak képével: hajléktalanokkal, sérültekkel, szegény gyerekekkel, magányos öregekkel stb.) A képek akár vitaindító gondolatok is lehetnek.

Térjünk azonban vissza a történetünkre, és most már az imént megbeszéltek ismeretében próbáljunk beszélgetni arról, hogy mit is jelent az „örök életre buzgó forrás” ígérete mindannyiunk számára, beleértve tehát öregeket, betegeket, szegényeket és elhagyatottakat is.

Esti áhítat

Az alábbiakban a tábor záró áhítatának teljes szövege olvasható.

Örömet árasztasz rájuk, mint patakot. Mert nálad van az élet forrása. (Zsolt 36,9–10)

⁶ Személyes megjegyzésként legyen szabad hozzátenni, hogy erre a feladatra érdemes viszonylag sok időt szánni, és hagyni kibontakozni a gyerekeket. Azt sem kell feltétlenül elvárni, hogy mindenáron valamiféle biblikus vagy vallási tartalmú iromány szülessen. Íme egy példa, amelynek felolvasása igen nagy vidámságot eredményezett a csoportban: „Inni szerettem volna belőle, de... ekkor a kút eltűnt. Egy pillanat múlva már 10 méterrel arrébb láttam feltűnni, ez alkalommal lila-piros színkombinációban. A kút körbe-körbe ugrált, minden földetéréskor más-más színben pompázva. Így pattogott egy darabig, öltögetve rám a nyelvét, én meg néztem rá, mint borjú az új kapura. Ekkor a kút elkezdett káposztákat lövellni magából. Rádadásul rózsaszínűeket. Ezt is csinálta egy darabig, de aztán – mivel már kezdtem unni a műsorát – hátat fordítottam neki, és elindultam az ellenkező irányba.” (Anna, 13 éves)

Kedves táborlakók, hadd egészítsem ki ezt a zsolttáridét a következőképp: *Örömet árasztasz rájuk, mint patakot, folyót, tengert, mert nálad van az élet forrása.*

A tábor öt napján élő vizekkel foglalkoztunk. Olyan élő vizekkel, amelyeket a Bibliából, Isten szent könyvéből ismerhettünk meg. Sok szó esett arról, hogy mennyire fontos mindannyiunk számára a víz, hogy nélküle esély sem lenne az élet kialakulására a földön. A megismert történetek alapján azt is megállapítottuk, hogy a víz mindig fordulópontot jelentett az egyes szereplők életében. Nem véletlenül mondjuk sorsdöntő pillanatokban azt, hogy azok „vízváltatók” az ember életében. Most azonban inkább arról szeretnék beszélni, hogy az elmúlt napokban megismert történetekben a víz – vagy akár annak legyőzése – milyen hallatlan öröm forrásává lett a szereplők számára.

Örömet árasztasz rájuk, mint patakot. Emlékszünk, Jákób is egy pataknál, a Jabbók-pataknál harcolt az ismeretlen Istennel. És micsoda öröm volt neki, hogy mivel bátran küzdött, végül megszéldült a harcos kedvű Isten, és áldásával bocsátotta útra Jákóbot. Mennyivel könnyebb lehetett így a szíve, és mennyivel könnyebben tudott így békülni menni bátyjához, Ézsauhoz.

Örömet árasztasz rájuk, mint folyót. Ahogy a patak beleszalad a folyóba, úgy növekszik az öröm is. Gondoljunk csak Naamán örömére, amikor betegségéből meggyógyította őt Elizeus próféta. Milyen egyszerű dolga volt! Eleinte el sem hitte, hogy ilyen kevés is elég a gyógyuláshoz: csak meg kellett fürödni hétszer a Jordánban, és máris megtisztult a teste a veszedelmes leprától.

Örömet árasztasz rájuk, mint tengert. A folyók mind beletorkollanak a tengerbe, az öröm tehát ismét megsokszorozódik. Ezt érezhették a tanítványok is, amikor halálos veszélyben voltak, és Jézus egy mondatával elcsitította a vihart a Galileai-tengeren. Talán később azt is megértették, hogy Jézus nemcsak abban a pillanatban mentette ki őket a veszélyből, hanem eljöveteleivel a teljes szabadítást hozta el.

Mert nálad van az élet forrása. A samáriai asszony történetéből azt tanulhattuk meg, hogy Jézus az, akitől az örök életre buzgó víz forrását kapjuk. Megértettük, hogy nincs mitől félnünk, mert nemcsak itt, a földön ad számtalan alkalommal öröme okot, a mennyben ennek sokszorosát fogjuk majd megtapasztalni.

Mi az, ami mindennek az alapja, a kulcsa? Igen, a keresztségünk. *Hiszem, hogy Isten a keresztség által engem is gyermekévé fogadott.* Legyünk tehát hálásak neki ezért az ajándékáért, és örüljünk teljes szívből, amint örült egykor Jákób, Naamán, a tanítványok és a samáriai asszony. Ámen.

Záró ének: Olyan örömet, mint a forrás... (Új Ének 201)

Zárszó helyett...

A tematika ismertetése itt véget ért. Ezen a ponton hadd jegezzük meg, hogy ahogy a táborvezetők, úgy – a visszajelzések szerint – a táborlakó gyerekek is élményekkel telve hagyták el a nyaralás színhelyét, melyben remélhetőleg a

közösségi élményeken túl a tartalomnak is volt némi szerepe. A cikk szerzői bíznak benne, hogy a különböző nyári táborok szervezőinek és témafelelőseinek tudtak néhány új ötlettel szolgálni. Ha valaki mindezek alapján kedvet kapott a fent ismertetett tematika akár csak kis részben való megvalósításához, cikkünk megírásával nem fáradtunk hiába.

VARGA GYÖNGYI

Teológia és lelkiség

Ősztől indul a „lelkészakadémia”

Már régóta többünkben megfogalmazódott az az igény, hogy egyházunkban teremsünk lehetőséget lelkészek számára a szolgálatuk végzéséhez elengedhetetlen lelki-szellemi töltekezésre, megújulásra, teológiai továbbképzésre, rekreációra. Ezt az igényt a tapasztalatok alapján csak nagyon töredékesen tudják kielégíteni az LMK-k, valamint az évente két alkalommal rendezendő lelkészkonferenciák. Néhány éve még működött az Evangélikus Hittudományi Egyetem szervezésében a posztgraduális teológiai képzés. Sajnálatos módon ennek vége szakadt, részben a kurzus látogatottságának folyamatos csökkenése miatt.

Képletesen szólva a 24. órában vagyunk, hiszen lelkesi karunkban mindannyian érzékeljük a lelki-szellemi fáradtság jeleit, ki jobban, ki kevésbé. Naponta szembesülünk azzal, hogy mennyi mindennel foglalkozunk, ami eredendően nem lelkesi feladat lenne, és milyen kevés idő, energia jut a lényegre. Szolgálataink sokrétűsége és az ebből eredő hajszolt életmódunk nem, vagy csak ritkán nyújt lehetőséget számunkra teológiai önképzésre, lelki feltöltődésre. Ezért született meg a „lelkészakadémia” gondolata, amely idén őztől – reménység szerint – arra kínál lehetőséget minden lelkész számára, hogy 10 napon át intenzíven Isten dolgaival: teológiával és a lelki élet gyakorlatával foglalkozhasson.

Hadd álljon itt néhány gondolat azzal kapcsolatban, hogyan is jutottunk el idáig: Lackner Pál és Ördög Endre kezdeményezésére még 2002 elején elindult egy vitaindító levélsorozat, illetve LMK-kon való „igény-felmérés”, amelyet több megbeszélés követett, míg végül az egyházvezetés részéről zöld lámpát kapott az „intézményes lelkészto-vábbképzés” ügye. Ennek működési keretét, feltételeit természetesen zsinati határozatban is rögzítik majd, ennél azonban véleményem szerint jóval fontosabb, hogy tartalomilag és koncepciójában lássuk magunk előtt, hogy miről is szól majd a lelkészek továbbképzését, lelki megújulását szolgáló teológiai és spirituális fórum.

Elsősorban a német „Pastoralkolleg” mintájára kíván-

juk megszervezni ezt az intézményt Németh Zoltán lelkész-kollégámmal közösen. Ebben az esztendőben kísérleti jelleggel indul a képzés, két kurzust szervezünk az ősz folyamán (október-november). A kurzusok hármas célnak kívánnak megfelelni: egyrészt a teológiában való elmélyülést szolgálják, másrészt az önismeret területén segítenek továbblépni és átgondolni személyes életkérdéseinket. Harmadrészt pedig – és erre szeretnénk a legnagyobb hangsúlyt fektetni – a lelkiség terén kínálnak lehetőséget az elmélyült istenkapcsolat megélésére, szervezett lelki-gyakorlat révén.

A kurzusokon maximum 15–20 résztvevővel számolunk, ez a létszám tűnik a legideálisabbnak mind a teológiai műhelymunka, mind a lelkigyakorlat tekintetében. A lelkészakadémia kurzusain részt vevő lelkészek ez alatt az idő alatt mentesülnek minden gyülekezeti szolgálat alól, hogy elejétől végéig átélhessék a lelki-szellemi műhelymunka teljes folyamatát. Helyettesítésük megszervezése az egyházmegyéék espereseinek feladata lesz, így szeretnénk azt elérni, hogy a lelkészek válláról lekerüljön ez a teher. Teológus hallgatók szolgálata is igénybe vehető lesz majd.

Idén a témánk mindkét kurzuson a Hegyi Beszéd teológiai, etikai üzenete lesz. Cserhádi Mártát és Fabiny Tamást kértük fel, és ők örömmel vállalták, hogy egy-egy kurzuson kísérőink lesznek mint a teológiai képzés felelősei. A képzés spirituális oldalát részben a kurzusok szervezői, részben nagyobb tapasztalattal rendelkező lelkivezetők látják majd el. Szeretnénk a résztvevőket a kurzus során bevezetni a szemlélődő imádság, a szentignáci lelkiség és a szentírászsövegeken való elmélkedés gyakorlatába. Mindketten több ilyen lelkigyakorlatot végeztünk már el. Az önismeret/emberismeret ez által a spirituális tapasztalat által mélyülhet igazán, emellett azonban kreatív módszereket (bibliodráma, helyzetgyakorlatok, önkifejezés-gyakorlatok, tánc) is szeretnénk közösen kipróbálni a csoportban. 10 nap alatt minden bizonnal mélyebben meg-

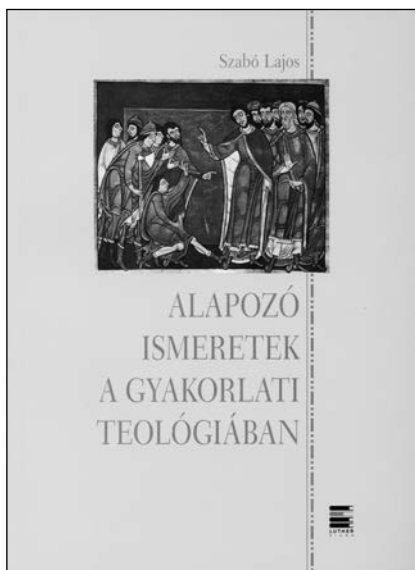
ismerhetjük egymást, ezzel is erősítve a „fraternitás” lelkületét egyházunkban. Kirándulásra és kulturális programok látogatására is szeretnénk lehetőséget teremteni a rekreáció jegyében.

A két kurzust két helyszínen tervezzük: Sopronban a Zerge utcai vendégházban, illetve Piliscsabán a Béthel konferenciaközpontban. A kísérleti év után döntünk arról, hogy hol legyen az otthona a lelkészakadémiának, egyáltalán kell-e állandó helyszín, vagy igyekezzünk kihasználni az egyházi konferenciaközpontjaink által nyújtott lehetőségeket.

A két kurzus befejezése után komoly kiértékelő munka

veszi kezdetét, ennek alapján tervezzük meg a következő év programját, kurzuskínálatát. Előzetes kalkuláció alapján évente 4–5 képzés megszervezésével a teljes lelkészkar minden tagja ötévente egy kurzusra biztosan eljuthat. Természetesen ez nagyon hosszú idő, ezért a lelkészkonferenciák, rövidebb találkozók a lelkészakadémia mellett továbbra is fontosak maradnak.

Adja Isten, hogy ez az új kezdeményezés, amely egy hosszú belső érlelődési folyamat végét és sokunk álmának megvalósulását jelzi, mindannyiunk számára igazi „forrás-élményt”, szellemi-lelki gazdagodás alkalmát jelentse majd.

Szabó Lajos: *Alapozó ismeretek a gyakorlati teológiában.*

Luther Kiadó. Budapest, 2004.

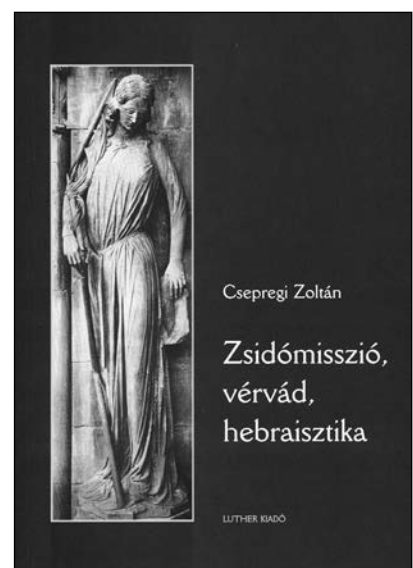
Ez a rövid alapvetés a mai gyakorlati teológiai diszciplínát mutatja be dióhéjban és felülnézetben a tanulási és érdeklődési szándékkal közeledőknek egyaránt. Egyben kiindulási alapként is szeretne szolgálni egy a jövőben elkészülő és az egyes szakterületek részleteire is kiterjedő könyvsorozathoz.

Csepregi Zoltán: *Zsidómisszió, vérvád, hebraisztika.*

Ötven forrás a reformáció és a zsidóság kapcsolatának kérdéséhez.

Luther Kiadó. Budapest, 2004.

„Csak közös múltunk feldolgozása, bűneink, mulasztásaink beismerése mellett, gyökereink kezelése és ápolása nyomán lehet esélyünk küldetésünk betöltésére, egy közös, békésebb jövőre.” (részlet az ajánlásból)

REUSS ANDRÁS

Észrevételek az új liturgiáról gyülekezeti kipróbálása idején*

Kettős érzéssel állok itt. Egyrészt nagyon örülök, hogy a rendszeres teológia, egyházunk tanítása felől nézve beszélhetek a liturgiáról, az új liturgia tervezetéről. Másrészt nagyon nem örülök, hogy a tervezetről folyó vitában – szeretném, ha tévednék – mintha egyre inkább megmerevednének az álláspontok, mintha a támogatók és az ellenzők egyre elszántabban és hajlíthatatlanabban, talán néha már egyre elkeseredettebben is ragaszkodnának saját álláspontjukhoz. Mindez olyan kérdésben, amely névadó Ágostai hitvallásunk szerint nem az egyház életét döntően meghatározó téma. Ez a helyzet nem válik az egyháznak, Magyarországi Evangélikus Egyházunknak sem dicsőségére, sem épülésére, hiszen rengeteg energiát fordítunk olyasmire, ami nem az egyház küldetésének a legfontosabb része.¹

Négy kérdésre igyekszem a rendelkezésre álló rövid időben választ megfogalmazni.

MI AZ ISTENTISZTELET?

A választól függ egyrészt, hogy mi legyen az istentisztelet része, másrészt, hogy az egyes, egyébként elfogadható részek milyen istentiszteletet alkotnak, hogyan tükrözik az istentiszteletéről vallott felfogásunkat.

Az istentisztelet kifejeződése és kifejezése annak, amit Istenről vallunk. A reformáció a bibliai bizonyágtétel alapján Isten megváltó cselekvésének minden mást meghatározó elsőbbségét hangsúlyozta. Ezért az ismert megállapításban: *az istentiszteleten Isten szól igéjében, a gyülekezet pedig válaszol*² – a két rész nem egyenrangú, nem egyforma súlyú.³

* Elhangzott Keszthelyen az egyházkerületi napon, 2004. február 28-án.

¹ Jézus nem liturgiái, hanem missziói parancsot adott tanítványainak.

² Luther torgauai beszédében.

³ „A kereszten történt üdvözítő esemény alapján a keresztyén istentisztelet döntően nem az ember szolgálata Isten előtt, hanem Isten szolgálata az emberen. Isten részesíti itt a gyülekezetet abban, amit Krisztus elégeztet érte.” Schlögl, Edmund: *Der Kult in der Sicht evangelischer Theologie*. In: Schlögl, Edmund: *Der kommende Christus und die kirchlichen Traditionen*. 1961, 117. o.

Az egyház szolgálata evangélikus hitünk szerint, hogy Krisztus művére utaljon, őhöz iránnyítson, őt szólaltassa meg. Ez határozza meg az evangélikus istentiszteletet, noha természetesen kifejezésre jut benne a gyülekezet válasza is.

A római katolikus szóhasználatban már nem csak a mise elnevezést használják, amely az oltári szentség ünneplését magában foglaló istentiszteletet jelöli.⁴ Halljuk a liturgia szót is, amely arra utal, hogy a szentségek mellett az igének is nagy jelentőséget tulajdonítanak.⁵ Továbbra is olyan hangsúlyt kap azonban az egyház cselekvése és szerepe, hogy mi, evangélikusok attól félünk, elhalványítja az isteni cselekvés erejének és páratlanságának kifejezését.

Az egyházzal alkotott felfogásunknak ebből a különbözőségéből érthető, hogy a liturgia önmagában egyébként nem kifogásolható egyes ősi elemeiben, amelyeket a csaknem teljesen evangélikus Skandináviában természetesen használnak, mi Magyarországon a sajátosan római katolikus gondolkodást és igényt érezzük megjeleníteni.

KIÉ, KINEK SZÓL AZ ISTENTISZTELET?

Mindenekelőtt természetesen a hívő keresztyének összegyülekezése az istentisztelet, de úgy, hogy egyrészt nyitott az érdeklődők előtt, „akiknek még ezután kell keresztyénekké lenniök, vagy a keresztyénségben erősödniök,”⁶ valamint azok előtt a keresztyének előtt, akik bűnösök. Az istentiszteletet még a reformáció korában is, tehát a nagy szekularizáció előtt, nemcsak az ünneplés, hanem a tanítás, gyakorlás és nevelés alkalmának tekintették.

Pál apostol is fontosnak tartotta, hogy a gyülekezet ösz-

⁴ Vö. *Liturgikus lexikon*. 1989. Liturgia és mise címszavai.

⁵ „Az »ige« protestáns egyházának szembeállítására a »szentség« katolikus egyházával ma már a múlté.” Békés Gellért: *Időszerű ökumenikus feladataink*. In: Békés Gellért: *Krisztusban mindnyájan egy*. 1993. 97. o.

⁶ Luther, Martin: *A német mise és az istentisztelet rendje*. 1526. LMM IV. 441. o.

szejövetelére belépő kívülálló (απιστοι η ιδιωτης – 1Kor 14,23.24) is értse, mi történik és mi hangzik el ott. Ha csak a bennfentes gyülekezet alkalma, akkor minek a hangszó? Akkor mit jelent a nyilvános tanítás (*publice docere*)? A Krisztus-esemény nem valami zugolyában történt dolog (ApCsel 26,26; Károli fordítás), ezért elképzelhetetlen, hogy olyan nyelven hangozzék az istentisztelet, amelyet csak a beavatott ért. Tudom, hogy nemcsak a régi, hanem a modern is lehet érthetetlen, szegényes, és önmagában nem jobb, ami új. Ez persze az újonnan bevezetendő régi elemekre is vonatkozik.

MI A LITURGIAI REFORM SZÁNDÉKA?

Három olyan szándékot említek először, amelyre nem nyújt megoldást a tervezett reform.

Az egyik szándék az úrvacsora fokozottabb megbecsülése a vasárnapi istentisztelet egységes rendjébe való felvétellel. Az 1963-ban bevezetett rend óta erre lehetőség van. Egyre inkább gyakorlattá válik. Nem új liturgia kell ahhoz, hogy ez folytatódjék. Az istentiszteletre járók gyakoribb úrvacsoravételét is inkább az igehirdetéssel és tanítással, mint a liturgiával érhetjük el.⁷

Meg kell jegyezni, hogy Luther nem riad vissza attól, hogy az igét, és ne az igét és az úrvacsorát tartsa az istentisztelet fő részének.⁸

A második, hogy az úrvacsorának ne csak a büntörölő jellegét hangsúlyozzuk, hanem a Krisztussal való közösséget is. A gyónás elszakítása az úrvacsorától elhalványítja a bűnbocsánat jellegét, de önmagában nem erősíti a communio jellegét.

A harmadik, hogy a gyülekezet aktív részvételét ösztönözze, ne egyszemélyes alakítás legyen az istentisztelet. Ez a szándék azt feltételezi, hogy a gyülekezeti ének nem a gyülekezet részvétele.

Erre a hármas szándékra azt lehet mondani, hogy liturgikus választ kínál valójában teológiai és gyakorlati kegyességi problémákra.

Megfontolandó viszont az a másik szándék, hogy mint számos korban, a mai evangélikus egyház is vizsgálja felül a rendjét. Akár azért, mert kiegészítésre vagy helyreigazításra szorul, akár azért, mert a változtatás felráz a megszokottságból.⁹ Ez tehát a részleteket érinti. A szándék önmagában nem helyteleníthető, de kérdés, mi történik erre hivatkozva, mi a felülvizsgálat szempontja.

⁷ 2002-ben országosan megközelítően ugyanolyan számban vettek úrvacsorát az evangélikus egyházban, ahány egyházközségi tagot nyilván tartottak. Vö. *Evangélikus Közlöny* 6. évf. 1. szám. 2004. február 16. 13–14. o. Ahhoz, hogy átlagosan a minimálisnak mondott évi 3–4 úrvacsoravétel gyakorlat legyen, ennek a számnak többszöröződnie kellene.

⁸ Luther, Martin: *A német mise és az istentisztelet rendje*. 1526. LMM IV. 448. o.

⁹ Hafenscher Károly (ifj.): Válasz az istentiszteleti próbaüzettel kapcsolatos levélre. In: *Lelkipásztor* 2004/2. 70. o.

Megszívlelendő gondolat az is, hogy a liturgikus megújulási mozgalom „elsősorban történeti orientációja csak a régi liturgikus anyag megújulását eredményezte, s nem vezetett el új formák létrehozásához. Mindezek fölébe szakadást hozott létre liturgikus és liturgiaellenes keresztények között.”¹⁰

Nem volna helyes szembeállítani a liturgia és az igehirdetés megújulását. A liturgia úgy újulhat meg, ha az igehirdetés megújul,¹¹ és a liturgiai megújulás keretében az igehirdetésnek is meg kell újulnia.¹²

A változtatásoknak azt a szándékát, hogy amit csak lehet, mondjunk és használjunk együtt más felekezetekkel, és vegyük figyelembe az ökumenikus szempontot is, általában véve üdvözölni lehet. Azt azonban, hogy mit vehetünk át az ezredéves örökségből – újra –, és mit lehet együtt mondanunk, csak akkor tudjuk helyesen megállapítani, ha komolyan vesszük a választ a már tárgyalt kérdésre: mit akar megjeleníteni az evangélikus istentisztelet, illetve a liturgia?

Ha pedig az ökumenikus szempont érvényesítésének az az ára, hogy eltávolodunk a reformátusoktól, akikkel pedig a reformáció és az Isten igéjével és Isten igéjéért való küzdelem tapasztalata kapcsol össze, akkor ezt a közösséget nem szabad lazítani. Ezt az árat semmiképpen sem szabad megfizetni, hiszen az ökumené nem jelenthet újabb meghasonlásokat és elszakadásokat.¹³

Külön nehézség, hogy a liturgiáról a római katolikus egyházban is nagy viták folynak, a II. vatikáni zsinat reformtörekvéseit sokan megtorpanni látják. Ott is sokan elégedetlenek azzal, hogy csak a hagyományos latin szövegek fordítása történik meg, pedig új szövegekre lenne szükség.¹⁴

¹⁰ Vajta Vilmos: Istentisztelet szekuláris korunkban. In: Vajta Vilmos: *Amíg időnk van*. 1998. 75. o.

¹¹ „(...) a legtöbb liturgiai reform háta mögött esztétikai indítók húzódnak meg. Szébbé és gazdagabbá akarják tenni az istentiszteleti rendet, hogy így szébb és gazdagabb legyen a gyülekezetek élete. Elfelejtik azt, hogy a sorrend fordított. A liturgia gazdagsága nem alapja, hanem virága és gyümölcse az egyháznak és az egyház Istenben való életének. Előbb az egyháznak kell megújodnia, azután megújodik a liturgia is. Enélkül minden liturgiai reform külsőséggé lesz és elpusztul.” Túróczy Zoltán, Jánossy Lajos: Az evangélikus liturgia megújódása történeti és elvi alapon. In: *Lelkipásztor* 1931–1932/9–10. 307. o.

¹² Jánossy Lajos: *Az evangélikus liturgia megújódása történeti és elvi alapon*. 1932. 186. o.

¹³ Tisztában vagyok azzal, hogy éppen az úrvacsoráról szóló tanításban, Krisztus jelenlétének értelmezésében, különbség van az evangélikus és a református tanítás között, bár a Leuener Konkordiában közös állítást is sikerült megfogalmazni. Különbözőség azonban a római katolikus egyház irányában is fennáll.

¹⁴ Krätzl, Helmut: A zsinat öröksége. A zsémbes öregurak és ifjú utódai. In: *Méreg* 2003/2. 145. o. A mi énekesrendünk szerkezete egyébként a tridenti mise felépítésének felel meg.

HOGYAN VALÓSÍTTJA MEG SZÁNDÉKÁT AZ ISTENTISZTELETI REND TERVEZET?

Nem kívánok olyan elemeket tárgyalni, amelyek a jelenleg használatos énekverses rendünkben benne vannak, tehát csak 1936-hoz képest újak.

Amit hiányolok

Míg a tervezet ajánlja a szolgálattelvők istentisztelet előtti közös imádságát, nem említi utána közösen elmondandó imádságot.

Nem javasolja a tervezet az oltári Biblia használatát. Ha pedig az istentiszteleten szimbólumokat használunk, akkor számunkra ez az egyik legerősebb szimbólum. Nem így a római egyházban. Nem dísznek, hanem használati tárgynak kellene lennie. Sajnos, az oltári Biblia az evangélikus istentiszteleten nincs használatban.

Nem szól a tervezet a keresztesítés helyéről az istentiszteleten.

Amit helytelennek tartok

Az új énekverses rend általam ismert legújabb változatát vettem figyelembe, de nem lehetséges minden részletre kitérni.

a) A tervezet három helyszínről szól, de nem foglalkozik Luthernek azzal a tanácsával, hogy a lelkésznek mindig a gyülekezet felé kellene fordulnia.¹⁵

b) A legtöbb ellenkezést az üdvözlés párbeszédese formája váltja ki. Eddigi rendünkben is benne volt, de válasz nélkül, pontosabban a válaszok énekversek voltak. A külön úrvacsorai rész kapcsán egyesek fölösleges ismétlésnek tartották, hogy az igei és az úrvacsorai rész is előírja az Úrtól tanult imádságot. Az üdvözlés négyszeri ismétlése nem fölösleges ismétlés?¹⁶ De igen. Ez az egyetlen módja a gyülekezet aktivizálásának? Nem. Jobb módja, mint az énekvers? Nem, bár az énekverses rendnek nincs olyan hosszú hagyománya, és valóban nem elterjedt.

c) A gyónás az istentisztelet elejére kerül, hogy ne terhelje az úrvacsorai részt. Kifogásolom ezt a megoldást a következő okokból.

Ez a megoldás olyan gyülekezetet feltételez, amelynek tagjai a bűn terhével lépnek a templomba, ezért semmiféle rávezetésre sincs szükség. Kortársainkról azonban aligha feltételezhető, hogy ilyen gondolatokkal jönnének el az istentiszteletre.¹⁷

Gyülekezeteinkben számos helyen él még az a hagyomány, hogy előzetesen készülnek az úrvacsora vételére. A

tervezet ezt a hagyományt gyengíti, pedig inkább erősítenie kellene.

A jelenlegi tervezet azt feltételezi, hogy nem Isten ígéretének hallgatása nyomán látja meg és bánja bűneit az ember.

A gyónást, amely bűnvallás és feloldozás, tehát Istennek Krisztus által az ember számára nyújtott kegyelme, előkészületnek tekinti, amely előkészít valami másra, feltehetően nagyobbra. Ebben a gondolkodásban a különböző kegyelmek római katolikus tanítása érvényesül, ahol az egyik kegyelemben való részesedés előkészít egy másik, nagyobb kegyelem ajándékozására.

Összekapcsolja, de össze is keveri a kegyelemhirdetést és a feloldozást, amikor nem utal egyértelműen Jézus felhatalmazására.

Még ha elfogadható is lenne, hogy nagyon szabadon utal Jézus oldásra és kötésre felhatalmazó szavaira, de messze túlmegy azokon, amikor „a bűn minden kötelékéből” oldoz fel. A „minden” szó nemcsak a múltat és az elkövetett dolgokra utal. Ezzel a kifejezéssel nem tudok mit kezdeni.

d) A hitvallásnak az igehirdetés utáni helye mellett lehet érvelni. Egy ideig kétségtelenül az újdonság erejével hathat, főként, ha a gyülekezet egyik tagja kezdi. Elfogadható érvelés, hogy az igehirdetésben is Isten ígérete szólal meg. A mérték azonban az írott ige, ezért jogos lehet a hitvallás helye mindjárt a felolvasás után. Az igehirdetés utáni valóban rövid imádsághoz is ragaszkodni kellene, akár kollektá, akár spontán imádság.

e) A hosszabb liturgia és az úrvacsora miatt rövidebb igehirdetésre lesz szükség, miközben római katolikusok között is tapasztalható a növekvő igény a több igeliturgia iránt.

f) Helyeselni kell, hogy a tervezet lehetőséget ad úrvacsora nélküli istentiszteletre. Mint az úrvacsora lényegével ellentétet, el kell ugyanis kerülni minden olyan helyzetet, amelyben emberek úgy érezhetik, hogy nekik most úrvacsorát kell venniük. Nem kellene úrvacsorai istentiszteletet tartani olyankor, amikor sok idegen és kívülről kell számolni.

g) A felszólítás a szívek felemelésére is sokak számára neuralgikus pont, mert azt a benyomást kelti, hogy feloldódunk a római katolikus liturgiában. Talán nemcsak érzelmi alapon. A magyarországi felekezeti összefüggésben azért is, mert úgy érthető, hogy mi emelkedünk fel Istenhez. Holott igazában valóban csak arról van szó, hogy tekintünk a megváltó Isten szabadítására. Ugyanazok a szavak más összefüggésben más tartalmat hordoznak.¹⁸

h) Az epiklízisben a Szentlélek küldését kéri a lelkész (a tervezet szerint), hogy Krisztus testét és véréte tegye azzá, amire Krisztus tett ígéretet. Róma is csak újabban vette át

¹⁵ Luther, Martin: *A német mise és az istentisztelet rendje*. 1526. LMM IV. 451. o.

¹⁶ Emlékezetem szerint liturgiai előadásában Pröhle Károly, amikor még a gyakorlati teológia tanára volt, az ismétlés eredeti szándékát úgy magyarázta, hogy a belépő új funkensek miatt szükséges.

¹⁷ Kasper, Walter: *Egy Úr, egy hit, egy keresztség. A jövő ökumenikus távlatai*. (Fordította Keul Mária) In: *Mérlég* 2002/3. 293. o.

¹⁸ Nem önmagában, hanem egy szöveg részeként megtalálható a kifejezés, és nem érthető félre. Luther, Martin: *A német mise és az istentisztelet rendje*. 1526. LMM IV. 468. o.

Konstantinápolytól ezt a formulát. Evangélikusok számára az a kérdés, hogy miért nem elég Krisztus szava, amelylyel testamentumot ad, ígér és rendel? El kellene kerülni minden olyan megfogalmazást, amely arra utal, hogy a kenyér és a bor valamivé válik. Hiszen a 16. század úrvacsorai vitáival a hátunk mögött ez inkább zavarba ejtő. Elég arra utalni, amit Krisztus maga mondott. A valóságos jelenlét nem azt jelenti, hogy mi kérjük, történjék meg, amit Urunk ígért és rendelt, hanem az élő és feltámadott Úr lát vendégül és részesít halálának és feltámadásának gyümölcseiben.

i) „Íme, megváltásunk szent titka!” Ez a mondat egyrészt a szentség szemlélésére és imáadására szólításnak látszik, másrészt római oldalon az átváltozásra. Noha valamivel kétségtelenül szerencsésebb, mint a római katolikusok által használt „ez hitünk szent titka” kifejezés. Mindkettő távol áll az evangélikus úrvacsora-értelmezéstől, ahol – ha jól értjük – Isten megváltó szeretetének titkára, az értünk a keresztfáig engedelmes Krisztusra utal. Erről azonban még meg kellene győznünk a római katolikusokat és a reformátusokat is.

Míg a 19. században az egyes evangélikus lelkészekre volt bízva a liturgia, a 20. században püspöki jogkör lett a liturgia felőli döntés. Jól teszi a püspök, ha hozzáértő emberekre hallgat. Esetünkben egy színes összetételű liturgiai bizottságra. Az egyház azonban nem katonaság, ahol kivégzőosztag elé állítják a parancsot megtagadókat. Még a tévedhetetlen római pápa is csak azt nyilvánítja kötelező dogmának, amit hisznek a katolikusok. S neki sem sikerül bizonyos esetekben elérnie, hogy akár az aktív katolikusok elfogadják, amit kijelent. Újszövetségi és reformátori tanítás szerint a gyülekezetnek nemcsak joga, hanem kötelessége is megítélni minden tanítást. Hát akkor mennyivel inkább a liturgiát is. A liturgia nem arra való, hogy tűzön-vízen át keresztülvigyék, hanem arra, hogy a mennyei Atya felmérhetetlen jósága megtérítsen, megújítson, együtt építsen, növelje hitünket és szeretetünket, hogy csodálatos irgalmaért egy szívvel,

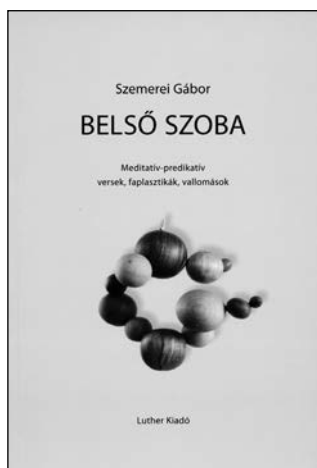
egy lélekkel, egy szájjal Urunkat magasztaljuk és dicsőítsük, és ennek hírével, látásával a világba szétmenjünk és őt szolgáljuk.

A megbeszélések utáni „másfél mondat” Keszthelyen. A liturgia megújításán fáradozókat arra kérem, hogy türelmesen törekedjenek a liturgia megújítására, mert a feladatot nem lehet határidők szorításában jól elvégezni. A liturgia változtatását ellenzőket pedig arra, hogy legyenek készek tanulni. Ne mondják, amint a hozzászólások során elhangzott, hogy túl öregek már a tanuláshoz. Hiszen amíg élünk, tanulunk. Még akkor is, ha betegen kórházba kerülünk, alkalmazkodnunk kell az új környezethez, annak új rendjéhez, tehát tanulunk. A 150. zsoltár pedig arra buzdít, hogy az Úrnak új éneket énekeljünk.

Visszagondolva a keszthelyi tanulmányi napra. Az istentiszteleti liturgia megújítására irányuló szándék mikéntjéhez tartozik a bevezetés módja is. Korábban többen szóvá tették ennek egyházkormányzati vonatkozásait. Nem kívánok ezzel foglalkozni. A felszólalások alapján nem tartom szerencsésnek a liturgiai reform olyan tárgyalását és megokolását, hogy eddig egy szegényes, semmit sem érő, rossz, kvázi pártállami liturgiánk volt. Gyülekezeti tagjaink igen jelentős része, az idősebb nemzedék egésze az énekverses liturgiával volt evangélikus, maradt evangélikus. Ők azok, akik még ma is egyházunk derékhadát alkotják. Ennek a liturgiának az ócsárlása olyan, mint amikor a szegény és tanulatlan szülők egyszerű vályogházát lenézzük. Ami pedig a tervezetnek az új mivoltát illeti, ahhoz tudatosítani kellene, hogy több mint húsz év óta énekeskönyvünket kinyitva kezünkben van a B rend is, amely lényegét tekintve a most újnak nevezett rend. Miért nem hangzik ez el? Eközben pedig az úgynevezett Pröhle-Agenda apróbetűs szövege számos ponton még mindig figyelemre méltónak, netán helytállóknak is bizonyul.

Félek, hogy a túlméretezett reformtörekvések bevezetése olyan feszültségeket szít, amelyek miatt esetleg hosszú ideig még minimális változtatásokat sem lehet gyülekezeti tagjaink előtt szóba hozni.

.....

Szemerei Gábor: *Belső szoba.*

Meditatív-predikatív versek, faplasztikák, vallomások.

Luther Kiadó. Budapest, 2004.

„Minden művész, bármennyire szemérmes is, kénytelen kitárulkozni. Ezért aztán ez a könyv nem is egyszerűen a formákat és a szavakat rejt magában, hanem azok alkotóját is. Aki helyét és feladatait keresi ebben a világban, aki szeretetre vágyik, aki szeretni akar. Aki egy gyerekkorban elsózott reteksaláta emlékét úgy őrzi évtizedek távlatából is, hogy az nemcsak az élet nyomorúságaira, kudarcokra és félelmekre emlékezteti őt, hanem a talpraállás és újrakezdés örök esélyére is.” (részlet az ajánlásból)

Hogyan ünnepelt Jézus?

Gondolatok az úrvacsora új értelmezéséről és a liturgia reformjáról

A német evangélikus egyház hannoveri központja a múlt évben megjelentetett egy kiadványt az úrvacsora hagyományos evangélikus értelmezéséről. A *Zeitzeichen* című egyházi folyóirat ez év januári száma helyet adott a történetkritikai írásmagyarázat egy művelőjének az úrvacsorával kapcsolatos véleménye kifejtésére. A szerkesztő ezekkel a gondolatokkal vezeti fel a cikket: „Az egyházi hagyományban az úrvacsora szorosán összekapcsolódik Jézus kereszthalálával. Claus Petersen nürnbergi lelkész ebben beszűkülést lát. A vitához való hozzájárulásában a teológia doktora amellet száll síkra, hogy a protestánsok a jövőben Isten országát helyezték a középpontba, amint azt a történeti Jézus tette”.

C. Petersen szerint a *jelenlegi* úrvacsorai gyakorlat alapjául nem a Jézus utolsó vacsoráján elhangzottak és nem az ott történtek szolgálnak. A jelenlegi gyakorlat gyökerei csak a Jézus utáni korszakig, tehát a 2–3. századig nyúlnak vissza. Idézi Jürgen Becker újszövetségi teológust: „A Jézus utolsó vacsorájára vonatkozó szövegek mind olyan liturgiai összeállításoknak köszönhetik létüket, amelyek az egyes gyülekezetek úrvacsora-ünnepségét tükrözik. Egyik szöveg sem arról akar tudósítani, hogy mi volt egykor, hanem indokolni akarja, miért úgy ünnepli a gyülekezet az úrvacsorát, ahogyan teszi.” „Az újszövetségi úrvacsorai perikópákat is” – különbözőségük ellenére valamennyit – „a csupán Jézus utáni időszakban kialakult krisztológia és a kereszt teológiája határozta meg”. Pedig a jézusi asztalközösségek tartóeleme Isten országának meghirdetése volt. Most pedig – Jézusnak az első nemzedék idejében várt visszajövetele késvén – átértékelődhetett az úrvacsora motivációja. A bűnbocsánatra már nem azért volt szükség, hogy Isten országában tiszta lappal indulhasson az ember. Így a bűnbocsánat kerülhetett a középpontba, mert az Isten országára még várni kellett.

Mi hát a különbség? Jézus utolsó vacsorájának voltak előzményei, amikor más alkalommal asztalközösségébe hívott különböző embereket. Miért hívta őket? Miért hív minket is asztalához? Mit akar megünnepelni velünk? A választ Petersen a *nagy vacsora* példázatában látja. Az Úr elküldi szolgáját, hogy vigye a hírt a vacsora elkészültéről: várja őket (Lk 14,17). Rámutat arra, hogy a példázatnak ezen a pontján hibázott Luther, amikor a görög szöveget így fordította: „Jöjjetek, mert minden kész!” A helyes fordítás pedig így hangzik: „Jöjjetek, mert elkészült már!” Mindegyik meghívott tudta tehát, hogy a vacsorára szóló meghívás egyszer megérkezik, de egyáltalán nem számoltak azzal, hogy ez az idő már elérkezett. Mentegetőzésük-

nek ez a magyarázata. Nem gondolták, hogy ezzel eljárszák az Isten országában való részvételüket. Az asztalközösségek nem kevesebbet jelentenek, mint Jézus evangéliumának konkrét kifejezését, sőt egyenesen a beteljesedését: az a világ, amelyben Isten akarata megvalósul, valóban beköszöntött, „közöttetek” van. (Lk 17,21).

A történetkritikai írásmagyarázat arra a megállapításra jutott, hogy az egyház az úrvacsora ünneplésének jelenlegi gyakorlatával eltávolodott Jézus utolsó vacsorájától. A cikk szerzője nagyon élesen fogalmaz, amikor azt mondja, hogy a mi úrvacsoránknak nincs köze Jézus utolsó vacsorájához: „Egy kultikus ünnep lépett Isten országa nagy vacsorájának helyébe”. Tipikusan *vallásos* szituáció: bűnös vagyok, Istennel való rendezetlen viszonyom rendezésére a gyónás és az úrvacsora (a szentáldozás) ad megoldást. Ez az én ügyem és Istené.

Ezzel az úrvacsorai gyakorlattal az egyház Isten országa tágas tere helyett egy kis mellékhelyiségbe hív, és ily módon „megakadályozza ennek a világnak és ennek az életnek egy új, vallási alapon történő értelmezését”. Jézus valóban létrehozta a világnak ezt a teljesen új értelmezését. Megismétlem: az Isten országa eljött, itt van közöttünk, és mi az Isten országába tartozunk. A Jézussal való asztalközösségünkben ez realizálódik. Az úrvacsorában nem Jézus testének és vérének reálprezenciája a kérdés, hanem Isten országának reálprezenciája. „Jézus a vele közösségben levőkkel *Isten országának jelenlétét* (prezenciáját) ünnepelte. Nincs-e itt az ideje most végre csatlakoznunk ehhez?” „Nem kellene most végre újra felvetni és tudatossá tenni a Jézus evangéliumában rejlő és éppen az asztalközösségekben olyan szemléletesen és valóságosan kibontakozó, felszabadító és jövőt formáló képesség (potenciál) kérdését?” „Nincs-e a mi világunknak (...) nagy szüksége az Isten országában való hitre, egy alapvetően jó, »igen jó« (1Móz 1,31) világban való hitre?” „Bátorítást és megerősítést találna minden elkötelezett ember az úrvacsorában...”

Claus Petersen kísérletet tesz a *szereztetési igék* újrafogalmazására is: „Kenyér és bor van az oltáron, jelei Isten országának, amely közöttünk van és amely már most kezdetét vette. Ezt ünnepelte Jézus övével együtt újra és újra, még az utolsó éjszakán is. Fogta a kenyeret, hálát adott és szétosztotta azt mindnyájuknak: ez az élet kenyere. Fogta a poharat, hálát adott és szétosztotta azt mindnyájuknak: ez az üdvösség pohara. A kenyérral és borral (a német eredetiben: „Durch Brot und Wein...”) erőt nyerünk új életre, felszabadulunk az örömré, egyszerűsége és irgalmasság-

ra. A kenyér és bor jelei az Isten országának, amelyben mi, emberek egymással békeességben, a minket körülvevő világgal pedig összhangban élünk, amelyben a hazugság idegen szónak számít; amely felszárítja a könnyeket, és amelyben senki sem tanul háborút viselni, amelyben mindenkinek élete van, az élet teljessége. Ezt ünnepeljük most, mert közöttünk van.”

Az Ágostai Hitvallás VII. cikke minden bizonnyal azt jelenti, hogy a szentségeket, tehát az úrvacsorát is az evangéliumnak megfelelően kell kiszolgáltatni. De figyelmen kívül maradhat-e emellett az, amit Jézusról és az evangéliumról időközben megtudtunk? „A »sola scriptura« alapelve nem azt jelenti-e, hogy a Szentírás szavára annak *eredeti értelmét* figyelembe véve hallgassunk?”

A cikk befejezéseként a szerző javasolja egyháza hivatalosainak, hogy egy felállítandó bizottság „a ránk öröklődött úrvacsorai liturgiához legalább egy *jézusi alternatívát* dolgozzon ki”. A folyóirat három, azóta megjelent számában egy a hagyományos úrvacsorai gyakorlatot hevesen védő cikk és hét olvasói levél tanúsítja, hogy C. Petersen írása nyomán ez a kérdés élénk érdeklődésre talált.

Egyházunk jelenlegi liturgiai reformjának úgynevezett próbaéve tekintetünket visszafordítja a múltba.

Gyakran elhangzik a reformot támogatók részéről: „Luther is ezt (tudniillik ezt az istentiszteleti rendet) használta.” Ez azért nem ilyen egyszerű. A liturgiai reform úgynevezett próbafüzetének anyaga nem véletlenül juttatja eszünkbe a katolikus misét. Ez az istentiszteleti stílus az ókor és a középkor egyházában alakult ki. Analfabéta tömeg zsúfolódott a templomokba. A misét latinul celebrálták. Ülőhely többnyire csak a papság és a patrónusok számára volt. A felelgetős rend azért volt szükséges, hogy az álldogáló emberek figyelmét lekötve valamiféle módon bekapcsolja őket a misébe. Nem szoktunk arról beszélni, hogy a reformáció hozadéka templomainkban a megfelelő számú ülőhely, de ezen kívül a gyülekezeti éneklés rendje is. Az istentisztelet szövegeit nem értő emberek miatt igyekeztek mindenütt, ahol csak lehetett, az egyházi személyekből kórust alakítani, akik képesek voltak énekelni a gyülekezetnek szánt szövegeket. Valóban Luther is ebben nevelkedett. De már 1519-ben jelezte, hogy a misét meg kell reformálni, mert úgy elméletben, mint gyakorlatban merő opus operatumra süllyedt le a pusztá részvétel. 1520-ban újra keményen támadta a miseáldozatot, mivel a mise úgy, amint azt a pap kiszolgáltatja, a bűnökért, élők és holtak helyett végbevitt elégtétel, tehát *áldozat*. Az *egyház babiloni fogságáról* című művében élesen támadta az úrvacsorai elemek, a kenyér és bor átlényegülésének tanát. Támadta a halottakért bemutatott engesztelő miséket, s ugyanúgy a magánmiséket és az úgynevezett zugmiséket. A misét egyenesen „szörny dolognak” mondta. 1521-ben Worms után az Újszövetséget fordította, majd 1522-ben a misével való visszaélésről írt munkáját németül és latinul is kiadta, természetesen el kellett viselnie ezzel kapcsolatban ellenfeleinek kemény támadá-

sát. De ő kitartott (1538-ban is úgy nyilatkozott erről a könyvről: „nem hiszem, hogy abból bármit is fel tudnék adni”), pedig a reformáció ügyét nagyon nehéz körülmények között kellett továbbvinnie. Le kellett gyűrnie a rajongók fellépését, 1524-ben kirobbant a parasztháború. A mise kérdéseivel kapcsolatban egyre sürgetőbb kérdéseket kapott, míg aztán 1525 végén kiadta a *Deutsche Messe und Ordnung des Gottesdienstes* című munkáját. Ebben jelenik meg a minta: az az istentiszteleti rend, amelyre a mieink is hivatkoznak.

A mise javításával olyasmi történt, mint amikor valaki kigyomlálja a kertjét. A kisebb-nagyobb *gazok* mind áldozatul esnek munkájának, de a kert beosztása, útjai és ágyásai, a virágok és vetemények maradnak. A legtöbb ember számára érthetetlen latin helyett most anyanyelven hangzott az istentisztelet. A mise áldozat jellegét megszüntette azzal, hogy az istentiszteleti szolgálatot végző lelkész nem „áldozópap”, nem társul a gyülekezetet képviselőben az áldozatot hozó Krisztussal, hanem csak részesül Krisztus áldozatából a gyülekezettel együtt. A „gyomlálás” továbbá kicserélte az evangéliummal ellentétes szövegrészeket. A továbbiak során a „Messe” (mise) elnevezés is eltűnt a reformáció egyházaiból. Semmitmondó szó volt ez. Az istentisztelet befejeztével a résztvevőket hazaküldő latin nyelvű felszólításban hangzik el: *Ite missa est*. Vagyis: A misének vége, *menjetez haza!* Nem jellegzetes, mégis jellemző, mint ahogyan Jézus Urunk feltámadásának ünnepe magyar nyelvterületen a „húsvét” nevet kapta, mintha ezen az ünnepen az lenne a névadó esemény, hogy a hosszú böjt után újra húsvétel kerül az asztalra.

Luther tehát javított az általánosan érvényes mise szövegén. Nem alkotott új istentiszteleti rendet. Már Adolf von Harnack közelítette ezt a kérdést, amikor arra utalt, hogy Luther egészen más társadalmi körülmények között élt, mint amilyenek között mi, és a bibliai tudományos kutatómunka sem érte még el azokat az eredményeket, amelyeket például a történetkritikai írásmagyarázat elért az elmúlt időkben. Nem két tűz közé került, ahogy mondani szoktuk, hanem *három tűz* közé. Worms után rendkívüli módon felerősödött Róma támadása, ennek egyik fő oka Luthernek a misével kapcsolatos írása volt. A *rajongók* voltak a másik tűz, ők kevesellték a reformokat és megvalósításukat gyorsabb ütemben kívánták elérni. A harmadik tűz a *választófejedelem* volt, aki Luther és a reformáció támogatásával saját politikai érdekeit is érvényesíteni akarta Rómával és a császárral szemben, de udvari papján keresztül a reformátor tudomására hozta, hogy leveszi védő kezét róla, ha az érdekeit sértő eseményeket nem segíti háttérbe szorítani. Luther tehát az istentisztelet (a mise) kérdésében a reformáció ügyének kockáztatása nélkül nagyobbat nem léphetett. Erről természetesen lehet véleményt cserélni, de az bizonyos, hogy reformátorunkat nem csak a megalkuvást nem vállaló „Itt állok, másként nem tehetek” jellemezte, tudott

óvatosan is lépni, ha annak szükségét látta. A *Deutsche Messe* című fentebb említett írásában többek között ezt írja: „a szeretetért, amint Szent Pál írja (Róm 15,5), törekedjünk arra, hogy egy értelemben legyünk és amennyire ezt jól megtehetjük, az istentiszteleti cselekmények ugyanazon formájával éljünk. (...) De ezzel nem azt kívánom, hogy azok, akiknek már jó rendjeik vannak, vagy Isten kegyelméből jobban tudják csinálni (mint mi), azokat félretegyék, és nekünk engedjenek.”

Az istentiszteleti rend kérdése a reformáció *magyarországi* elterjedése során már a 16. században jelentkezett. A magyar anyanyelvű (evangélikus és református) gyülekezetek a reformáció átvételével elhagyták a misét is, egyszerűbb istentiszteleti formára térhettek át. A lutheri reformáció meghonosodásában jelentős szerepet vitt nemzetiségi gyülekezetek viszont kitartottak a Luther által javított miserend mellett. Schulek Tibor 1939-ben Bornemisza Péterről megjelentetett munkájában ezt írja: „(...) világosan kitűnik, hogy *Bornemisza* határozottan a liturgikus purizmus alapján állott, saját mindennapos ruhájában prédikált, oltárt, képeket mellőzött, az úrvacsorát asztal mellől, kenyérral osztotta. Ebben különösebb kifogás alá a reformáció oldala felől nem esett mindaddig, míg – alighanem a Rudolf trónra lépésével kezdődő katolikus nyomásnak hatása alatt – egyre többen célszerűnek nem látták tudatosan is megtartani a hagyományos szertartásokból mindazt, ami nem ellenkezett kimondottan az evangéliumi felfogásukkal. Egészen bizonyos, hogy a nemzetiségi területen ezek nagy gazdagságban gyakoroltattak még, de magyar vidéken (...) erősen sorvadásnak indultak.” (250. o.)

Schulek Tibor Bornemisza-könyvéből hadd idézzem még a következőket: „(...) (Bornemisza) állhatatosan kerülte a vitatkozásokat és a liturgikus kérdésben a legmeszebb menő engedményeket tette. (...) Ha ugyanis ezeket ott vezetik be újra, ahol azok már közben kimentek a szokásból, könnyen érdemszerző jelentőségre juthattak volna, eltekintve attól, hogy ilyen esetben valóban gerinctelenség látszatát kelthetnék Róma felé.

Síbolti Demeter (Bornemisza halála után utóda a püspökségben. T. O.) Fabricius Jánossal és a tót gyülekezetekkel akart közös szertartási gyakorlatban maradni, amelyek nem tértek el a régi tradícióktól. Bornemiszának tekintete viszont a magyarság zöme felé irányul, ahol már régen nem tartják az oltári liturgiát és a többi szertartást, azonban éppen Kálvin hatásának növekedésével tesznek egy nagy és Bornemiszáat sok reménnyel kecsegtető lépést Zwinglitől Luther felé.” (263. o.)

Az istentiszteleti rend kérdése tehát magyarországi evangélikus egyházunkban sem új. Különböző értékű tárból különböző minőségű ételt fogyaszthatunk. Ígyünk nem az edényt ízleli, hanem a benne levő étel minőségét. Ezzel a képpel élve: az istentisztelet *mint edény* az evangéliumot ízlelteti velünk. Az igei és a szentségi rész együtt nyújtja nekünk Isten minden emberi értelmet meg-

haladó szeretetét. Az oltári szentség az istentiszteletnek az igehirdetéssel együtt középpontja. Ezért tartozik elválaszthatatlanul egybe az egyházi úrvacsorai gyakorlatról a *Zeitzeichen* című folyóiratban megjelent cikk a mi istentiszteleti reformunk kérdésével. A középkori egyházi gyakorlattal szemben fellépő reformátor és a hagyományt őrző Róma kettősét látom leképeződni a történetkritikai írásmagyarázat művelői és a mai egyházi központok között. Ezt nemcsak Kűng-fordításaim kapcsán tapasztaltam. Nemrég került kezembe a múlt század végén elhunyt müncheni katolikus teológiai professzor, Josef Scharbert önéletrajza: *Fürchte dich nicht! Ich bin bei dir*. A könyv XII. fejezetében, „Lebenslauf bis zur Gegenwart” címmel nagyon finoman leírja, hogy tanulmányai során teológiai nézeteiben jelentkező bultmanni s egyéb hatások miatt milyen nehézségei voltak Rómában, s hogyan kellett véleményét azokról mintegy külső szemlélőként megfogalmaznia, hogy a római minősítés szemében még éppen igazhitűnek bizonyuljon („...ich habe in der Prüfung über Inspiration und Irrtumslosigkeit der Schrift grosse Schwierigkeiten gehabt, meine Meinung dazu noch als rechtläubig zu erwiesen.” 282. o.) Szándékosan mutattam rá egy nálunk nem közismert példára. Bátran kimondhatjuk, hogy a katolikus egyházban a megújulás erői jelen vannak, s az ökumenikus törekvések helyes iránya a mi egyházunkban nem az azonosulás, hanem inkább a kölcsönös megismerés, az egymás eltérése és az evangélium szolgálata.

Lassan a próbaév feléhez érkezünk. Nem kétséges: az új liturgiatervezet színre hozatala nagyon alkalmatlan időben történt. Viszonylag kis létszámunk egyházunkat sérülékenyebbé tette, mint a nagyobbakat. Templomaink többsége ugyanolyan gyéren látogatott, mint a 80-as években.

A politikai rendszerváltás nem hozott magával egyházi megújulást. De hiszen teológusként nem is gondolhattunk erre. Mindenesetre a legutóbbi népszámlálási adatok és az egyházak által nyilvántartott adatok figyelemre méltó különbsége egy a templomtól ugyan elszokott, de magát mégis vallásosnak nevező réteg jelentős növekedését jelzi, amelyet *autonóm vallásúnak* nevezhetnénk, mert ez maga szabja meg, hogy egyháza (felekezete) hittételeiből mit vállal és mit nem. Ez a felismerés elvezet ahhoz is, hogy számot kell vetnünk egy másik erő hatásával, azok tartoznak ide, akiket belsőleg, lelkileg – esetleg már régóta – nem kötnek az egyház tanításai, de valamelyik felekezethez tartozásukat erkölcsi vagy politikai érdekből kifejezik.

Akik közülünk az istentiszteleti rendnek számunkra idegenszerű összeállításán dolgoztak, bizonyosan egyházunk megújulásának érdekében tették ezt. De az istentiszteleti rend, a liturgia *erre nem alkalmas*. A liturgia az egyházra, a felekezetekre nézve csak másodlagosan jellemző szertartások körébe tartozik. Nem érinti hitvallásainkat az, hogy milyen az istentiszteleteink rendje. Az a fontos, hogy tartalmuk ne álljon ellentétben az evangéliummal. Zeneileg képzett embereknek bizonyára tetszik.

De ez nagyon kis létszámú réteg gyülekezeteinkben, a többség nem ezt igényli, hanem a jó igehirdetést.

Az evangélikus egyház szellemi határait jóval túlhaladó történetkritikai írásmagyarázat három évszázadával kiérdemelte „a protestáns teológiatörténet remeke” nevet. Kutatásainak eredménye *néha nem egyezik*, vagy nem pontosan egyezik azzal, amit az egyház vagy éppen a mi gyülekezeteink tagjai tanultak és rendíthetetlennek hisznek. Ilyenkor jön létre az a feszültség, ami egyeseknek az egyháztól való elszakadásához, vagy tömegek érintettsége esetén az egyház kettészakadásához vezethet, amint az korábban, a 16. században a reformáció idején történt. Az egyház történetében sajnos újra meg újra érvényesül az „ecclesia semper reformari debet” reformátori alaptétele. Ez nemcsak az eklézsiára, hanem az élet minden területére érvényes: a kultúrára, a törvényekre, a tudományra, rendre és szokásokra az idők folyamán új és új rétegek rakódnak, eltakarják, megváltoztatják, néha felismerhetlenné teszik azt. (Lelkészek között csak a „Nestlé”-t kell említenem. Annak apparátusa nyilvánvalóvá teszi, hogy a régi bibliai kódexek szövegében a kétségbevonhatatlanul jóakarátú, hívő igyekezet milyen téves változtatásokat

eredményezett.) A történetkritikai írásmagyarázat azonban rendeltetésének tekinti az önbírálatot is. Ez pedig nagyon fájdalmas tud lenni, sőt megbotránkoztató is lehet. A Biblia olvasóinak körében sok olyan, egyedül önmagát igazi hívőnek tartó kegyes személy van, aki azokat a lelkeseket, akik a bibliakritika szellemében tanultakat gyülekezeti szolgálatuk során érvényesítették, hitetlennek minősítette.

A dilemma abban van, hogy liturgiai bizottságunk vissza akarja vezetni egyházunkat a 21. századból a Luther által is használt 16. századbeli istentiszteleti rendhez. A történetkritikai írásmagyarázat viszont – mint feljebb láttuk – eljutott arra a megállapításra, hogy az úrvacsora ünneplésének jelenlegi gyakorlatával az egyház eltávolodott Jézus utolsó vacsorájától. A szakma művelői élesen fogalmaznak, amikor azt mondják, hogy mai úrvacsorai gyakorlatunknak nincs köze Jézus utolsó vacsorájához: „Egy kultikus ünnep lépett Isten országának nagy vacsorája helyébe.” Az istentiszteleti reform bevezetésével kanonizálunk, *bebetonozunk* egy úrvacsorai rendet is, amelyet a történetkritikai írásmagyarázat már egy ideje – nagyon óvatosan megfogalmazva – kétségessé tett.

SZABÓ-PAP GABRIELLA

A régi és az új liturgiáról – egy hívő gondolatai

Alapelvként három dolgot látok szükségesnek előrebocsátani.

Úgy vélem, hogy amikor az új liturgiáról vitatkozunk, mi, világiak gyakran tévedésbe esünk, mert helytelenül értelmezzük az egyetemes papság elvét. Bármilyen széleskörű teológiai ismeretekkel rendelkezünk, bármilyen hosszú és bármilyen elmélyült hitéleti tapasztalatunk van, a teológiai szakkérdések taglalására nem vállalkozhatunk. Illetékességünknek határt szab az, hogy nem vagyunk felszentelt lelkesek. (Vajon mit szólna egy mérnök, ha egy pedagógus véleményezné a statikai számításokat?) Tiszteletet a szaktudásnak és az isteni elhivatásnak!

Miről mondhatunk akkor véleményt ebben a vitában mi, az egyház *világi* tagjai? Arról, amiről mi, és csakis mi tudunk nyilatkozni, papjaink nem. Arról ugyanis, *hogyan tölti be funkcióját az új liturgia? Hogyan hat ránk, a befogadókra?* Mennyire segít bennünket abban, hogy odahagyva a napi gondokat, fel tudjunk emelkedni az igehirdetés és az úrvacsoravétel lelki-szellemi magaslatára, hogy teljes mélységében be tudjuk fogadni az Ige üzenetét,

méltó módon tudjunk élni az úrvacsora áldásával, és így gazdagodva találjunk vissza a napi életünkhöz? Így lesz áldássá az istentisztelet egész életvitelünkre. Ezeknek az érzéseknek és tapasztalatoknak útjára kell figyelniük, amikor a régi és az új liturgiát egybevetjük és véleményt formálunk.

Jelzést kell adnunk arról is, hogy *saját közösségünk hogyan viszonyul az evangélikus tradícióhoz*. Vannak erősen hagyományörző közösségek, főként vegyes lakosságú, kisebb településeken, és vannak kevésbé tradicionális, a szokatlan formákra nyitottabb közösségek. A templom mindenki lelki otthona. Az istentisztelet formai megoldásainak is az otthon békességét kell adnia.

Végül arról, hogy a vitákban gyakran elmarasztaló értelemben használják a „katolikus” jelzőt. Az ökumené szellemében én ettől tartózkodnék. Ami szokatlan, más felekezetek gyakorlatából származó, hagyományainktól eltérő elem, esetleg valami új megoldás, arra mondhatjuk viszont, hogy *idegen* tőlünk. Az evangélikus ember nyitott szemléletére jellemző, hogy ami idegen, azt nem uta-

sítja el, hanem megvizsgálja, mérlegeli hite mércéjén, és aztán dönti el, mit tegyen ezzel az idegen dologgal vagy jelenséggel. Lehet, hogy teljes egészében elfogadhatónak látja. Lehet, hogy módosításokkal, többé-kevésbé átalakítja az idegent, végül is el tudja fogadni. És lehet, hogy arra az álláspontja jut, hogy ennek a dolognak létezését türelemmel elviseli, de ő maga nem kíván élni vele, távol tartja magától.

Ilyen döntést hozunk magunkban az új liturgiában megjelenő, idegennek érzett elemekről is.

Ezek után vizsgáljuk meg az új liturgia kipróbálása tényét, körülményeit!

Közegyházi kérdések iránt érdeklődők előtt ismert tény, hogy immár évek óta folynak olyan munkálatok, melyek célja a liturgia megújítása. Számunkra, hívők számára ez gyakorlatilag a vasárnapi és az ünnepi istentisztelet menetének, az ott elhangzó „standard” szövegeknek megváltoztatását jelenti.

Kezdetektől fogva kérdés bennem, hogy valóban szükség van-e erre. A vasárnapi istentisztelet énekverses rendje, ahogyan énekeskönyvünkben az „A” megjelöléssel szerepel, mintegy hetven éve került bevezetésre. Több generáció ezen nőtt fel, és ahol gondos lelkesi munka folyik, ott a gyülekezetek jól ismerik az egyes elemeket és azok értelmét, funkcióját. Otthonosan mozognak a hívek ebben a közegben. Vagy mégsem?

Egy ponton ugyanis probléma mutatkozik: sajnálatos módon éppen az úrvacsora tekintetében. Jelen sorok írója olyan gyülekezet tagja, ahol az úrvacsora természetes része az istentiszteletnek, minden alkalommal lehet élni vele, a lelkészek pedig gondot fordítanak arra, hogy a hívek mindazt tudják, amit az úrvacsoráról egy evangélikusnak tudnia kell. Szomorú szívvel, megdöbbenéssel olvastam néhány éve Ribár János esperes úr cikkét a *Lelkipásztorban*, amelyben arról írt, hogy vannak olyan vidékek hazánkban, ahol jóformán nem is tudják a hívek, mi az úrvacsora, és csak évente néhány alkalommal van úrvacsoraosztás. *Ha az egyház megújulását akarjuk, hát nem az a legfontosabb feladatok egyike, hogy az ilyen helyzeteket felszámoljuk? Talán mégsem a liturgiát, hanem a hitről való ismeretek terjesztését, a lelkesi szolgálatot kellene inkább megújítani?*

Évek óta részt veszek olyan beszélgetéseken, amelyek témája az egyház megújulása. Sok helyen, sok fontos gondolat merült fel. Egyről soha nem esett szó: az istentisztelet liturgiájának megújításáról. Nem véletlen, hogy erre senki sem gondolt. Lehetséges, hogy azért, mert senki nem érezte ezt valós igénynek! Marad tehát a kérdés: hogyan bizonyítható, hogy az istentisztelet menetének új formájára szükség lenne? Azok, akikre irányul, a befogadók, a hívek jeleztek valaha ilyen igényt?

Igen, tudunk arról, hogy a fiatalok részéről merültek fel ilyen gondolatok. A mai ember az információk, az élmények zuhatagában él. Akinek nincs elegendő élettapasztalata, azt ez magával ragadja. Divatjelenség. Az egyház

azonban az örök értékek letéteményese. Az elmélyedése, a lélek elcsendesedése, hogy Isten szavát mindenkor meghallja a gyarló emberi fül. Mikor teszünk jót az utánunk következőkkel: ha minden eszközzel arra törekszünk, hogy bevigyük őket a templomba, vagy akkor, ha elmélyült lelki élet megélésének technikájára tanítjuk meg őket? A bennem élő örök pedagógus azt mondja: nevelni! tanítani! értéket közvetíteni!

Marad tehát az első kérdés: van-e valós igény a hívek körében a rendszeres istentisztelet rendjének megváltoztatására? Ki tudja-e mondani valaki hitelességgel az igent? És ha nem, akkor miért került ez napirendre, más, fontos kérdések helyett?

A kérdést továbbvive vizsgáljuk meg, *mikor, milyen időszakban* került elő ez a reformkísérlet. Próbálkozások már voltak korábban is, például az országos találkozón, vagy néhány más ünnepi alkalommal, például a Deák téren. Mindannyiszor hangoztak el kritikus észrevételek, sajnos többnyire nem kellően meggondolt formában, és így könnyen hátrítani lehetett a kritikákat.

2003 novemberének utolsó napjaiban kapták meg az úgynevezett próbagyülekezetek az új liturgia leírását, azaz, hogy adventben, tehát az egyházi év kezdetétől induljanak meg azok az istentiszteletek, amelyekben a hívek ismerkedhetnek a gyakorlatban is az új liturgiával. *Jóformán egyik napról a másikra!* Sok esetben még arra sem volt idő, hogy a presbitériumok állást foglalhassanak arról, vállalja-e a felkérést a gyülekezet! Az egyházi demokrácia érvényesülésének nem vált előnyére ez a módszer és ez az időzítés.

Köztudott, hogy adventben és karácsonykor a szokásosnál többen jönnek el a templomba. Azok, akik 2003 decemberében hosszú idő után újra eljöttek, azt tapasztalhatták, hogy a gyülekezet és a lelkész botladozik a szokatlan, új liturgia útvesztőiben. Nemigen lehetett vonzó élmény! Bölcs döntés volt több helyen az új liturgia kipróbálásának felfüggesztése a karácsonyi istentiszteleteken. *Az adventre való időzítés tehát szintén szerencsétlen megoldásnak bizonyult.*

Tágabb idő-dimenzióban vizsgálva az új liturgia bevezetésének ügyét, fordítsunk figyelmet a magyar társadalom jelenlegi állapotára is. Az 1990-ben történt rendszerváltáskor – mint azt Andrásfalvy Bertalan akkori miniszter mondta egy kötetlen beszélgetés során – ingyen az ölnkbe hullott a szabadság, de ezért utólag kellett megszenvednünk. Sok jó dolog mellett meg kellett szokni az új életformát is, amibe ugyanúgy belefér az egzisztenciális bizonytalanság, mint az új vagyoni formák megjelenése, vagy a parttalan liberalizmus jelenségei és sok minden más, amihez nem lehet egyik napról a másikra hozzászokni. A magyar társadalom nagy próbatételen ment keresztül az elmúlt 15 évben, ugyanúgy, mint az ötvenes évek elején. Társadalmunknak ebben az embert próbáló időszakában mindenki keresi azt és kapaszkodik abba, ami felzaklatott, fájó lelkének nyugalmat ad. Ki elkallódik a haj-

léktalanok, a kábítószerek, az elvándorlók közt, ki be-
szédül egy szektába – ki pedig meghallja Krisztus hívó
szavát és megtalálja az ő békességét a lelki otthonban, az
egyházban.

Most az ország újabb életmódváltás előtt áll: az Európai
Unióhoz való csatlakozás *újabb lelki-szellemi erőpróba* elé
állít mindenkit. Ismét sok, lelkileg nehezen feldolgozható
újdonsághoz kell hozzászokniuk az embereknek. Szükség-
ünk van arra az erőre, amit csak Urunktól kaphatunk meg,
szükségünk van békességes háttérre, hogy a küzdel-
mekben meg tudjuk állni a helyünket.

Most kell feldúlni a lelki otthon békességét, belső vitát
kiváltó reformokkal?

Most kell új terheket tenni az emberek vállára?

Most kell elvárni az egyház népétől, hogy lelki otthoná-
ban is újhoz legyen kénytelen hozzászokni?

Most, amikor az egyházfenntartás anyagi terheit a ko-
rábbinál nagyobb mértékben vállalnia kell a hívőknek?

Sokszorosan rossz az időzítés!

Vizsgáljuk meg röviden a *módszereket is*. A kipróbálás
gondolata méltánylandó lenne, ha nem puccsszerűen zú-
dul rá a gyülekezetekre, mint fentebb említettem. Több ad-
minisztratív hibával történt ez is. Személyes tapasztala-
tom ezekről nincs, csupán másodlagos közlésekből hallani
ezekről, de a tényeket megerősíti Ittész János püspök úr
üzenete a Fraterneten, amelyben megköveti az érintetteket
az adminisztratív hibákért. Sajnos az adminisztratív hi-
bákból adódóan az egyházi sajtóban megjelent híradások-
ba is pontatlanságok, csúsztatások kerültek be.

Bár kipróbálásról van szó, igen erős a rábeszélés, a rá-
hatás különféle eszközökkel. Nyájas, szép szavak: majd
megszokjátok, majd megszeretitek, csak idő kell... *Kény-
szerítésnek érezhető ez* bizony, akárhogy is nézzük. Éppen
csak a szocializmus legjellemzőbb mondata nem hangzik
el: ez van, ezt kell szeretni! (Bárcsak megcáfolna valaki!)

Az 1990 óta eltelt években azonban az új életforma ré-
szeként az emberek azt is megtapasztalták, hogy vannak
demokratikus jogaik, amelyeket gyakorolni is kívánnak. A
látszat-demokrácia jelenségei láttán jogos az aggodalom,
hogy az érintettek „a lábukkal szavaznak”, azaz elhagyják
az egyházat, vagy más felekezethez csatlakoznak. Ennek
már látni első jeleit. Félő, hogy további jelei az egyházfi-
nanszírozás terén mutatkoznak meg: eddig is csak a hívek
egyharmada ajánlotta fel személyi jövedelemadója 2x1%-
át a Magyarországi Evangélikus Egyház javára. Ha ez to-
vább csökken, az állami támogatás is csökken.

A nem megfelelő módszerek következményeivel számol-
ni kell! Ma már nem lehet úgy bánni az emberekkel, mint
15–20 évvel ezelőtt!

A továbbiakban *az új liturgiát mint tényezőt vizsgálom*.

Mennyiben nevezhető újnak ez a liturgia? Bevallottan,
vállaltan alkalmaz ókeresztény és Luther korabeli elemeket
a „régiben”, tehát a körülbelül hetven éve használt helyett. Mi
akkor az új és mi akkor a régi? Az új liturgia tehát inkább
elnevezés, megkülönböztetésül a most használttól.

Mi most – ki tudja, miért – reformot akarunk. (Aka-
runk?) A reform keretében újdonságképpen előveszünk
ősi formákat, melyek az időközbeni változások, a saját
hagyományaink alakulása miatt idegenné váltak. Idegen-
né, mert túl távoliak időben, és túl messzire esnek azoktól
a hagyományainktól, amelyeket magunkénak érzünk és
amelyek evangélikus identitástudatunk alapjait képezik.

Melyek azok a pontok, amelyeket *befogadóként a legin-
kább problematikusnak érzek*, sok beszélgetőtársamhoz
hasonlóan? A rövideg kedvéért használok a mai liturgia
és az új liturgia kifejezéseket. Gyakorlati okból az új litur-
gia tervezetének csak a neménekelt változatát vizsgálom,
mivel az egyértelmű, hogy megfelelő zenei képzettség és
szakember hiányában az énekelt verzió csak nagyon kevés
gyülekezetben „teljesíthető”. (Hány olyan lelkészünk van
egyáltalán, aki együtt énekel a gyülekezettel?)

Minden alkalommal azzal az örömmel indulok el az is-
tentiszteletre, hogy okos szót, jó szót, Isten igéjét hallha-
tom, és együtt lehetek testvéreimmel az Ige hallgatásában
és az Úr szent asztala körül. Mégsem könnyű átkapcsolni
az „odakintről” az „idebentre”, azaz letenni gondolatban a
napi ügyeket és a lélek belső dolgaira áttérni, azokra figyel-
ni. Kell néhány perc már a harangozás előtt is, hiszen az
emberi lélek nem úgy működik, mint a villanykapcsoló!

Amikor a lelkész bejön és letérdel az oltár elé, csendben
vele imádkozom: „Uram, áldd meg ezt a hű szolgálodat, adj
a szájára olyan szavakat, hogy azokat gondolatban haza-
vihessem!” A gyülekezeti ének, amelynek szövege is gyak-
ran érdekes impulzusokat ad a hitről való elmélkedéshez
– az evangélikus korálnak gyakran a harmadik versszaká-
ban bukkan fel a legfontosabb gondolat! – ebben a ráhan-
golódásban sokat segít.

A következő szakaszban azonban az új liturgia megtöri
ezt az emelkedőben levő lelkiállapotot: mellbe vág azzal,
hogy bűnös voltomat szegezi nekem, és bűnvalló imád-
ságban kell megszólalnom az istentisztelet elején. Nem az
a baj, hogy oda az istentiszteletre érkezés öröme, hanem
az, hogy nehéz átváltani arra a nyilvánvaló, de szomorú
tényre, hogy bizony, bűnös ember vagyok. A mostani litur-
gia is tartalmaz erre vonatkozó részeket, de finomabban
adagolja, inkább emlékeztet, int, figyelmeztet – de számol
azzal, hogy bűnös voltom teljes mértékben való átéléséhez
a gondolatnak meg kell érnie bennem. Éppen bűnös vol-
tom miatt, mert a napi gondok közepette sokszor megfe-
ledkezem erről. A felszíntől (persze, persze, igen, bűnös
vagyok) a mélyebb gondolatig is el kell jutni: nem csak
mondani, hanem teljes, rettentő mélységében is felfogni
Istentől való elszakadottságomat és annak következmé-
nyeit. Kellő rávezetés, kellő idő és a gondolat megérése
nélkül csak „illemből”, mechanikusan, gyakran átélés nél-
kül, bizony, őszintétlenül elmondott üres szöveg a bűnval-
ló imádság az istentisztelet elején – ha pedig a gyónási
kérdésekre való válaszolás az istentisztelet elejére kerül,
az előbb elmondottak miatt végképp valódi tartalom nél-
küli elemmé válik.

Igencsak olcsón kaphatónak látszik a bűnbocsánat így! És mi lesz azokkal, akik csak később, például az igehirdetés hatására ébrednek rá arra, mit is jelent a bűnvallás és a bűnbocsánat öröme, mi is az, hogy lelki terheinket valóban letéve, felszabadult örömmel vehetjük az úrvacsorát! Az új liturgiának ez a megoldása elveszi azt a szent megrendülést és az áron adott örömet, ami a mostani liturgiát követve az úrvacsoravételrel jár – nekünk, híveknek.

Logikailag és érzelmileg is hiányzik viszont az istentisztelet elejéről az Apostoli Hitvallás közös elmondása. Tartalmas és lelkileg finoman ráhangoló motívum az istentisztelet kezdeti szakaszában (önmagunknak is, ismételten) leszögezni: miben is hiszünk? Gondolatilag is hasznosul: az istentisztelet alatt felismerhető a hitvallás elemeinek kifejtése például az igehirdetésben Jézus tetteinek vagy tanításának magyarázatakor.

Ezt a finom lelki és logikai ráhangoló elemet helyettesíti az új liturgia egy mechanikusan ismétlődő párbeszéddel a lelkész és a gyülekezet között. Különösen kínos a gyülekezet válaszainak egyhangúsága, gépies, kötelező ismétlése. („Érdekes” Jézusnak mint Mária fiának magasztalása is. Én Jézusban Isten egyszülött Fiát tiszteltem és szerettem – Mária fia lehet akárki, de Isten Fia csak ő, egyedül.) *Ez a mechanikus felelgetős elem a leginkább idegen tőlünk, és ez nem véletlen. Kiváló módszer lehetett azokban a régi időkben, amikor a hívek többsége iskolázatlan, írástudatlan ember volt, és tanításukra a legjobb módszer az ismételtetés, a szajkózás volt. A protestáns ember műveltségével, gondolkodásmódjával teljesen ellentétes ez a módszer. Pedagógiai értelemben kifejezetten káros, hiszen elszoktat az elmélkedéstől, gondolataink változatos, önálló, esetleg a konkrét helyzethez is alkalmazott megfogalmazásától – attól, amire ma a mindennapjainkban égető szükség van! Ezért is elfogadhatatlan a mechanikus ismételtetés, még ha látszólag „aktivizálja” is a híveket. A modern pedagógiában alkalmazott úgynevezett interaktív módszer igencsak mást jelent!*

Ez a mechanikus felelgetős rész megbontja azt a szelíd, felfelé ívelő lelki folyamatot, amely a mostani liturgia egyik nagy értéke. Helyébe egy ritmustalan, oda-vissza mozgó lelki folyamat kerülne. Nem az alkotó belső csendet formálja bennünk, nem arra vezet, hogy önmagunkba nézzünk, a saját belső lelki folyamatunkra figyeljünk, hanem egy nyugtalan, formális, ide-oda hullámzó „szóváltást” idéz elő.

Ezért kifogásoljuk ezt a mechanikus-felelgetős elemet, és nem amiatt, hogy a római katolikus egyház gyakorlatából ismerős. Nekik legyen hitük szerint – de mi másképpen gondolkodunk, másképpen fejezzük ki hitünket. Meggyőződésem szerint: gondolatilag gazdagabban. Ez a gondolati gazdagság tesz bennünket *boldog* evangélikussokká.

Az új liturgia menetében folytatódik ez a mechanikus, idegennek érzett módszer, egészen az igehirdetésig, majd pedig utána is, és emiatt alkalmatlannak, hosszadalmas-

nak és funkciótlanak érzem. Nem vezet rá az úrvacsoravételre, elmarad a „szent remegés”, amiről korábban szoltam. Elmarad az elmélyedés, és *elmarad a legfontosabb: a szembesítés Isten színe előtt mindazzal, ami a lélek terhe és amitől van szabadulás.* A gyónási kérdések – személy szerint nekem címezve, Isten színe előtti őszinte szóra készítve – valóban kissé szigorúan hangzanak, de nagyon is szükséges elemek: el kell számolni dolgainkkal. (Kemény agy- és szívizom-munka alkalmanként!) Igen, mély megrendüléssel kell számot adnunk, és akkor boldogan, őszintén, átélten vallhatjuk: hiszünk a bűnbocsánatban és igyekezünk Isten akarata szerint élni ezután. Ez nem mechanikus válasz, mert mire erre a pontra elértünk a mostani liturgia menete szerint, az énekek, valamint az *igehirdetés révén olyan lelki magaslatra juthatunk el, hogy megérik bennünk a valódi gondolat: bűnös vagyok, de bánom bűneimet, tudom, hogy van bocsánat és irgalom. Tudom, teljes szívem mélyéből tudom és vallom, hogy kitől kaptam ezt a csodálatos ajándékot, miért és hogyan kaptam, és hogy mire kell használnom ezt a mindennapi életben.*

A mostani liturgia szelíd „levezető” elemei az úrvacsoraoasztás után, mind a lelkész záró imádsága (többé-kevésbé önállóan alakított szöveg), mind pedig az érzelmeket mindig jól vezérlő éneklés sokkal jobban szolgálják a lelki magaslatról a mindennapokhoz való visszatérést, mint az új liturgia szerint következő, ismét csak mechanikus ismételtető-felelgető szöveg.

A magam konklúziója ezért az, hogy ez a reformkísérlet túl messzire ment tartalmában: túl sok régi, mechanikus, szajkózó elemet tartalmaz, és megszünteti a mai istentiszteletünk elmélyült gondolati tartalmasságát, változatosságát. Ezért fogadja ellenkezés, és ezt megértéssel kellene tudomásul venniük a javaslat kidolgozóinak. Nagy ugrás helyett megfontolt, kisebb, kevesebb lépés az, amit egy szélesebb közösség megrázkódtatás nélkül be tud fogadni. Ilyen elem például a laikusok igeolvasása (kellő technikai előkészítés mellett), vagy a „pax” gyakorlatának bevezetése. (Igaz, hogy nekem semmi bajom a mellettem ülő kedves lélekkel, nem vele kellene valahogy megbékülnöm, hanem azzal, aki odakint ordibál, de nem árt egy kis gyakorlás arra, hogy kívülállóra is rá tudjak mosolyogni és azt tudjam mondani neki is: béke neked.)

És végül egy pillantás *a tradíció és az újdonság viszonyára!*

Néhány éve egy révfülöpi konferencián arról beszélgettünk, miért érezzük úgy, hogy jó evangélikusnak lenni. A válaszokból kibontakozott *az evangélikus identitás.* Ilyenek vagyunk mi, ezek vagyunk mi. Az identitástudat jelentős mértékben a hagyományokon alapul, tartást, biztonságérzetet ad a világ nehézségei közt járó embernek. Az identitástudat megzavarása vagy kényszerű megváltozása (például emigránsok esetében) súlyos lelki és gyakran testi (egészségi) problémákhoz vezet. Indokolt és értékelendő az identitáshoz és ezen keresztül a hagyomá-

nyokhoz való ragaszkodás. Ez egy helyénvaló pszichés védekezési technika. Ezt elítélni, kárhozhatni nem bölcs dolog. Aki megkísérli az identitástudatot szándékosan megzavarni, netán megtörni, az felmérhetetlen kárt okoz embertársának. Az új liturgia telibe találja a magyar evangélikusság identitástudatát, és ezért is, érthetően, komoly ellenérzéseket vált ki.

A vitákban gyakran használunk bizonyos jelzőket, sztereotip kifejezéseket. Ezek a tájékozatlanabbakat félrevezetik. A szavak mélyebb jelentését kell vizsgálnunk. Egy jelző lehet nagyon üres vagy hamis címke, attól függően, mi rejtőzik mögötte. Tanár koromban mindig rákérdeztem a tanítványaimnál a sztereotípiaként használt jelzőre: ez mit jelent? miért mondod ezt?

Ilyen sztereotip, könnyen félreértelmezhető címke az „új” meg a „rég”i” szó is.

Milyen sok „új”, modernként felmagasztalt dologról bizonyult be, hogy bizony nem jó, sőt káros! Gondoljunk csak a termelőszövetkezetekre, a szóképes olvasástanítási módszere – vagy éppen a mobiltelefonra, ami remek találmány, de ma már sok ember kikapcsolva tartja, mert elviselhetetlen, hogy minden percébe belecsörög egy hívás!

A „rég”i” nem feltétlenül a tespedés, az unalomig megszokott szinonimája. Ugyan ki indulna hegyi túrára az új cipőjében? Bizony, felveszi a kipróbált bakancsot, amiben biztosan áll a láb, és bír minden megterhelést! A nyugalom, a csend lehet a semmittevés, de lehet az alkotó gondolkodás jele is. A „megszokott” nem az „elkényelmesegett”, hanem gyakran a „kipróbált”, vagy a „hozzánk közel álló” szinonimája.

Mit kell közel hoznunk és kihez? Álljon itt Ferencsik János néhány mondata, amelyeket Wagner Parsifaljának operaházi bemutatója előtt írt le: „...nem szabad rohanó korunk örökös siettetésének engednünk. (...) Korszerűsége néha azt értik, hogy a művet közel kell hozni a hallgatósághoz. Holott szerintem a mindenkori hallgatóságnak kell közel jutnia a remekművekhez, vagyis felkészülten befogadni őket. (...) Ha a remekműveknek kijáró megbecsüléssel közelítünk hozzá, akkor minden néző számára nagy élmény lesz ez a rendkívüli remekmű.” Gondolom, az analógia világos.

Kik vagyunk, kiknek szól az istentisztelet, kit kell megszólítania a liturgiának és hogyan?

Hogy is felelhetünk erre, mikor legfeljebb gyülekezeti szinten vannak ismereteink a hívek szociológiai összetételéről? A 2000. évi népszámlálás adatainak feldolgozására – az ígéretek ellenére – még nem került sor. Még a belső népmozgásokat sem tudjuk követni. (Például középiskolából hova, merre mennek továbbtanulásra a fiatalok? Mi történik a katonákkal, a kórházi betegekkel, a börtönbe kerülőkkel? Hol, milyen lelkesítő szolgálatra van szükség?)

Éppen emiatt érzem hamisnak az érvelést a külföldi evangélikus egyházak gyakorlatára hivatkozva: más társadalmi közegben, más történelmi múlttal és más jelenkori fejlődési sajátosságok közepette kialakult közösségek módszereit nem célszerű mintaként kezelni, másolni, bár nem kétséges, hogy bizonyos tanulságokkal szolgálnak. Tény azonban, hogy a magyar evangélikusság elmélyült hitéletét és a gyülekezetek bensőséges, családi légkörét külföldi testvéreink elismeréssel emlegetik, vonzó példának tekintik.

Mennyire megalapozott így, most, ezekkel a problémákkal és ezekkel a módszerekkel egy liturgiai reform, amely máris megosztja az egyházat, elkeserít sok hívót?

Fontolóra lehet venni a liturgiai reform elhalasztását. Le lehet venni a napirendről. Így azonban kárba veszne sok munka, sok jó gondolat. Sokakban csalódást, ellenérzéseket kelthet. A jó kompromisszum elősegítheti a megbékélést, a jó döntést. Egyházi népszavazás aligha rendezhető a kérdés eldöntésére, ezért nyilvánvaló, hogy más megoldást kell keresni. A vita már most olyan mértékű ellentéteket idézett elő egyházunkban, hogy a kísérletezés folytatását problematikusnak érzem. Javasolható a kísérlet – esetleg ideiglenes – felfüggesztése. Ez alatt az idő alatt a liturgiai bizottság értékelhetné az időközben beérkezett véleményeket, és szükség esetén módosíthatná is a kipróbálásra kiküldött szöveget.

Távlatilag pedig javasolom fontolóra venni azt a megoldást, hogy 2005-től két, egymással teológiai szempontból egyenértékűnek tekintett istentiszteleti liturgia használatát engedélyezzék püspökeink. Az egyik lehetne a mostani, tehát az énekeskönyvben „A” jelzésű énekverses rend úrvacsorai résszel együtt, a másik pedig egy új, amely a jelenleg kipróbálásra kiosztott megoldásokból lenne kialakítható. (Mint ismeretes, az új énekelt liturgia alkalmazása csak ott lehetséges, ahol a kántor, a lelkész és a gyülekezet is képes a zenei feladatok megoldására.)

A két alternatíva közül a gyülekezetek (presbitériumi vagy akár közgyűlési döntéssel) szabadon választhatnák meg, melyik liturgiát használják istentiszteleteiken. Erről a püspököt és az esperest értesítenék. A gyülekezet döntése esetleg időszakonként felülvizsgálható lenne.

Ez a megoldás

– tiszteletben tartaná a püspökök döntési jogát a liturgia kérdésében;

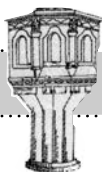
– kielégítené azoknak az igényeit, akik valami újra vágnak, de nem zaklatná fel azokat, akik a mostani formát jobban kedvelik;

– békességet hozna a gyülekezetekben;

– nem tenné hiábavalóvá a liturgiai bizottság munkájának eredményeit.

Békességet, elmélyült hitéletet mindenkinek!

(2004. február 7.)

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE

• Jn 17,1–10

Jézus, az imádkozó főpap

„Az őskeresztény időre visszanyúló egyházi tradíció a helyettes szenvedést fogalmazza meg Jézus papságának fogalmával. Az óprotestáns dogmatika a papi funkcióban megkülönböztette a satisfactiot és az intercessiot: a satisfactio Jézus aktív törvénytartása és a kereszten viselt szenvedése által történt meg, az az intercessio pedig abban, hogy az Atya elé járult értünk a kereszten szerzett elégtétel alapján. Az intercessio sajátosan a felmagasztalt Krisztus papi funkciója, mivel a kereszten elvégzett áldozat lesz érvényes, elégtételt jelentő az Atya előtt értünk. De alkalmilag mégis joggal értelmezték a földi Jézus közbenjáró imádságát, értünk való közbenjárását intercessióként. Ezzel szemben a satisfactio aktusa a dogmatikai tradíció értelmében teljességgel Jézus földi életére tartozik. A Jézus papi tisztéről szóló tanításnak két újszövetségi gyökere van: Jézusnak kifejezetten főpapként való említése és kereszthalálának értünk történt engesztelő áldozatként való értelmezése.”¹

Jn 17 alapján Jézus főpapi tisztéből az intercessiora kell elsősorban figyelni. A fejezet címe: Jézus főpapi imádsága. A golgotai kereszthalálra készülő Jézus imádsága egyszerre szól az imádságot hallgató mennyei Atyának és a jelenlévő tanítványoknak, hiszen a hallott imádság tanítássá lesz számukra.

A főpapi imádság szakaszai:

1. Imádság az Atya és a Fiú dicsőségéért.
2. Imádság a tanítványok Krisztusban és az Atyában való megmaradásáért.
3. Imádság a világban élő tanítványokért és a tanítványok világban végzett szolgálatáért.

¹ Pannenberg, W.: *Grundzüge der Christologie*.

4. Imádság a tanítványok tanítványaiért és az egyház egységéért.

5. Imádság, hogy a tanítványok ott legyenek a Fiúval együtt az Atya ismeretében, jelenlétében.

Mindezekben a gondolatokban benne van Krisztus gyülekezetének a hitvallása is. Nemcsak az a fontos, hogy Krisztus kereszthalála hogyan és miért satisfactio, hogyan értelmezik a satisfactiot a tanítványok, hanem az is fontos, hogy a későbbi nemzedékeket, a Krisztus halálának és feltámadásának tényére épülő egyházat hogyan őrzi meg a koinoniában, hogyan vezeti, tisztítja, szenteli meg az egyház Ura.

Az elégtétel, a satisfactio időhöz kötött esemény. Az Ószövetségben újra és újra ismétlődik. A Zsidókhoz írt levél szerint Jézus esetében egyszer s mindenkorra szóló.

Erre épül a másik főpapi funkció, az intercessio, amely állandóan tart, ezért állandó erőforrás a gyülekezet számára. Általa Jézus az elkészített utat járhatóvá, szabaddá teszi.

A szinoptikus evangéliumokban a koinonia kulcsszava a követés, Krisztus követése. Erre szólít, erre segít. A páli levelekben a Krisztussal lenni, Krisztusban lenni kifejezést találjuk. Jánosnál: ti megismertétek az igazságot, halljátok a jó Pásztor hangját, szentek vagytok, tiszták vagytok. Jézus azért imádkozik, hogy ez így legyen nemzedékről nemzedékre.

A tanúk átérték a satisfactio eseményét, a következő nemzedékek hallják és olvassák ennek a tényét. Miközben itt, ebben a világban kell megmaradni Jézussal és Jézusban, és itt kell a szolgálatot betölteni. Ezért hallják a tanúk a főpapi imádság szavait, ezért kell átadniuk a következő nemzedékeknek: *Szenteld meg őket az igazsággal: a te igéd igazság. Ahogyan engem elküldtél a világba, én is elküldöm őket a világba, én őrtük odaszentelem magamat, hogy ők is megszentelődjenek az igazsággal.* (17–19. versek)

János evangéliuma a főpapi imádsággal vezeti be a szenvedéstörténetet. Elhangzik: *odaszentelem magamat* – utána következik a Főpap áldozatának leírása.

Exegézis

1. v. *Tekintetét az égre emelve*: egész lényével Isten felé fordult. *Atyám*: még az 5., 11., 21., 24. és 25. versekben is használja ezt a megszólítást. *Eljött az óra*: a szenvedés órája, amelyet az Atya rendelt el az ő számára. *Dicsőítsd meg a te Fiadat*: a szenvedésben való megtartásra, áldozatának elfogadására, feltámasztására, az örök dicsőségbe való visszatérésére vonatkozó kérés.

2. v. *Hatalmat adtál neki minden halandó felett*. a) Van hatalma ítéletre. (Jn 5,27) b) Odaadni és visszavenni az életét. (Jn 10,18) c) Örök életet adni azoknak, akiket a Atya neki adott. (Jn 17,2)

3. v. *Az örök élet*: az egyedül igaz Istennek az ő Fia általi megismerése. Aki ismeri Istent, annak személyes kapcsolata van vele. Ez a kapcsolat lehet örök. Itt, a földön kezdődik el, Isten örök országában teljesedik ki.

4–5. v. *Én megdicsőítettelek*: ebbe beletartozik tanítása, beletartoznak csodái és halálig való engedelmissége is. Jézus célhoz érve visszatér abba a dicsőségbe, ahonnan eljött ebbe világba.

6–8. v. *Akiket nekem adtál*: a tanítványokat Jézus imádságban kéri el az Atyától. *Kijelentettem a te nevedet*. A név valakinek a lényegét fejezte ki (például Jákób: csaló). Isten nevének titokzatos négy betűjét – JHVH – sokan nem is ismerték. Kimondani évente egyszer csak a főpapnak volt szabad. Az Adonáj szót használták, ami Urat jelent. „Amikor Jézus így imádkozik: *Kijelentettem* (kinyilatkoztattam) *a te nevedet*, nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy szabaddá tette az utat Isten nevéhez, lényéhez, kinyitotta az Istenhez vezető ajtót (...) azt jelenti, hogy ismerhetjük, kimondhatjuk és segítségül hívhatjuk Isten nevét.”²

9–10. v. Tanítványaiért imádkozik, nem a világért. Mintha ellentmondana a 3,16-nak: *Úgy szerette Isten a világot*... „A világ megmentésének eszköze az anyaszentegyház. Ezért amikor Jézus csak az egyházért könyörög, akkor benne a világ megmentésének Istentől rendelt eszközéért könyörög.”³

Megdicsőítetem őbennük. Schlatter: „a tanítványokon mérhető le, kicsoda Jézus.”

„A korábbi időszakban Isten az emberek között lakott, és megmutatta dicsőségét. Jézusban láthatóvá vált Isten dicsősége (vö. 1,14). Akkor Krisztus tanítványai dicsőítették őt: *megdicsőítetem őbennük*, most az egyház korszakában a Szentlélek dicsőíti meg a Fiút (16,14) és a hívőknek is az a dolguk, hogy megdicsőítsék a Fiút. (Ef 1,12)”⁴

² Gyököcssy Endre: *János evangéliuma*.

³ *Lelkipásztor* 1961.

Az igehirdetéshez

Szenháromság vasárnapján hangzik Isten igéje. A szentháromságtan titkát nem tudjuk megfejteni. Így tanultuk Nagy Gyula nyugalmazott püspök úrtól, aki nekünk dogmatika professzorunk volt: „Az egyház szentháromsági dogmájának nem az a célja és értelme, hogy ezt a misztériumot megfejtse, elfogadhatóvá tegye vagy megmagyarázza, hanem az, hogy útját állja a kinyilatkoztatás igazságát meghamisító, elferdítő téves tanításoknak. A titok azonban maradjon meg Isten imádandó titkának. Augustinus találó szavaival: tres personae, non ut illud diceretur, sed ne taceretur.”⁵

Vázlat

Az imádkozó Jézus

1. Az Atya felé fordul, de úgy, hogy a legteljesebb mértékben tekintettel van tanítványaira.

– Tanítja őket imádkozni

– Értük könyörög

2. Bizalommal és alázattal szól.

– Atyám

– Elfogadja az idői döntést

3. Kéri, hogy az a dicsőség, amely a mennyben az övé volt, nyilvánvalóvá legyen mindabban, ami itt a földön még rá vár.

4. Küldetésének teljesülése számunkra az örök élet.

– Ebben részesülnek a követők (apostolok)

– Ebben részesülnek a követők követői (mindmáig és az idők végezetéig)

FELHASZNÁLT IRODALOM

Pannenberg, W.: *Grundzüge der Christologie*.

Gyököcssy Endre: *János evangéliuma*.

Lelkipásztor 1961.

A Biblia ismerete. Kommentársorozat VI.

Nagy Gyula: *Dogmatika jegyzet*. 1965.

Bozorády Zoltánné

⁴ *A Biblia ismerete*. Kommentársorozat VI.

⁵ Nagy Gyula: *Dogmatika jegyzet*. 1965.

Exegetikai megjegyzések

Perikópánk megértése elválaszthatatlan az evangélium 5. fejezetében leírt gyógyítási történetől (a 38 éve beteg kapja vissza Jézus által egészségét¹), illetve a hozzá kapcsolódó teológiai vitától. János jellegzetes szerkesztési stílusával találkozunk ebben az esetben is, amikor egy eseményt szinte jegyzőkönyvi alapossággal rögzít, majd fokozatosan eltűnnek az *itt és most* jellemzői, és a kinyilatkoztatás lélegzetelállító magasságába repíti az olvasót. Mint amikor repülővel utazik az ember. Minden a legnagyobb rendben történik (helyfoglalás, útlevel- és vámvizsgálat stb.), majd felbőgnek a hajtóművek, és a felhők magasságából csodálkozhatunk rá hétköznapjaink kicsinységére, és nyílnak ki előttünk a végtelen kapui.

A szombati gyógyítás botrányát követő vita három téma, kérdés köré csoportosul.²

1. Jézus tekintélyének az alapja (19–30); 2. Isten tanúskodik a Fiúról (31–40); 3. a zsidók hitelenségének oka (41–47).

Igehirdetési alapigénk szorosan kapcsolódik ehhez a részhez. Kortörténeti szempontból komoly segítséget jelentene, ha pontosan be tudnánk azonosítani azt, hogy ki az a „más”, akiről Jézus beszél. A szakasz magyarázatának történetében sok kísérlet született arra, hogy konkrét történeti személyt értsenek a célzáson (W. Bauer: Bar-Kochba, W. Gericke: Néró), a szöveg összefüggéseiből úgy tűnik azonban, hogy Jézus inkább azokról beszél, akik a vallásosság felhasználásával jogtalanul nevet szereznek. A zsidóság hitelenségének gyökere az, hogy nincs meg bennük az Isten szeretete. (42. vers, „Itt elsősorban az Isten iránti szeretetről van szó, és nem arról, amit Isten ajándékozott.”³)

A Prológus gondolatai igazolódna ennél a résznél: bár Jézust az Atya küldte, ennek ellenére nem fogadják be őt. Ennek oka pedig az, hogy csak emberektől fogadnak el dicsőséget, sikert, és ez a Krisztus-hit akadályává válik. „A 44. versben a két kép (a dicsőség egymástól való elfogadása és az isteni elismerés nem keresése) szorosan egybetartozik. Ez még világosabbá válik majd a Pilátus előtti perben: itt a zsidók lemondanak arról, hogy Isten népe legyenek, csupán azért, mert a római császárhoz hű népek akarnak mutatkozni (19,15). Pilátus is azért akadályozza

¹ Két fontos gyógyítási történetet olvashatunk Jn evangéliumában: a betesdaít és a vakon születettét. Míg az első „csak” testileg gyógyul meg, mert valójában ő lesz Jézus első feljelentője (5,15), addig a másiknak hite is meggyógyul, hiszen felteszi az evangélium számára is a legdöntőbb kérdést: „Ki az, Uram, hogy higgyek benne?” (9,36)

² Schwank, Benedikt: *János*. Agapé. Szeged, 2001.

³ Schwank, Benedikt, i. m. 223. o.

Jézus lelki útját, mert neki elsősorban az a fontos, hogy a »császár barátja« maradjon (19,12).”⁴

A 45. versben a zsidók hitetlen magatartását Jézus most az Írásokra hivatkozva ítéli el. Mondanivalójában visszanyúl a 38. vers megállapításához: ti az Írásokban kerestek életet, és engem – mint a mózesi törvény megszegőjét – figyelemre sem méltattok. Mégis az Írások emberi szerzője, Mózes lesz a vádlójuk, az, „akiben bíztok”.

A 46. versben a vádlókból vádlottak lesznek: ők, akik Jézust a mózesi könyvek alapján vádolják, ugyanazon Írások alapján kerülnek vád alá: nem ismerik fel a mózesi könyvek prófétai, Messiást hirdető, Krisztusra vonatkozó horderejét, mert kutatják ugyan őket, de nem hittel.

A 47. versben az „énrólam írt” rövid mondat az Ószövegség keresztény értelmezésének alapelvét mondja ki, és egyetlen kijelentéssel „keresztény tulajdonba” veszi. Krisztus maga az Írások végső értelme.⁵

Összegezve. „Az ötödik fejezet nagy krisztusi beszéde befejeződött, de a benne megfogalmazott tanítások a továbbiakban még majd többször visszatérnek. Krisztus úgy mutatkozott be ebben, mint aki az Atyával való egységben, de az emberek nyújtotta elismerés híján cselekszik (5,17-től). Az emberi dicséret nem volt számára fontos (5,41). *Lemondott a földi sikerekről.* Megszoktuk, hogy Krisztust a keresztények példaképeként emlegessük. Ennek ellenére túlzottan fontosnak tartjuk, hogy a »mai világ« tetszését elnyerjük. Manapság gyakran tesszük fel az aggódó kérdést: hogyan érhetné el üzenetünk szavakban, cikkekben vagy a hírközlő eszközökön keresztül a »hallgatók« körét, és hogyan lehetne kevés energiával »valamit elérni«. Úgy tűnik, hogy ez a sikerhajhászás a »modern világban« nem egészen egyezik a Biblia szellemével. Kérdés, hogy ha Krisztus példája alapján tájékozódunk, milyen értelemben kell a világgal és e világ embereivel törődnünk.”⁶

Meditáció

Az írásmagyarázat eredményéből teljesen világos, hogy igen erőteljesen gyökerezik a korabeli hallgatóság vallási gondolatvilágában. Nehéz ebből megtalálni azokat a pontokat, amelyek a mai igehirdetők, igehallgatók számára a hit útján mérföldkövekké válhatnak. Gondolataimmal arra teszek kísérletet, hogy ezeket a lehetséges pontokat kijelöljem.

Az elég nyilvánvaló az összefüggésekből, hogy Jézus hallgatói azért nem jutnak el a benne való hitre, mert ebben a *saját vallásosságuk* akadályozza meg őket. Ez nem korhoz kötött kísértés. A *hívó szó* elutasítására mindig is kézenfekvőnek, logikusnak tűnik a válasz: én hiszek. Állandó feszültségben él bennünk a *meghívás* provokációja és a biztonságra való törekvésünk és igényünk. Isten szava mindig

⁴ Schwank, Benedikt i. m. 224. o.

⁵ Farkasfalvy Dénes: *Testté vált Szó*. Prugg Verlag, 1986, 162. o.

⁶ Schwank, Benedikt: i. m. 225. o.

új utakra hív. Ahogy Ábrahámot kimozdította régi megszokásaiból, beidegződött kultuszából, privat vallásosságából (és ő hitt a szónak), úgy hív ma is a hit megújuló tapasztalatára. Ott és ahol ő megjelenik, valóságosá válik a bizalom ereje. Vallási megrögzöttség, a régihez való görcsös ragaszkodás alapvetően akadályozhatja meg, hogy újrafogalmazzuk Jézusba vetett hitünk változásokon át megtartó erejét. Bármely kegyességi irányhoz tartozunk is, szabad meghallanunk a *hívó szót*, hogy Urunk formáljon bennünket, ne mi őt. A nem hagyományosan hívő embert is fenyegeti, hogy a saját vallási előítéletéhez ragaszkodik: hiszek én, a magam módján. A mai magyar társadalom döntő többségének ennyi a vallásos meggyőződése, és ezen nem is óhajt változtatni.

Kihez kell igazítani az életünket? A bennünket körülvevő elvárásokhoz? Az lehet az életünk „alpdallama”, hogy mit szólnak hozzá? Vagy mindezt felülírva, saját elképzeléseink szerint élhetünk? Ha a szakasz jézusi modelljére tekintünk, csak a bűnbánat hangján szólalhatunk meg: egyéni, gyülekezeti, közegyházi életünkben sokkal jellemzőbb ránk ez a két magatartásminta, mint az, hogy fűrészszük és megértsük az üzenet és ehhez igazodjunk. „Azok az emberek, akik Krisztushoz hasonlóan nem embertársaik ítéletével törődnek, nem magabiztos göggel járnak életútjukat. (...) Előfordulhat, hogy Isten megengedi életünkben a külsőleg vereségnek látszó eseményeket, félreismerésben és megvetésben részesülnek. Ám éppen János ismeri fel a búzaszem halálában a gyümölcsöt hozó kudarc titkát. Jézus kudarca, amely a kereszthalálban végződött, a legfontosabb és az egyedül szükséges sikerré lett a világ számára (amelytől sosem várt dicséretet).”⁷

Laborczi Géza

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 2. VASÁRNAP

• *Mt 23,37–39*

Meg ne vessétek azt, aki szól!

A vasárnap alapgondolata: meg ne vessétek azt, aki szól! Az Úr szava, hívása, a kommunikáció az ő részéről indul, de a reakciót, a választ várja. Az egyoldalú kommunikáció nemcsak kínos, lehangoló, de ingerlő is.

Kedves, idős gyülekezeti tagnál jártam böjtben. Betegkedett is, kicsit duzzogott is, úgyhogy a látogatás indokolt volt. A testi nyavalyák után a lelki kérdések felé haladtunk a beszélgetésben, komoly gondolatokat közölt, úgy láttam, saját sorsa mellett érdekelte másé is, a világé is. Éppen egy nagy ívű körütekintésből közelítettem jelenlegi helyzetünkhöz, mikor közölte, hogy a veseműködése egyébként rendbejött az utolsó kezelés nyomán. Természetesen kifejeztem örömemet a felépülése kapcsán, csak az

a kérdés maradt bennem, volt értelme ennek a beszélgetésnek? Úgy tűnt, mintha süketek párbeszéde lenne.

Valami hasonló gondolat lehetett Jézusban, amikor a farizeusok és írástudók között megszólalt.

Jeruzsálem, Jeruzsálem!

Isten elhívott, kiválasztott népe, akik között Ábrahám, Izsák, Jákob, Mózes, Dávid és Salamon élt. Akik emlékükből hordozzák az átkelést a Vörös-tengeren, Jerikó falainak leomlását, Isten tíz igéjét, zsoltárirók és próféták üzeneteit, a fogság nyomorúságát és az új honfoglalás örömet. Jézus ehhez a néphez, közösséghez szól, nem az egyént szólítja meg, minthogy az Ószövetségben is Ábrahám fiainak, utódainak szól az ígélet, a népnek, akiken keresztül meg akarja mutatni, hogy ő az egyedüli Isten. Ez a hatalmas Úr, népét vezetendő, üzeneteket juttat el elhívott eszközein keresztül. Bírák, szolgálók, királyok, próféták, gyermekek, aggastyánok viszik az üzenetet Istentől népéhez. A megdöbbentő az, hogy ezt a megkeresést nem fogadták szívesen, néha kigúnyolták, néha megverték, néha megölték a prófétákat.

Ma számunkra a teljes Szentírás ilyen üzenet, Teremtőtől a teremtményhez, csak meg kell fejtenünk, s ahogy a prófétákat saját korukban nem értették, sőt Jézust sem, úgy ma is hasonló ellenállással találkozhatunk Isten üzenetével, írott és hirdetett igéjével szemben. Miért kell ennek így lenni?

1. Mert a kicsisibe érdeklődő típus, sűrűn esik csapdába.
2. Nem jól méri fel a lehetőségét (például a héja sebességét, távolságát, a saját korlátait, helyzetét, sebességét).
3. Rossz társaságba keveredik, egy-egy kövér giliszta cibálása magával ragadja.
4. Sokáig nem volt veszély, ezért messzire jutott a két kotkodácsolás között.

Pedig hányszor akartalak összegyűjteni, te csapdába esett, magabiztos, rossz társaságba keveredett, tévelygő gyermekem – mondja az Úr. S aki látott már természetes körülmények között kiköltött csibéket a kotlóssal, tyúkanyóval, nagyon jól érzékeli ennek a képnek apró jelzéseit is. Isten kegyelme ez! Hányszor nyújtottam ki kezemet feléd éhezésed idején, háborúban, katasztrófában, jó dolgokban, rossz dolgokban, de te nem...! A kotlós kép nemcsak biztonságot mutat, hanem meglegedettséget, boldogságot, teljes életet, tanulási lehetőséget stb. S mindezt Isten sokszor felkínálta az embernek, mint most is, és ez a kegyelem órája. Életre hív a halál állapotából, de az ember sokszor visszakiált: majd később, mert olyan érdekes ez a világ, vagy épp egy nagy lehetőség előtt állok, vagy nem vagyok képes eleget tenni neked, majd később meglátjuk. Isten pedig áll a népe felett, és figyelni balgaságait és annak következményeit. Hányszor és milyen régóta szeretném egybegyűjteni fiaidat. Isten kegyelme és a kegyelem elutasítása emberlétünk történelme. Az ember sokszor kerül döntéshelyzetbe, nem játékszerként használja

⁷ Schwank, Benedikt, i. m. 226. o.

az Isten. Felelős döntést vár tőle, és mindennek következménye van. Nem jár következmény nélkül egyetlen döntés sem. Jó megérteni, hogy Isten mindig a népéhez beszél, az ígéreték és ítéletek a hallgatóknak szólnak. Jézus beszél a házról, amely már nem az Istené, a tulajdonjog visszazállt az emberre és üresen fog maradni. Nélküle minden pusztulásnak indul, legyen az egyház, egy apró szolgálat vagy emberi kapcsolatok. Ez lett, ez lesz a nemakarásnak a gyümölcse. Nem fogtok látni – mondja Jézus a farizeusoknak, akik nyilván nem esnek kétségbe, de Jézus szavából kiérződik, hogy a következő eljövetele olyan egyértelmű lesz, hogy a most gőgösen ellenálló farizeusoknak tor-kára fagy a szó, illetve csak Isten dicsőítése jön ki rajta.

Vázlat

I.

1. Isten népe vezetés alatt (jó sors)

Hallja Ura hangját és enged neki. Győzelmek, sikerek, áldások. Öröm, békesség, megelégedettség, a nehéz helyzetekből is feláll.

2. Isten népe szembeszegülésben (balsors)

Nem enged az isteni akaratnak. *Hiszen nincs kenyér és nincs víz, szívből utáljuk ezt a hitvány eledelt.*

3. Kegyelemből üdvösségre.

Egyszer mégis meghallja a kottlós hangját, s révbe ér.

II.

1. Próféta, Isten szavának továbbítója.

Írott és hirdetett ige, Biblia, prédikáció, biznyságtétel.

2. Az üzenet.

Tartalma a kottlós hívása, biztonság, szeretet.

Megelégedettség, teljes élet kínálása.

3. Keménység vagy kegyelem?

Az ember válasza. Meg ne vessétek azt, aki szól!

III.

1. Isten háza.

Imádság háza, az Istenhez érkezés háza hívőnek, hitetlennek.

2. Kufárkodás háza.

A kegyelem ingyen van, üzletnek helye nincs!

3. Üresen marad? Meddig?

Az üzletelők házában nem vesz szállást az Úr, míg dicsőítésére nem áll az a hajlék.

IRODALOM

Karner Károly: *Máté evangéliuma.*

Brinke G. R.: *Jegyzetek Máté evangéliumához.*

Robertson's: *Word Pictures in the New Testament.* Broadman Press. Renewal, 1960.

Győrfi Mihály

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 3. VASÁRNAP

• Lk 7,36–50

Néhány éve egyik kedves barátom, egyébként református lelkész, egy igehirdetési előkészítőt olvasva így fakadt ki: „Egy exegézist bárki meg tud csinálni, ne exegézist adjanak, hanem kontextusokat, a kontextusok az érdekesek...!” A nálunk megjelenő előkészítővel sokszor hasonló a problémám. Ezért igyekszem minél több kontextust adni, és csak annyit az exegézissel foglalkozni, amennyit feltétlenül szükséges.

Maradni, vagy elindulni és kockáztatni?

Kereszténynek lenni, azt hiszem, valamiféle érintettséget, megszólíttóságot jelent. A megszólíttóság pedig azt jelenti: arra vagyunk felszólítva, hogy kilépünk önmagunkból, viszonyainkból, mindabból, ami körülvesz minket, ami a jelen pillanatban a hétköznapiságunkat, a megsokkottat, a szokványosat jelenti számunkra. Ami ugyanis szokványos, az válik természetessé, és ez azt is jelenti, hogy „láthatatlan”, tehát nem vesszük észre.

Ez a történet, amit Lk 7,36–50-ben olvashatunk, a kilépésről szól, és ezzel együtt arról, hogy szeretni mindig kockázattal jár. Azzal az ijesztő, de reális lehetőséggel, hogy használnak, aztán átlépnek rajtunk. Azzal a veszéllyel, hogy kihasználnak, és a végén mindenki lenézése és megvetése lesz osztályrészünk. Kivéve Jézust. Mert ő rehabilitálja a szeretet kockázatát vállaló embert.

„Biztos Úr kérem, én is bűn-üldöző vagyok!”

Hagyományos erkölcsfelfogásunk bűn, bűnbánat és jóvátétel kérdésében nem sokat változott kétezer év alatt. A *sok férfit szerető nő* ma is csak „szajha”. Vele érintkezni olyan kompromittáló lehet, hogy jobb, ha kerülöd még a látszatát is annak, hogy szánalmat, megértést tanúsítasz irányában.

Mi, az „egyház”, ma sem papolunk másról – már aki, ezért tisztelet a kivételnek –, mint erkölcsi fertőről, a szexualitás veszélyeiről. Ez a téma mindvégig a miénk maradt. És ha minden más egyéb kicsúszik a kezünk közül, mert nem vagyunk már kompetensek, hogy nyilatkozzunk róla, vagy már lejártunk magunkat az adott kérdésben, akkor még mindig ott a nemi erkölcs. Ez a téma kiapasztathatlan tárháza a bűnbánati, lelkiismeretet ébresztgető, ostorozó prédikációknak. Hiszen ki az, akinek múltjában ne lehetne találni valamit, ami lelkiismeretfurdalás keltésére alkalmas? Ki az, aki teljesen tiszta ebben a kérdésben? Vagy ha mégis akad valaki, aki tiszta, aki nem „szennyezte be magát”, nem „önfertőzött” soha, az hátborzongató – savonarola-i – módon kelt szorongást és önértékvesztést lelki gyermekeiben.

Hogy mennyire lehet a nemi erkölcsről való papolás pótcselekvés, arra jó példa Heinrich Böll *Levél egy ifjú katolikushoz* című írása. Leírja benne, hogy a II. világháború idején a besorozott fiatal fiúkat a lelkigyakorlatokon olyan erkölcsi veszélyektől óvták, mint a századvászatok és a bordélylátogatások. A lerészegedést elkerülendő, azt a tanácsot adta a lelki atya, hogy egyik jól tele magukat zsíros ételekkel, hogy így kerüljék el a lerészegedést. „A tanácsok – meséli Böll – ellátástechnikailag is égbekiáltóan együgyűek voltak: honnan szerezhetett volna a szegény újonc, mondjuk 1940-ben vagy 41-ben húst? Ezután – meséli tovább – sajnálom, de igazán a ringyóké volt a főszerep, újabb intés következett: óvakodjunk ezektől a veszélyes lényektől.” Aztán a lelkigyakorlatot vezető atya elmondta nekik, hogy ő egykor, az első világháború alatt „milyen taktikával menekült meg az efféle személyek csábításaitól.” A végén még néhány szó a barátságról és az engedelmisségről, majd elbocsátották őket. Böll hozzáteszi: „Egyetlen szó sem esett Hitlerről, egy szó sem az antiszemitizmusról. Megkaptuk szellemi fegyverzetünket, és hazaosontunk a sívár külvároson keresztül.” Arról az erkölcsi veszélyről egy szó sem esett, hogy mit is fog jelenteni a náci hadseregben szolgálni.

Ki a valódi bűnös?

Teszi fel a kérdést Eugen Drewermann *Pszichoanalízis és erkölcssteológia* című tanulmánykötetében. Egyik esettanulmányában egy fiatal férj szerepel, aki a pincében rátalál bizonyos levelekre, melyből kiderül, hogy felesége tizenegynéhány évvel ezelőtt viszonyt folytatott egy magas egyházi személyiséggel. A férjből mindaddig nem múlt a bosszúvágy, míg a magas rangú egyházi személy meg nem halt. Ez a férj – írja Drewermann – „erkölcsösségével csak szívének hidegségét és bizonyos értelemben szeretetképtelenségét bizonyította, és sorsának tragédiája éppen abban rejlik, hogy csak erkölcsös volt, és akart lenni, és farizeussága mind vallási, mind emberi szempontból sokkal bűnösebbé teszi őt, mint amilyen bűnös a felesége volt.”

Tolsztoj az *Anna Karenina* című regényében egy házasság tönkremenetelét mutatja be, melynek legfőbb oka a férj, Alekszej Karenin merev korrektsége, akit így jellemez: „(...) Nem talált semmi lehetetlent és abszurdumot abban a gondolatban, hogy mivel tökéletes hittel rendelkezett, aminek a mértékét melleleg maga szabta meg, nincsen lelkében hely a bűn számára.” A vallásgyakorlás felületes módja az, mely megakadályozza, hogy megbocsásson Annának, és nagylelkűen beleegyezzen az egyetlen lehetséges megoldásba, a válásba, ehelyett egyházi előírások paragrafusai mögé bújjik, míg végső kétségbeesésbe és halálba kergeti feleségét.

A törvények, intézmények, de még az egyház is mindmáig a kareninek oldalán áll. Akik végül is a farizeus Simon „remix” változatai.

Simon farizeus ma is él. A „farizeus simonok” ma is ugyanúgy megvannak, sőt, az egyházban élnek tovább. Egyenesen az egyház az a hely, ahol menedékre találnak.

Bűnösség, és ami mögötte van

Ez a Simon mélyen megveti a házába tolakodó „bűnös” nőt. Hogy bűne mi volt? Feltehetően egy prostituáltról van szó. A Pröhlle-kommentár még attól is elzárkózik, hogy paráznasággént értelmezze a bűnösséget, így viszont szembe megy az általános felfogással, hiszen igen régi hagyomány, hogy a bűnös nő nem más, mint Magdalai Mária. Tehát nem is egyszerűen házasságtörő nő, mint Jn 8,1-11-ben, hanem prostituált. Ezt az értelmezést alátámasztja az, hogy Simon ismerte az asszonyt, és pontos képe volt annak erkölcsi állapotáról, bűnösségéről. Meg is lepődik Simon, hogy Jézus hagyja magát a nő által megérinteni. Ebből arra következtet, hogy nem tudja, *miféle* az asszony. Ez az itt emlegetett „bűnösség” tehát olyan természetű kellett, hogy legyen, mely – úgymond – nyilvánvaló. Melyet egy próféta – akinek van elég emberismerete – ki tud következtetni, még akkor is, ha nem helybeli.

Ralph F. Wilson írja Lukács-kommentárjában: „Nem tudjuk, hogyan lett prostituálttá. Talán telve volt vággyal, de az is elképzelhető, hogy gyermekkorában szexuálisan zaklatták, vagy törvénytelen gyermekként nőtt fel és nem volt esélye legitim házasságkötésre. De lehet, hogy megölte a feleségét és így próbált a túléléséért harcolni.” (*Lessons from Luke's Gospel.*)

Wilson a megfelelő kortörténeti háttér ismeretében foglalja össze azokat a lélektani és gazdasági okokat, melyek abban az időben egy nőt arra készítettek, hogy prostituált legyen.

Lars von Trier dán filmrendező legutóbbi filmjében, a *Dogville*-ben egy olyan nőről játszat el egy történetet, aki bizonyos okoknál fogva menekül, és egy aprócska faluban próbál menedéket keresni. A falu befogadja ugyan, de hálaból elvárja tőle, hogy mindenki szolgája legyen. A lány, akit Grace-nek, azaz kegyelemnek hívnak, és aki ráadásul szép és alkalmazkodó, sőt igen megértőnek bizonyul mindenkivel szemben, lassan, fokról fokra a falu lakói önzésének, a férfiúi kéjvágnak, szexuális zaklatásnak az áldozata lesz. Végül egy sikertelen szökési kísérlet után és egy lopással kapcsolatos hamis vád nyomán megbilincselik. Nyakába csengőt és egy súlyos vaskereket láncolnak, attól kezdve már a legteljesebb gátlástalansággal bánik vele mindenki, és a férfiak szexuális kielégülésük eszközeként használják. A film – többek közt – annak a példázata, hogy egyáltalán megérdemli-e az ember a szeretetet és a törődést. Annak a nyomasztó példázata, hogy a szeretet kockázatvállalás is egyben, nem is akármilyen kockázatvállalás, mert előfordulhat, hogy a lehető legalantasabb önzésnek válik eszközévé. És ezt éppen azok a nők sorsok mutatják meg, akik szintén áldozatai a férfiak – lelkileg nem igazán tisztázott – szexuális készleteseinek.

Germaine Greer *A kasztrált nő* című könyvében leírja egy férfi esetét, aki meg volt győződve arról, hogy minden férfi undort érez szexuális érintkezés után. Ez a férfi csupán egyetlen nőre tudott visszaemlékezni, akivel undor nélkül szeretkezett. Greer hozzáteszi: „A férfi úgy tekint a nőre, mint valami ember formájú köpöcsészére, és undorral fordul el tőle. Amíg a férfi nem békül ki saját szexualitásával, és amíg a nőt kizárólag szexuális lényként kezeli, addig gyűlölni fogja.” Ebben az undor című fejezetben a prostitúcióról is beszél: „A szexuális bántalmazás kulcsát talán abban kell keresnünk, hogy a férfiak a kedves, feleségnek való nők társaságában képtelenek megszabadulni gátlásaiktól, illetve hogy rettegnek és undorodnak attól amire az elfojtott vágy végül ráveszi őket. A prostitúcióban az a legborzasztóbb, hogy sok prostituált lesz azoknak az állati rítusoknak az áldozatává, melyek nélkül a civilizált férfiak képtelenek kielégülni. Sokuk szerint épp ez az ő társadalmi funkciójuk.”

Simon mint farizeus úgy gondolja, hogy Jézusnak nem szabadna megengednie, hogy ez az asszony megérintse. Mert ezáltal maga is tisztátalan lesz. A vallás és a rituális élet előírásaiban is ott találjuk ugyanazt, az önnön vágyaival kibékítetlenül élő ember (férfi) viszolygását. Aki éppolyan tisztátalannak tartja a prostituált nőt, mint a köpöcsészét. Érzéketlenül nézi a nő záporozó könnyeit.

A nem félrehúzott láb

Jézus meglátja az áldozatot a „bűnös”-ben. És magatartásával (lábát nem húzza el) teret enged az asszony eddig soha meg nem álmodott álmainak. Annak, hogy ő is elfogadásra találhat, hogy van Isten előtt valami esélye. Jézus mozdulatokat ad addig soha nem érzett érzelmeinek. Engedi, hogy eleredjenek addig soha ki nem csordult könnyei. Jézus szeretete megolvastja szorongásainak jegét, lényének megkérgesedett védőburkát.

Itt, ebben a történetben megtörténik az, amivel olyan ritkán találkozunk személyes életünkben: hogy valaki őszinte megbánást tanúsít, és lelke törött cserepeit kezünkbe hullatja, mintegy ránk bízva, hogy próbáljuk meg újra ép egészsé tenni, ha tudjuk.

Sajnos létezik megbánt megbánás is. Amikor utólag az illető már bánja, hogy megmutatta, felfedte előttünk gyengeségét, legfájóbb pontjait. Még a katonaság alatt történt velem ilyen eset. Rajparancsnokom egy este minden bűjbáját elmondta nekem. Vállamra borulva zokogta el életének kilátástalanságát, nyomorát. Én imakönyvem odaajándékozásával igyekeztem szolidaritásomat kifejezni. Másnapról azonban észrevettem, hogy kerül engem. Ha beszélgettünk, akkor is mintha kerülné a komoly témákat. Néha sokat sejtetően azt mondta mások előtt: „Egy embert mindenképp meg fogok keresni civilben!” Aztán felém biccentett. Közben vigyorgott egyet hozzá. Pár héttel ezután leszereltem. Soha többé nem találkoztunk.

Érdekes volna látni a megbánás után néhány hónappal a történet női szereplőjét. Talán ez a jogos kíváncsiság szülte meg az egyházban azt a tradíciót, mely szerint ez a nő nem volt más, mint Magdalai Mária. Így mindenki biztos lehetett abban, hogy megbánását nem bánta meg.

Sokat, vagy nagyon?

Jézus az adósokról szóló példázat után összehasonlítva Simon házizagdaként elkövetett mulasztásait az asszony cselekedetével, végül arról beszél, hogy az elengedés (ugyanaz a szó, mint a Miatyánkban), a megbocsátás azért lehet irányában nagyobb, mert *ἡγαπήσεν πολυ* (Lk 7,47) Azaz „sokat (vagy nagyon) szeretett.” Ez a kifejezés vonatkozhat a Jézus iránti érzelmeire is. De arra is, hogy sokat (mármint sok férfit) szeretett. (Drewermann például így érti.) Csakhogy ennek ellentmond a szövegösszefüggés, de az aorisztosz igealak használata is. Úgy is fordíthatnánk a kifejezést, hogy „elkezdett nagyon szeretni”.

Elengedés, és ami utána jön

John Wesley kommentárjában azt írja, fel kell figyelünk arra, hogy az asszony szeretetét úgy említi Jézus, mint a bocsánat eredményét és nem célját. A látszat az, hogy az asszonynak azért bocsáttattak meg bűnei, mert kimutatta Jézus iránt szeretetét, holott az ellenkezője az igaz. Azért szeret, mert bocsánatot nyert.

Tehát nem azért bocsáttatnak meg bűneink, mert szeretjük Istent, hanem azért szeretjük Istent, mert bűneink megbocsáttattak.

Ezzel megérkeztünk a reformáció egyik alapvető tanításához. Ide kell a prédikációnak megérkeznie.

IRODALOM

- Greer, Germaine: *The female eunuch*. 1970 (Magyarul a Corvina Kiadó gondozásában, 2002.)
- Drewermann, Eugen: *Pszichoanalízis és erkölcssteológia*. Egyházfórum. Budapest, 1998.
- Spinetoli, Ortensio da: *Lukács. A szegények evangéliuma*. 1998. 08. 26. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/lukacs/html>
- Pröhle Károly: *Lukács Evangéliuma*. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály. Budapest, 1991.
- Wilson, Ralph F.: *Bible study on the Gospel of Luke, helping contemporary Christians learn to be faithful disciples*. 2004. 04. 2. <http://www.jesuswalk.com/>, <http://www.authenticwalk.com/bibletoolbox/bible/commentaries.htm>

Réz-Nagy Zoltán